

Integrerad landskapskaraktärsanalys för Kronobergs län

MAJ 2019

Underlaget är framtaget på uppdrag av Region Kronoberg i samarbete med Länsstyrelsen i Kronobergs län

Projektledare: Jenny Fröberg, Region Kronoberg

Arbetsgrupp

Jenny Svensgård
Thorsten Zaar
Pål Karlsson
Karin Nilsson

Befaringsbyrå

Emily Wade, Landskapslaget AB – konsultsamordnare
Camilla Eriksson, KMV forum AB
Mia Björckebaum, KMV forum AB
Oskar Kindvall, Calluna AB
Tobias Noborn, Radar arkitektur & planering AB
Bengt Schibbye, Schibbye landskap AB

Foto: Tobias Noborn där inget annat anges

Kartor: Kartor hämtade från underlag som anges i källor. Där så anges är kartor producerade av konsultgruppen på bakgrundskartor från lantmäteriet. Kartdata för bakgrundskartor tillgängligt via Geodatasamverkan ©Lantmäteriet, GSD-Sverigekartan, GSD-Översiktskartan och GSD-Terrängkartan.

Innehåll

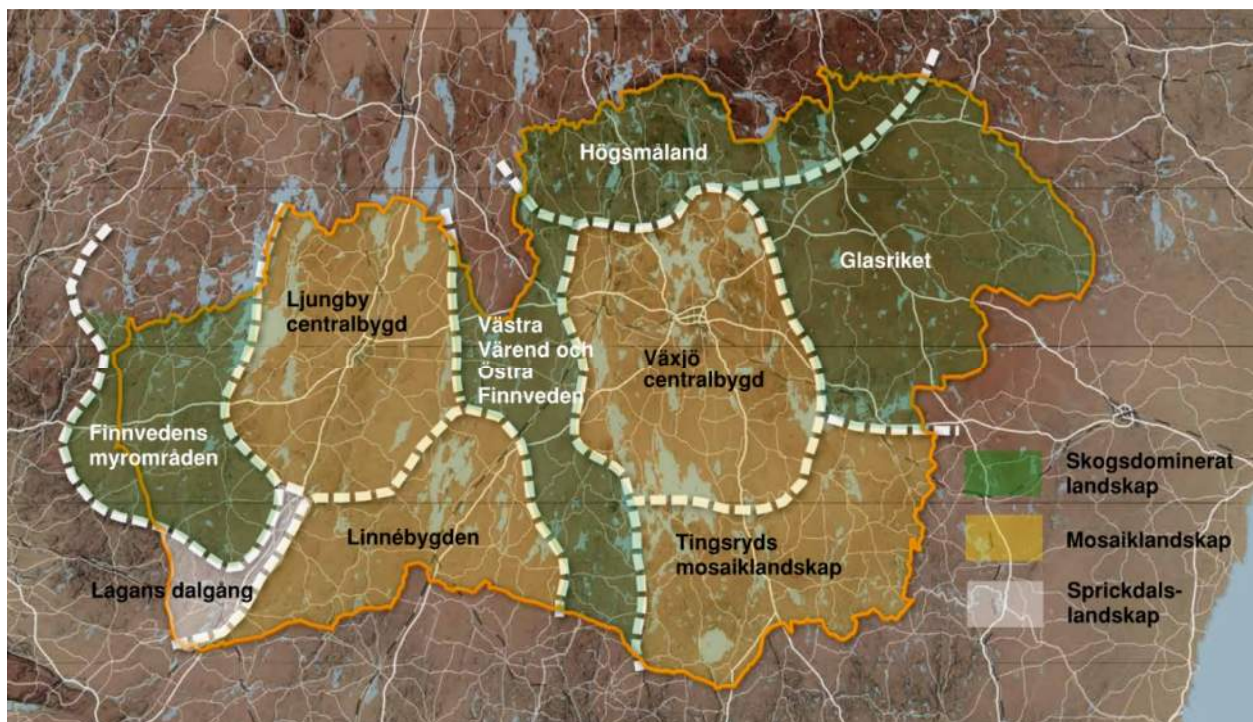
Sammanfattning.....	5
1 Inledning.....	6
Landskapet är en helhet större än sina delar.....	6
Läsanvisning	7
2 Landskapets utveckling i Kronoberg.....	7
Anspråk på landskapet	7
Gröna Kronoberg Regional utvecklingsstrategi.....	8
Planeringsutmaningar	9
Utvecklingstendenser och pågående processer i landskapet	10
3 Tematiska berättelser om Kronoberg	12
Landskapets form	12
Från höglandet till de flacka landskapen.....	12
Berggrunden.....	13
Isavsmältning och landhöjning.....	14
Sjöar och vattendrag	17
Landskapets ekologi	19
Sjöar och vattendrag	19
Myrkomplex	20
Vidsträckta barrskogar	22
Boskogar och ekmiljöer	26
Sjöarnas lövträdsrika strandmiljöer	27
Småskaliga jordbruksmiljöer	29
Åsar och andra sandiga miljöer	33
Landskapets tidsdjup.....	36
Centrala bygder med kontinuitet från förhistorien	36
Kronoberg - en tillgång för det medeltida Sverige	38
Den mångsysslande kronobergaren.....	40
Järnvägen och industrialiseringen bryter de tidigare sega strukturerna	45
Bebyggelsens struktur och karaktär	46
4 Regionala landskapstyper och karaktärsområden	49
Skogsdominerade landskap.....	51
Karaktärsområde: Högsåland	52

Karaktärsområde: Västra Varend och Östra Finnveden.....	55
Karaktärsområde: Glasriket.....	57
Karaktärsområde: Finnvedens myrområden	60
Mosaiklandskap.....	62
Karaktärsområde: Linnébygden	63
Karaktärsområde: Tingsryds mosaiklandskap	67
Karaktärsområde: Växjö centralbygd	71
Karaktärsområde: Ljungby centralbygd	75
Sprickdalslandskap	79
Karaktärsområde: Lagans dalgång	79
Källor.....	82
Figurförteckning	83
Kartbilaga.....	86

Sammanfattning

Kronobergs län är en av Sveriges mest sjörika områden. Jordbruket var långt in på 1800-talet huvudnäringen men de blockrika moränmarkerna som täcker en stor del av länets yta gjorde det svårare för bönderna att få sin försörjning. Trots en stor industriell utveckling och en förändring av landskapet genom utdikning av torvmarker och sjösänkning räckte inte marken till och så många som 55 000 personer lämnade länet mellan 1851–1925. Kronobergs län är också skogsrikt och kännetecknas av många småskaliga odlingsmiljöer med stenmurar, rösen och lövträd som i Carl von Linnés hemtrakter kring Möckeln. När järnvägen byggdes upp skapades ett nytt nätverk av orter och transportmöjligheterna för råvaror och industrin kunde expandera. I Glasriket omvandlades tidigare järnbruk till glashyttor och i Älmhult utvecklades världens största möbelvaruhus IKEA. Växjö som varit länets stora stad sedan 600 år har fortsatt att skapa ett kraftfält för utveckling av verksamheter, undervisning, myndigheter och innovativa system för vattenrening.

Under flera decennier har landskapet genomgått en förändring genom att många äldre odlingsmarker växt igen, de många sjöarna attraherar boende och turister och har blivit viktiga för att förse kommuner utanför länet med dricksvatten. Framöver förväntas klimatförändringar som orsakar översvämningar från skyfall, torka som kan orsaka grundvattensänkning och skogsbränder samt stormar som kan hota stora skogsbestånd och egendom. I dessa förändringar spelar utvecklingen av landskapet roll. Det finns en stor potential i länet att utveckla ett småskaligt jordbruk som tar tillvara landskapets karaktärsdrag och skapar en säkrare livsmedelsförsörjning. Det finns en stor resurs för dricksvattenförsörjning, fördröjning av vatten, säkrandet av biologisk mångfald och ökad besöksnäring vid vattendragen. Det skogsdominerade landskapen kan producera råvaror till många av framtidens produkter men behöver diversifieras och bli mer motståndskraftiga mot påfrestningar från vind och torka. Detta material erbjuder kunskap om landskapets rumsliga förutsättningar, funktionella samband och karaktärsdrag. Med en gemensam utgångspunkt kan kommunerna och regionen samverka kring hur och var landskapets funktioner och karaktär kan bevaras, utvecklas, skyddas eller stärkas.

Figur 1 Kronobergs län med de 9 karaktärsområdena i vit streckad linje. Karaktärsområdena sammanfaller också med regionala landskapstyper som beskrivs vidare i detta dokument. Underlagskartan är Teddykarta från "Översiktlig landskapskaraktärsanalys, Södra Sverige", Trafikverket 2015

1 Inledning

Denna integrerade landskapskaraktärsanalys (ILKA) har tagits fram under 2018–19 som en delutredning i *Projekt Samplanering i Kronoberg*. Region Kronoberg bedriver sedan 2018 detta utvecklingsprojekt för att stärka mellankommunal samverkan och effektivisera strategiska planeringsprocesser. I denna delrapport tecknas en berättelse av landskapet i Kronoberg. Syftet med analysen är ge ett kunskapsunderlag för länets geografiska förutsättningar för utveckling. Planeringen av vår gemensamma miljö sker vanligtvis inom kommunens översikts- och detaljplanering. Det finns också ett behov av en mellankommunal och övergripande vägledning för fysiska utvecklingsfrågor i länet. Denna analys är inriktad på den regionala skalan och hanterar landskapet som helhet. Landskapets form, ekologi och tidsdjup beskrivs var och en för sig och som integrerade karaktärsbeskrivningar av olika delområden.

I ILKA konkretiseras tanken om hållbar utveckling genom att identifiera vad som är känsligt i ett landskap men också att peka på potentialen att värna, stärka eller nyskapa karaktärer och funktioner i landskapet.

Att karaktärsbeskriva ett landskap innebär att *hela* landskapet beskrivs. Det finns inga vita fläckar. Alla typer av landskap är viktiga för människor, såväl vardagliga områden som områden som anses vara särskilt värdefulla ur olika aspekter.

För att kunna använda karaktäriseringen i planering och förvaltning måste den knytas till avgränsade områden – *karaktärsområden*. Varje karaktärsområde är unikt och finns bara på ett ställe, och det skiljer sig från angränsande områden. Olika karaktärsområden har nästan alltid vissa gemensamma kännetecken. Sådana gemensamma drag gör att karaktärsområdena kan kategoriseras i *landskapstyper*, exempelvis slättlandskap eller sprickdalslandskap. Karaktärsbeskrivningen blir en lättförståelig bild som alla kan samlas kring för att diskutera förändringar och angelägna framtida utvecklingsfrågor.

När man i denna analys pratar om känslighet och potential är det mot bakgrund av det förändringstryck och anspråk som identifierats i de workshops som genomförts med länets kommuner, länsstyrelsen och regionen under 2018. Inom ramen för projektet Samplanering i Kronoberg pågår en rad dialoger och aktiviteter för att få en uppdaterad bild av länets förutsättningar och kommunernas utmaningar. I samband med att en digital plattform för regionala kunskapsunderlag sätts, kan förståelsen av landskapet och dess känslighet och potential uppdateras med kunskapen från dessa dialoger.

Materialet i denna skrift har som mål att föras in i den digitala geografiska plattformen. Därför är texterna i ILKA relativt korta.

Landskapet är en helhet större än sina delar

Landskapet formar människan och människan formar landskapet. Även om vi inte tänker på det till vardags så använder vi och värderar landskapet utifrån vårt eget perspektiv. En skogsägare kanske ser andra värden i skogen än en ekolog på länsstyrelsen. En planhandläggare på kommunen undersöker möjligheterna att utveckla ny bebyggelse i strandnära lägen för att öka kommunens attraktivitet på samma plats som en besökare söker bad och naturupplevelser. En industri vill förbättra pendlingsmöjligheterna och bygga ut infrastrukturen på samma plats där många människor och djur vistas.

En Integrerad landskapskaraktärsanalys (ILKA) är en metodik som utvecklats för att få ett helhetsperspektiv på landskapets resurser, värden och förändringsprocesser. Länsstyrelsen, kommunerna och andra myndigheter har skyldighet att tillhandahålla planeringsunderlag för att säkra att samhället fungerar. Det innebär att det finns en rad sektorsspecifika underlag som pekar ut

värdefulla områden och objekt i landskapet. Istället för att beskriva olika sektorsintressen erbjuder ILKAN en sammansatt beskrivning av hur landskapet ser ut och fungerar. Vilka ekologiska landskapssamband finns i landskapet? Vilka karaktärsdrag gör ett område unikt? Hur har politiska beslut och människors strävan att försörja sig format våra samhällen med sin markanvändning?

Läsanvisning

I denna rapport beskrivs landskapets övergripande karaktärer och funktionella sammanhang i Kronobergslän.

Rapporten är primärt utformad för att utgöra del i den planeringsatlas som Region Kronoberg har som avsikt att etablera.

Varför ser ut som det gör?

I kapitlen om landskapets form, ekologi och tidsdjup förklaras varför landskapet ser ut som det gör. Under dessa teman beskrivs de rumsliga, kulturella och funktionella karaktärsdragen och de nyckelelement som bygger landskapets karaktär. I kapitlet om regionala landskapstyper beskrivs de övergripande landskapstyperna Skogsdominerade, Mosaik- och Sprickdalslandskap, de regionala landskapstyperna och inom dessa, områden med gemensamma karaktärsdrag som kallas karaktärområden.

Till rapporten hör även en bilaga med kartor som använts för att förstå varför landskapet i Kronoberg ser ut som det gör.

Vad håller på att hända och vad kan vi tänka på i framtiden?

Landskapet är under ständig utveckling och i denna rapport kan vi bara förmedla en ögonblicksbild. För att sätta fingret på vad som är på väg att ske beskrivs utvecklingstendenser på en övergripande nivå och för varje karaktärsområde. Med kännedom om åtgärder som olika aktörer planerar, kan vi med kunskapen om landskapet beskriva känslighet och potential. Med dessa begrepp kan man över kommungränserna diskutera vad som är relevant att planera för i framtiden. Då kan kvaliteter i landskapet inte bara hanteras som "känsligt, aktas" i planeringen. Den kan också vara vägledande i hur planeringen kan ske för att aktivt stärka landskapets funktioner och karaktär mot landskap som nyttjas hållbart i framtiden.

2 Landskapets utveckling i Kronoberg

Anspråk på landskapet

Arbetet med att karakterisera landskapet och att geografiskt knyta i landskapet pågående anspråk och utvecklingstendenser är en process. Under två workshops med kommuner, region, länsstyrelse och trafikverket har anspråk på landskapet identifierats. Länsstyrelsen har också bistått med olika underlagsrapporter om t.ex. regional utvecklings strategi, vattenförsörjning, bostadsförsörjning och regionen med rapporter om bland annat ortsanalyser och landsbygdsutveckling. Personer med stor kännedom av kulturmiljöer, naturmiljöer, pågående initiativ och planerade anspråk har deltagit på resor, så kallade befaringar, genom länet. Med utgångspunkt från dessa muntliga och skriftliga källor har anspråken översiktligt sammanställs i detta underlag. Då det i skrivande stund pågår ett delprojekt om rumslig omvärldsanalys och kulturgeografisk analys kan en fördjupad förståelse av utvecklingstendenser

och utmaningar framkomma under 2019. Detta medför att det finns potential att ytterligare analysera var i landskapet och på vilket sätt olika anspråk och utvecklingstendenser påverkar landskapets karaktär.

Gröna Kronoberg Regional utvecklingsstrategi

Region Kronoberg har drivit arbetet att ta fram en regional utvecklingsstrategi (RUS) Gröna Kronoberg 2014. Några utdrag från nulägesbilden ger en bra introduktion till länets utmaningar som påverkar eller påverkas av landskapets rumsliga förutsättningar:

Tillväxten i länet, sett till sysselsättning och befolkning, har under de senaste decennierna varit god. Den över tid goda konkurrensförmågan beror på hög omställningsförmåga inom industrisektorn och att nya näringar, exempelvis IT-sektorn, har haft en god tillväxt.

Men länet står ändå inför stora utmaningar. Efter finanskrisen har sysselsättningsutvecklingen varit en av de svagare i riket och sysselsättningsgraden har minskat. Detta beror främst på att industrisektorn, som är den största privata näringen i länet, har haft en svag tillväxt.

Befolkningstillväxten i länet har följt samma trend som i riket: allt fler bor i städer, allt färre i mindre orter eller på landsbygden. För en landsbygdsregion som Kronoberg sätter det tydliga spår. Sedan nittioalet har länets befolkningstillväxt främst skett i Växjö, samtidigt som de minsta kommunerna haft en påtaglig befolkningsminskning, medan de mellanstora haft en mer stabil utveckling.

Anledningen till att Kronobergs läns folkmängd har ökat beror främst på ett positivt netto av utrikes födda, men även på ett – om än i mindre utsträckning – positivt födelsenetto. Detta parallellt med att inrikes flyttnetto länge varit negativt. Över tid är det nämligen bara Växjö kommun som har haft ett positivt födelsenetto och ett positivt inrikes flyttnetto, till stor del genom inflyttning från länets övriga kommuner.

Det är främst ungdomar och yngre vuxna som väljer att flytta från Kronoberg. Ofta i samband med eftergymnasiala studier eller arbete. Flyttningarna präglas generellt av en ortshierarki; från mindre till större. Att utflyttningarna från länet ökat hänger till viss del samman med att invandringen tilltagit, då en relativt stor andel av de utlandsfödda efter något eller några år väljer att flytta från länet. Något som får särskilt genomslag i de mindre kommunerna. De mindre kommunerna får i och med detta allt svårare att hantera att det stadigt växande antalet pensionärer. Redan idag är det stora skillnader i åldersstruktur mellan stad och land och prognoserna tyder på att de kommer att öka.

Det finns ett starkt samband mellan täthet och ekonomisk tillväxt i och med att den växande tjänstesektorn främst finns i städer. Befolkningstätheten i Kronobergs län är en av de lägsta i södra Sverige och avstånden är i flera fall långa, vilket innebär utmaningar för framtiden när det gäller att främja framväxten av större arbetsmarknadsregioner och en ökad tillväxt.

Tillväxten i och runt större städer har medfört att bostadspriserna där har ökat drastiskt och att många har svårt att få en bostad. För att skapa goda spridningseffekter av tillväxten i städerna är det viktigt med goda kommunikationer till omlandet – särskilt i ett län med så gles struktur som Kronoberg; den genomsnittliga körsträckan här är den högsta i södra Sverige och marknadsandelen för kollektivtrafiken är låg.

Kronoberg har över tid haft en hög inpendling och ett positivt pendlingsnetto, inte minst som en följd av att samtliga kommuner gränsar till ett annat län och att Kronoberg haft flera olika starka arbetsmarknader, särskilt inom industrin. Detta är en förklaring till varför rörligheten i Kronobergs län är relativt låg.

Kronobergs höga internationaliseringsgrad beror på den omfattande industrisektorn i länet och innebär ett inflöde av externt kapital som kan återinvesteras här. I takt med en tilltagande globalisering har marknadsmöjligheterna för länets företag ökat – men så har även konkurrensen.

Sett till arbetsmarknadens förändring är det troligt att antalet yrken inom industrin kommer att fortsätta minska, men sektorn är – och kommer fortsatt att vara – en viktig bas för den regionala ekonomin, till stor del på grund av sin höga specialiseringsgrad.

För att mildra konjunktürkänsligheten behöver nya arbeten inom omogna näringar växa fram. För att så ska ske krävs att kvinnor och män har lika förutsättningar att starta företag i regionen och att det finns en vilja och möjlighet till att företaget ska växa i omsättning och antalet anställda.

Tillväxten har de senaste åren primärt skett inom service, turism och den privata tjänstesektorn. Näringar som till stor del är lokaliserade till folktäta områden eller till områden där sektorn finns sedan tidigare. Exempelvis har länets IT-sektor främst växt fram i Älmhults- och Växjö kommun. En utmaning för ett glest län som Kronoberg är därför att utveckla sådana näringar även i mindre kommuner

Planeringsutmaningar

Under arbetet med ILKAN har en rad planeringsutmaningar och utvecklingstendenser lyfts fram som bekräftar bilden som RUS beskrev 2014. Detta avsnitt redovisar översiktligt de sociala/ekonomiska aspekter som indirekt påverkar landskapets utveckling. Den kan kompletteras med kunskap från den rumsliga omvärldsanalysen och den kulturgeografiska analysen som genomförs parallellt med ILKA i projekt Samplanering i Kronoberg.

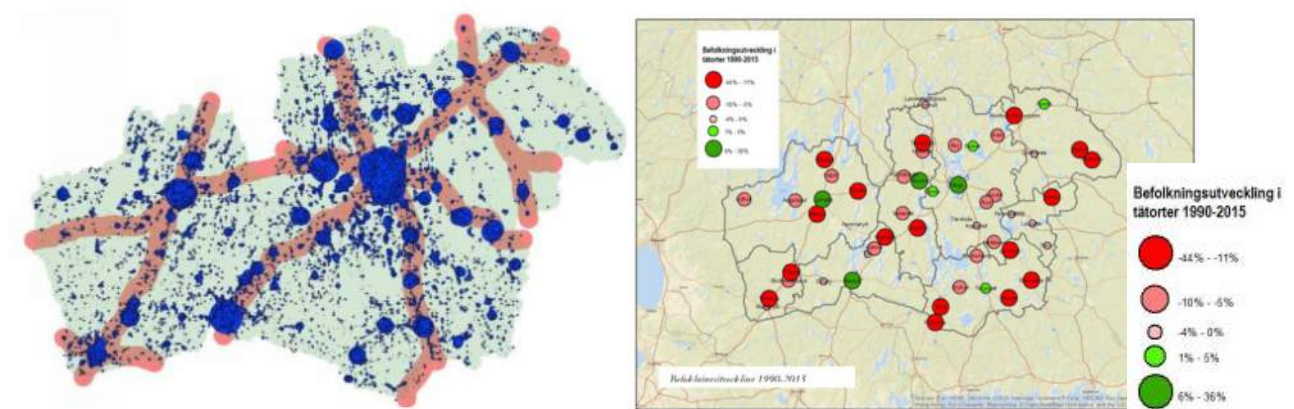
Kronobergs län består till stor del av landsbygd med totalt ca 200 000 invånare med i snitt 22,7 invånare/kvadratkilometer jämfört med rikssnittet på 24. Områden med stor andel äldre befolkning leder till avfolkning, ödegårdar och mindre befolkningsunderlag för att upprätthålla service, investera i vägar och fibernät som exempel. Detta förekommer i delar av länet som ligger utanför bekvämt pendlingsavstånd till samlade arbetsplatser, som Tingsryd och Uppvidinge kommuner. Deltagare på workshops ser en utmaning i att attrahera unga människor till landsbygden.

Områden som avfolkas har fått en ny generation entreprenörer som ser resurser i äldre byggnader. Datspelskollektiv i Väckelsång, grönsaksodling i nedlagda ekonomibyggnader på lantbruk och entreprenörer inom besöksnäring från bland annat Nederländerna är exempel på denna utveckling.

Byar som Tolg och Häradsbäck är samhällen som samverkar kring frågor som fiber, skapar egen service och arbetstillfällen i byn samt inom skogs och jordbruksnäring och därmed gör det möjligt och attraktivt att bo på landsbygden. Genom samarbeten med föreningar och företag och aktivt stöd i form av investeringar i t.ex. fiber, infrastruktur, barnomsorg eller gröna jobb kan kommunerna bidra till att höja servicegraden på landsbygden.

I alla centralorter t.ex. Växjö, Älmhult och Ljungby råder brist på billiga bostäder. I Växjö pågår samtidigt en förtätning som ibland kommer i konflikt med bevarande av grönområden.

Länet har idag den största inpendlingen i relation till befolkningsmängden. Specialiserad arbetskraft i industrierna har behov av bra kommunikationer inom och utanför länet. Större vägar och Järnvägar behöver uppgraderas för att tillgodose kapacitet och tillgänglighet så att industrier och arbetsplatser ska kunna utvecklas och inte avvecklas.

Figur 2 Vänstra kartan visar stråk och befolkningsstorlek. Det finns 51 tätorter i länet varav två har över 10 000 invånare. 75% av befolkningen bor inom en 20 km radie från Växjö, Ljungby och Älmhult. Ca 73% bor utmed E4:an eller någon av riksvägarna. Den högra kartan visar befolkningsutveckling. Ortsutveckling Kronobergslän 20

Anspråken i landskapet kan översiktligt sammanställas i några punkter:

- Det finns ett bebyggelsetryck inom och i närheten till större orter t.ex. Växjö, Ljungby och Älmhult där det går att få lån för exploatering. Exploateringar sker inte sällan i attraktiva områden som kan var känsliga för en förändrad karaktär. Detta sker i hög grad i uppodlade mosaiklandskap (Ingelstad, Linneryd m.fl.) och i närheten av sjöar (Helgasjön, Bolmens östra sida och Möckeln m.fl.).
- Etableringstryck och utveckling av bostäder och permanentning av fritidshus nära sjöar, exempelvis genom LIS områden (landsbygdsutveckling i strandnära lägen).
- Utbyggnad av höghastighetsbana genom länets västra delar.
- Utveckling av turism leder till ökat besöksstryck till nationalparken Åsnen och till de småskaliga mosaikartade landskapen i exempelvis Tingsryds kommun. Fler besökare innebär sannolikt krav på bättre framkomlighet, parkeringar, information och målpunkter i landskapet.
- Anspråk på sjöar och eventuellt vattenförande grusåsar för dricksvatten från kommuner utanför länet. Exempelvis söker Halmstad tillstånd att ta vatten från Bolmen. Samtidigt har grundvattennivåerna varit lägre de senaste åren. Anläggningar i anslutning till sjöar och åsar kan behöva byggas ut.
- Solenergianläggningar i landskapet t.ex. i anslutning till kulturhistoriska miljöer och strandmiljöer.
- Vindkraft i exempelvis Uppvidinge.
- Anspråk på skogen som råvara för virke, textilfibrer, massa och energikälla. Skogsbrukets brukningsmetoder påverkar upplevelsen av landskapet, den biologiska mångfalden och vattenhållande förmåga.

Utvecklingstendenser och pågående processer i landskapet

Landsbygdens utvecklingstendenser

Det finns en stor variation i typer av kulturmiljöer i länet (småskaliga jordbruksmiljöer, bruk, Ikea, småorter) som har potential att locka många besökare från när och fjärran.

Omvandling av sjö nära områden till bebyggda LIS-områden (landsbygdsutveckling i strandnära lägen), förändrar landskapsbilden och förändrar sjöarnas lövsöksrika strandmiljöer vid Bolmen, Möckeln, Helgasjön och Åsnen i närheten till de större orterna.

Klimatförändringar med fler stormar och torrare perioder påverkar den storm- och torkkänsliga granskogen som måste ställas om till andra trädslag. Med sänkta grundvattennivåer och torrare marker ökar risken för skogsbränder. Det finns också en större sårbarhet för dricksvattenförsörjningen på grund av minskad påfyllning av grundvattenmagasinen och att flera av de vattenförande åsarna har påverkats av täkter. Denna utvecklingstendens berör inte bara länet utan även kommuner i Halland och Skåne som får sitt vatten från grundvattenmagasin i länet.

Ökande andel lövskog i de stora barrskogsområdena till följd av omfattande stormfällningar där björk och andra trädslag än gran nu föryngrats på många håll i länet. Stormfällningarna kommer att leda till en extremt likåldrig struktur i skogen över stora arealer.

I de mosaikartade landskapen i Kronoberg finns en hög andel betesmark som vuxit igen. Torrare klimat kan leda till att igenvuxna marker och skogsbete åter tas i bruk då ängar, hagar och vall på åkermark inte räcker för bete och vinterfoder. Inspel från deltagare beskrev ett framtidsscenario där små lantbruk förutom stora jordbruk. Om det finns lantbrukare som kan få ekonomi att hålla djur, finns en stor potential att utvidga djurbeståndet i länet och samtidigt få större andel öppna marker, en ökad biologisk mångfald och ett attraktivt kulturlandskap. Potential att öka livsmedelsförsörjningen i dessa landskap.

Pågående och växande besöksnäring innebär att bostadshus med jordbruk omvandlas till fritidsboende. Denna utvecklingen har pågått ett tag och kan förväntas öka. Bildandet av nationalparken Åsnen kan förväntas bidra till ökad besöksnäring. Sagobygden är nu upptagen på UNESCO:s register över goda metodiska exempel på hur man kan arbeta med att trygga immateriella kulturarv och kan bli en väsentlig del av turismnäringen. Ikea och Ikea museet drar också besökare.

Vandringshinder längs vattendrag har på en del håll tagits bort, vilket fått positiva effekter på fiskebestånden. Mer naturligt fluktuerande vattendrag kan minska näringstillförseln till sjöar och hav. Det kan dock bli en målkonflikt vid genomförandet av denna typ av naturvårdande åtgärder. Det finns ofta gamla och värdefulla kulturmiljöer i anslutning till befintliga dammar med exempelvis nedlagda kvarnar. Det samma gäller verksamma småskaliga vattenkraftverk.

Det finns tendenser till större hänsyn i skogsbruket gällande när och hur avverkningar får ske. Detta kan leda till en minskad humifiering i sjöar vilket kommer att kunna återskapa förutsättningar för klarvattenfiskar i fler sjöar framöver.

Tätorternas utvecklingstendenser

I tätortsnära odlingslandskap med ålderdomlig och småskalig karaktär är det en särskild utmaning att skapa nya boendemiljöer som samverkar med landskapets karaktär och funktion.

Effekter av den förväntade klimatförändringen som t.ex. översvämningar, torka och värmeböljor kan bli påtagliga i tätbebyggda miljöer. Detta ökar vikten av att bevara en så stor mängd lövträd av olika slag i de bebyggda områdena. Lövträd och skogsdungar har en stor betydelse för att buffra både mot extrema lufttemperaturer och ökade nederbördsmängder.

Tätorternas befolkningsökning samt tillväxten av industrin och studieorter medför behov av förbättrad storskalig infrastruktur samt upprätthållande av det småskaliga väg- och järnvägsnätet.

Bebyggda områden som ligger i lågpunkter och på tidigare sank mark kan få stora påfrestningar i klimatförändringar med häftiga och ihållande skyfall. Ytor för hantering och bortledning av regnvatten behöver sannolikt öka och integreras i den fysiska planeringen.

3 Tematiska berättelser om Kronberg

Landskapets form

Kronobergs läns flacka terräng sträcker sig från de låglänta kustnära områdena i Kalmar, Blekinge och Skåne till de mer kuperade och höglänta områdena på småländska höglandet. Kronoberg är så flackt att vattnets nästan inte vet var det ska rinna.

I norra delarna av Alvesta och Växjö kommun finns utpräglat kuperade områden med stor höjdvariation. Österut, i Uppvidinge kommun, övergår denna kupering alltmer i en platåliknande utlöpare från höglandets mer centrala delar. De centrala delarna av länet uppvisar ett till övervägande delen låglänt och flackt landskap som bryts av drumliner och åsar i nord-sydlig riktning. Längst till väster, mot Hallandsgränsen ökar kuperingen och inslaget av branta sluttningar blir större. Länet ligger över högsta kustlinjen vilket innebär att jordarna till övervägande del består av osorterad morän. I väster präglas landskapet av hög andel myrmark. Mellan Bolmen och Möckeln (samt till viss del området öster om Möckeln) utgörs denna av längre sammanhängande stråk i sydvästlig-nordostlig riktning medan den längst i väster är mer jämnt fördelad i landskapet.

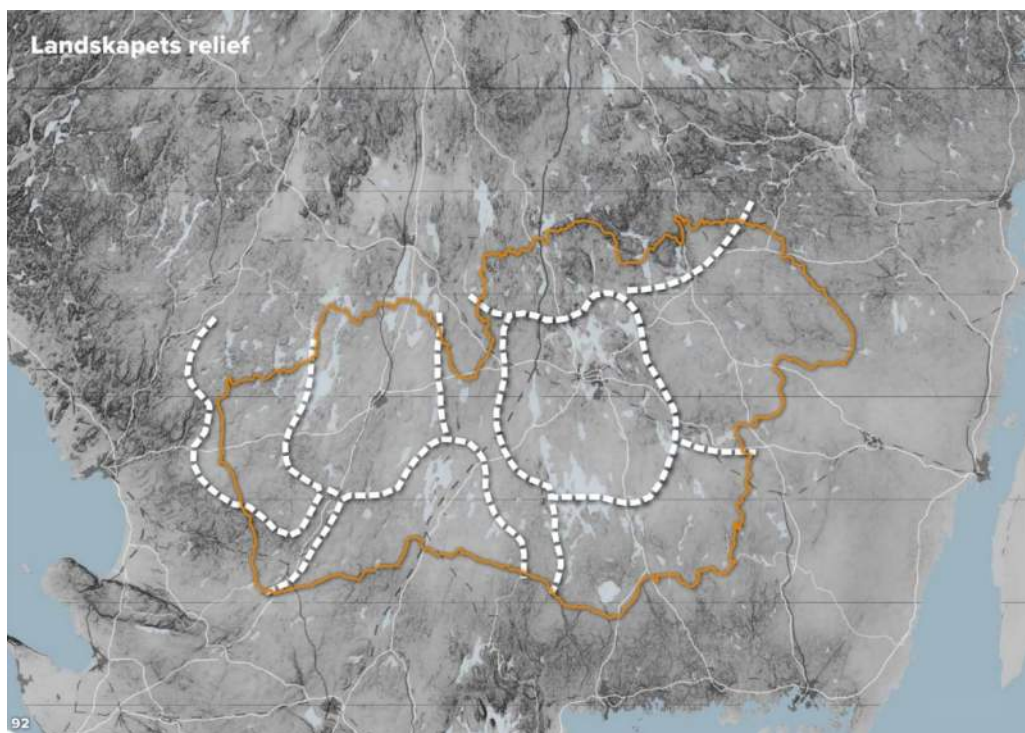
(Grön infrastruktur, Länsstyrelsen Kronobergs län)

Det är ett län med huvudsakligen småskalig mosaikartad struktur där siktlinjerna är korta och det finns få utsiktspunkter. Undantaget är höjderna i Växjö och Uppvidinge kommuner samt utblickar över de stora sjöarna i Ljungby, Älmhult, Alvesta, Tingsryd och Växjö kommuner.

Från höglandet till de flacka landskapen

Söder om den sydsvenska höglandet planar länet ut till ett sjörikt och relativt flackt landskap.

Kronobergs län har skapats av en komplex samverkan av geologiska och klimatologiska processer för att få den formen vi ser idag.

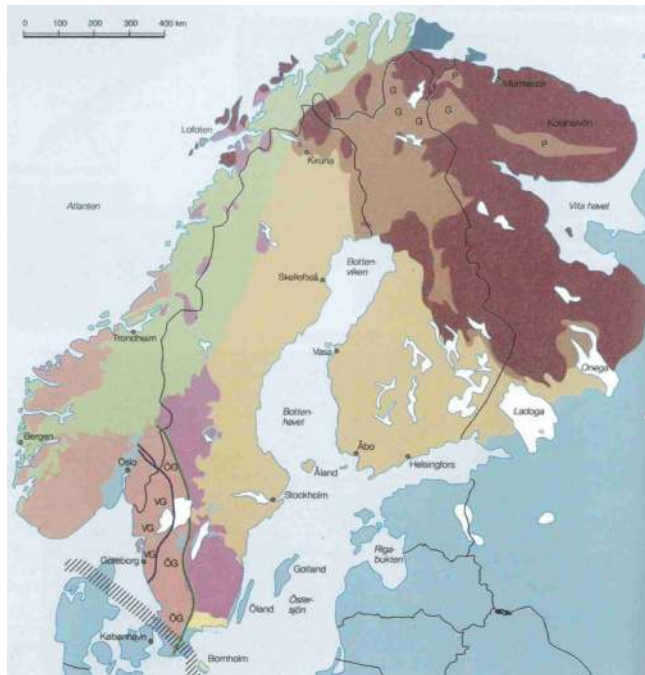

Figur 3 Kartbild över landskapets storskaliga relief. Här framgår tydligt att Kronoberg domineras av flacka områden, till skillnad från det mer kuperade landskapet i t.ex. Hallands- och Jönköpings län.

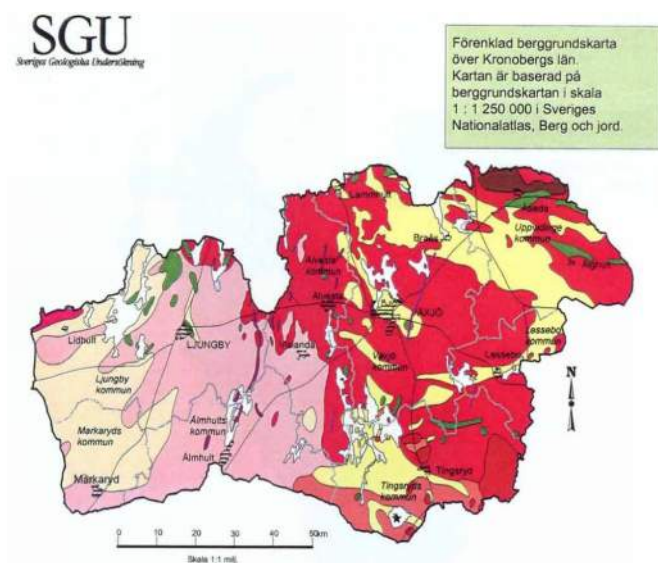
Berggrunden

Urbergsgrunden i Kronobergs län tillhör den Baltiska skölden, en sammanhängande bergssköld som är äldre än 545 miljoner år och som sträcker sig från Norges kust i väst och in i NV Ryssland. Skölden skapades under flera bergskedjebildningar och Kronobergs län sträcker sig över en viktig gräns mellan två av dessa urformationer. Denna rörelsezon går genom länets centrala delar genom karaktärsområdet Flackt till småkuperat skogsdominerat landskap. Det transskandinaviska magmatiska bältet i öster består mestadels av granit, medans röd gnejs dominerar berggrunden i de västra delarna av länet.

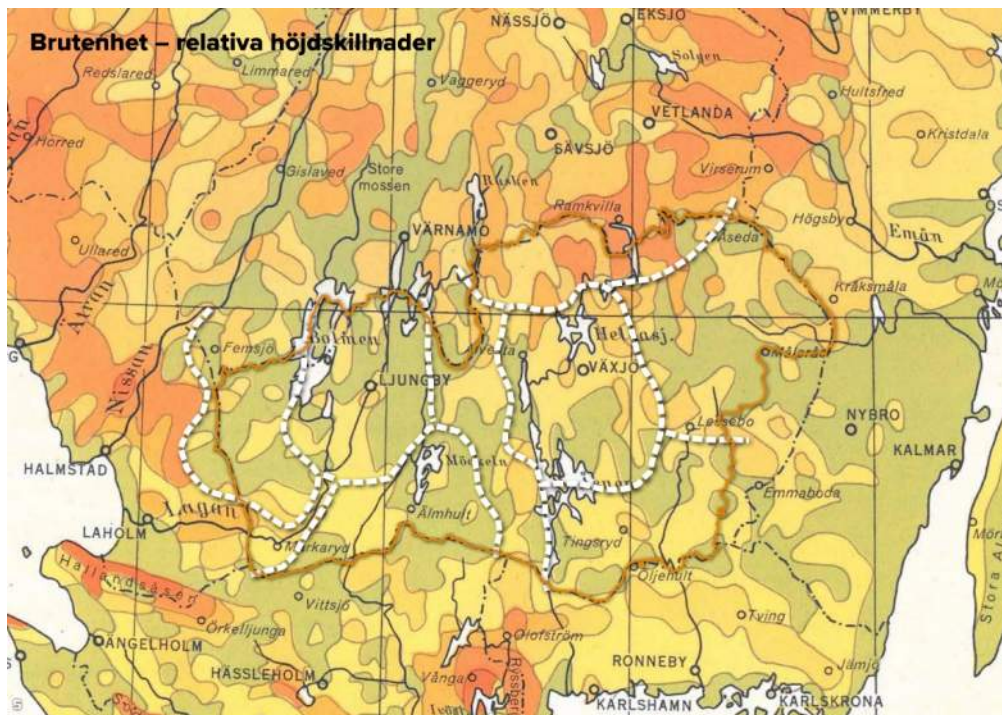
Den relativt stabila berggrunden har gett förutsättningar för skapandet av det Mesozoitiska peneplanet. Peneplanet är ett område där erosiva krafter har långsamt nött ner berget till en utbredd, plan yta med relativt små höjdskillnader. Det kallas sydsmålands urbergsslätt. Landskapets form i länet står på så sätt i kontrast till de mer kuperade områdena i norr, söder och väster.

Figur 4 Baltiska skölden (Sveriges Nationalatlas, 2009)

Figur 5 Förenklad berggrundskarta: Röd=granit / rosa = gnejs, Sveriges nationalatlas

Figur 6 Relativa höjdskillnader. Atlas över Sverige, kartblad 3–4, svenska sällskapet för antropologi och geografi, 1957

Isavsmältning och landhöjning

Så som resten av Sverige har jordartsfördelning och lokal topografi i Kronoberg till största delen skapats av den senaste istiden och den avsmältning och landhöjning som följde. Hela länet låg

Kronobergs län tillhör Sydsveriges moränområde, och den flacka berggrunden ligger täckt av ett mestadels jämnt lager morän, se figur 7. På många håll hittas en terräng av kullig morän där kullar och ryggar av morän ligger mer eller mindre regellöst orienterade. Denna landskapstyp förekommer oftast i områden som Kronobergs län som ligger över högsta kustlinjen se figur 12. **Fel! Hittar inte referenskälla..** Det är också förklaringen till varför Kronobergs län saknar utbredda finkorniga lerområden som skapas under högsta kustlinjen där vattnet har kunnat sortera jordarna i olika fina kornstorlekar.

Isavsmältningen skapade också en del landformationer som åsar och drumliner. Somliga av dessa formationer så som Växjöåsen är lätt att känna igen och skapar tydliga riktningar i landskapet. Åsar utgör också en viktig resurs för dricksvatten och vattenrening se figur 9. Drumlinerna däremot kan vara svårare att upptäcka. De finns i en stor mängd, men är oftast flacka och skogbevuxna. Där de är uppodlade och mer resliga är de dock tydliga i landskapet. Drumlinerna bildades under isavsmältningen och skapade finkornigare moräner som var förhållandevis lätta att odla. Här finner man därför ofta tidiga bosättningar. I Kronoberg har dessa områden varit attraktiva i alla tider. Utifrån dessa bosättningar har sociala strukturer, tätorter och infrastruktur skapats. Än idag är de mest attraktiva områdena dessa drumlinområden, se karta figur 10 och 57.

Jorrdjupet har haft stor påverkan på markanvändningen. Mäktigare jordar är generellt sett bördigare och mer lättarbetade och lämpar sig därmed bättre för odling, medan grunda jordar oftare använts till bete och slätter. I Kronobergs län är jorrdjupet ur ett nationellt perspektiv grundt jämfört med slättlandskapen i Skåne, Västergötland och Östergötland. Något mäktigare jordar finns i de centrala delarna, kring Växjö respektive Ljungby, samt i torvmarkerna i västra delen av länet. I östra länsdelarna blir jorrdjupet generellt grundare. De nordöstra delarna av länet har stor andel mark med tunt jordtäckte eller kalt berg. Sådan mark har lägre produktivitet och större inslag av t.ex. senvuxna träd. Blottade

hållar lagrar solens värme och skapar ett varmare mikroklimat som är gynnsamt för många insekter.
(Grön infrastruktur, Länsstyrelsen Kronobergs län)

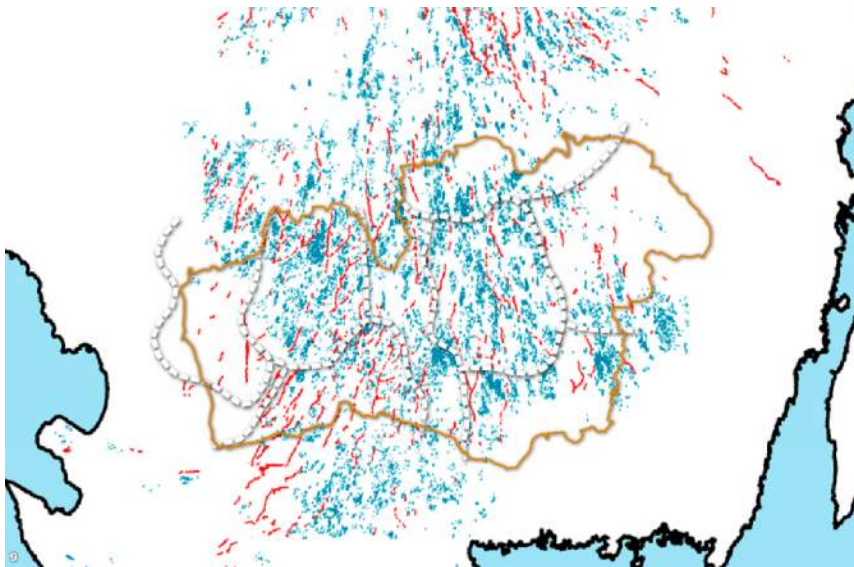
Figur 7 Jordarter (SGU)

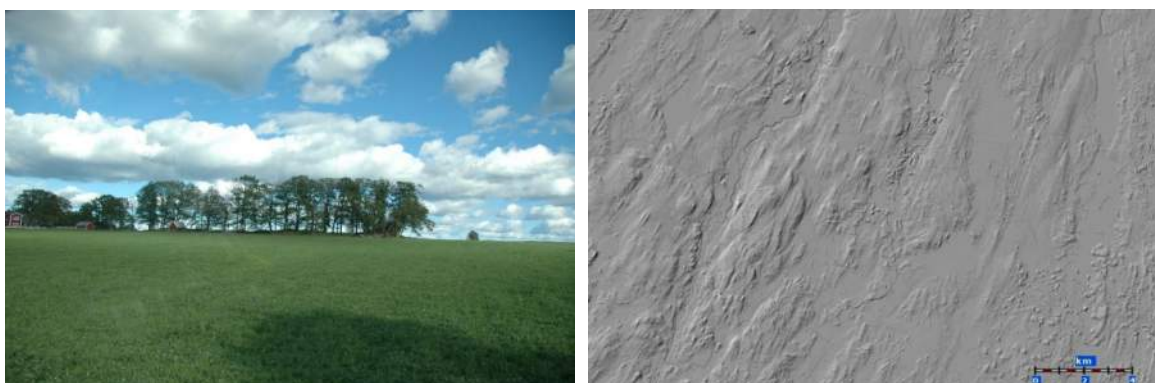
Figur 8 Kullig morän (ILKA kartöverlagringar) SGU, Forsöks terrängskuggning och ett foto.

Figur 9 Åsar i södra Sverige Atlas över Sverige, svenska sällskapet för antropologi och geografi, 1957

Figur 10 Drumliner i blått och åsar i grått (ILKA kartöverlagringar) The drumlin problem: streamlined subglacial bedforms in southern Sweden, Dowling, Tom

Figur 11 Bebyggelsen följer ofta drumlinens rygg. På reliefen öster om Ljungby framträder de mjukt spolformade drumlinerna i sydöstlig, nordvästlig sträckning. Skärmlapp från Fornsöks terrängfunktion.

Sjöar och vattendrag

Vid isens avsmältning i Sverige, när kustlinjen låg som högst, låg stora delar av Kronobergs län täckt av stora issjöar. Det var detta så kallade sydsvenska issjökomplex som är ursprung till de större sjöarna och de stora sedimentområdena som finns i området idag se figur 12. Sedimentering i issjöarna ledde till en viss sortering av kornstorlek (om nu inte till samma grad som i områden tidigare täckt av havsytan) och hjälpte till att skapa de bördigare markerna i de centralbygdslandskap som centreras runt Växjö och Ljungby.

Idag är sjöarna i Kronobergs län orienterade i nord-sydlig riktning i dalsänkor lämnat efter tillbakadragande av inlandsisen. De mindre vattendrag som finns i området följer också denna riktning. Den nord-sydlig orienteringen av dalgångar ger en viss riktning i det sjörika landskapet.

Utöver öppna vattenytor finns mycket myrar i Kronobergs län. Våtmarker förekommer framför allt i väst där Sveriges största mängder faller. Denna markområdestyp är så vanlig att torvmarker täcker hela 20% av Kronobergs läns mark (Smålands Flora).

”Markens struktur påverkar dess vattenhållande förmåga. De låglänta, flacka torvmarkerna med stort jorddjup ger hög andel blöt-fuktig mark medan isälvsavlagringar och kuperade marker med grunt jorddjup ger områden med torrare mark. Eftersom västra delen av länet generellt är fuktigare dominerar marken av torvmark. Detta skapar förutsättningar för olika typer av sumpskogar med såväl gran som tall och löv. Det har historiskt också gjort att hävdade våtmarker varit vanligt förekommande. På motsvarande sätt är marken generellt torrare i norra, nordöstra och sydöstra delen av länet. På torrare mark växer tallen bättre än granen och många insekter trivs särskilt bra i torrare marker. I länets centrala delar ligger områden som huvudsakligen utgörs av osorterad morän med varierande jorddjup som uppvisar omväxlande torr-frisk-fuktig mark.

Analyser från SMHI visar att antalet dagar med marktorka kommer att öka i länet, trots att klimatförändringsscenarior huvudsakligen pekar på ökad nederbörd. Detta beror på att temperaturhöjningen ger en ökad avdunstning som överstiger den ökade nederbörden.” (Grön infrastruktur, Länsstyrelsen Kronobergs län)

Det mesta av vattnet som faller i länet rinner mot Östersjön men Lagans avrinningsområde längst i väst rinner mot Kattegatt. Idag påverkas vattenrikedomen i länet av nederbörden. I väster faller mycket regn och här är landskapet rikt på myrar. I öster är det betydligt torrare.

Figur 12 Sydsvenska issjökomplexet, Atlas över Sverige, svenska sällskapet för antropologi och geografi, 1957

Figur 13 Karta som visar de större vattendragen och vägnätet i länet.

Figur 14 Årsnederbörd 1961–90, (SMHI)

Landskapets ekologi

I detta avsnitt lyfts de signifikanta ekologiska karaktärsdragen fram. Syftet är att beskriva de stora sammanhangen, som sträcker sig över kommun och länsgränser från dåtid till nutid. Därför baseras urvalet av kunskapsunderlag i första hand på handlingsprogram för Grön infrastruktur som tagits fram av Länsstyrelsen i Kronobergs län. Det finns en mängd detaljerade naturvärdesinventeringar som tagit fram av kommuner eller myndigheter som är till hjälp i enskilda planeringsprocesser. Men till skillnad från dessa detaljerade kunskapsunderlag så beskriver Grön infrastruktur de landskapsekologiska sammanhangen. I ett fortsatt arbete för att förstå landskapets ekologiska funktioner, behöver anpassade analyser på t.ex. habitatnätverk utföras. En djupare beskrivning av landskapets naturgivna förutsättningar o GIS-underlag från inventeringar mm som visar markförhållanden, markanvändning, naturvärden finns på portalen för Grön Infrastruktur: <http://lst.jamtland.hemsida.eu/gi/gron-infrastruktur-i-kronobergs-lan/> eller: <https://ext-geoportal.lansstyrelsen.se/standard/?appid=92b29935954b4b25b530043c8cebb4ca>

Kronobergs län har ett landskap med flera karaktärgivande naturmiljöer. Här har vi valt att samla dem under sju olika rubriker: sjöar och vattendrag, myrkomplex, vidsträckta barrskogar, sjöarnas lövträdsrika strandmiljöer, bokskogar och ekmiljöer, småskaliga jordbruksmiljöer, åsar och andra sandiga miljöer.

Sjöar och vattendrag

Sjöar och vattendrag täcker över 10% av länets yta, se figur 15 och 17. Det finns ca 1200 sjöar som är större än ett hektar. En typisk sjö i Kronobergs län är grund, sur och näringsfattig. De flesta grunda sjöar är sänkta under 1800-talet. Flera arter är beroende av dessa miljöer, och de är också uppskattade inslag i friluftslivet.

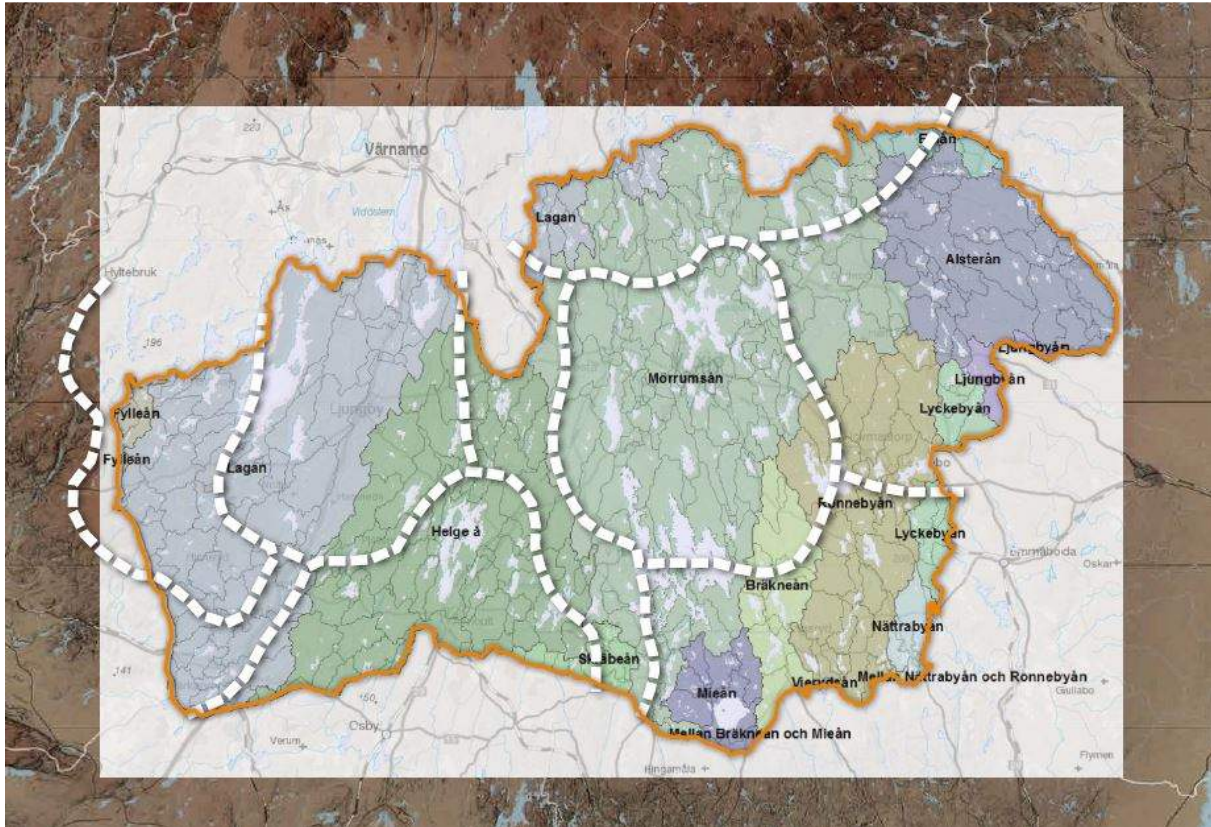
Uttern, som tidigare varit ovanlig, har etablerat sig bra under de senaste 10 åren. Den rödlistade och fridlysta hårklomossan (*Dichelyma capillaceum*) upptäcks på fler ställen successivt i takt med att mer inventeras. Stensimpa (*Cottus gobio*), som är en typisk art för vattendrag i N2000-sammanhang, finns i länet bara i Alsterån. Flodkräftan var för vanlig i landet men har nu nästan försvunnit helt. Möjligen finns den kvar i ett mindre vatten vid Älmhult. Man har även hittat den vid Dammåns utflöde Sjöasjö (Uppvidinge kommun.). Det var ett oväntat fynd som indikerar att den möjligen kan upptäckas på fler ställen i Kronoberg. Flodpärlmussla saknas idag i länet men den finns utanför länets gränser, exempelvis i trakten av Vetlanda, i Emåns vattensystem. Detta talar för att flodpärlmusslan kanske åter skulle kunna hittas i länet.

Det pågår läckage av näringsämnen och sediment från jordbruksmark och brukade skogsmarker, samt olika läckage från urbana miljöer, vilket påverkar vattenkvaliteten i sjöar och vattendrag. Skogsbrukets läckage bidrar bland annat till ökade humusämnen i sjöar, vilket påverkar fiskfaunan. Med mer grumlade vatten försvinner de klarvattenfiskar som finns i naturligt klara sjöar, som t ex sik och höstlekande siklöja. Genom en större hänsyn i skogsbruket kan man minska denna trend. Bland annat kan slamfickor anläggas för att samla upp humus i samband med rensningar av diken. Våtmarker har också en förmåga att dämpa uttrinningen av t ex kväve.

Många sjöar i länet är även drabbade av försurning och kalkningsprojekt pågår på flera platser. Även försurningen gör att de arter som är känsliga minskar. Det finns även flera vattenhinder i länet, både större fördämningar och mindre vid broar och trummor i vattendrag. Dessa utgör ett problem för fisk och andra djur som använder vattenvägar för spridning och vandring.

Kulturhistoriskt har vatten från vattendrag eller myrar använts för att svämma över slåttermark, vilket ger en snabb tillväxt på gräs och örter. En typ som använts i Kronobergs län är "dammäng", vilket bevattnades från dammar genom att då och då släppa på vatten så att kringliggande marker översvämmades. Spår av en sådan finns i östra delen av naturreservatet Bockaskruv. Idag består dessa

marker av lågstarrmyrar med pågående igenväxning från kanterna men som fortfarande har en del öppna plan. På andra platser i länet kan dessa marker vara helt utdikade och blivit åkermark eller skog. De har ofta fått övergå till skog om det varit svårt att få till avrinning.

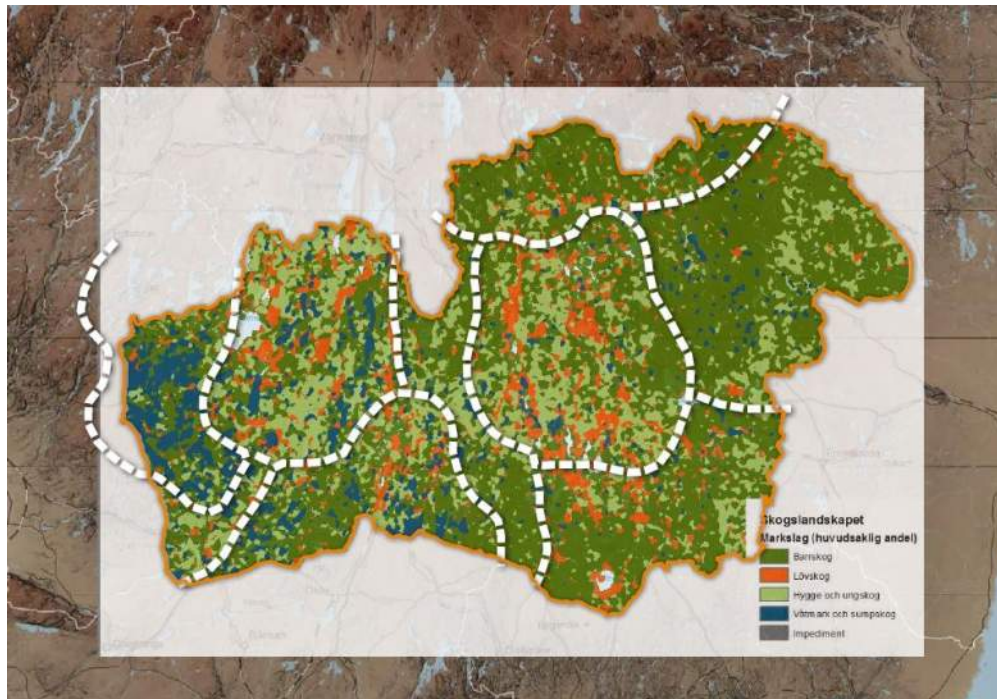
Figur 15 Sjöar och huvudavrinningsområden i Kronobergs län.

Myrkomplex

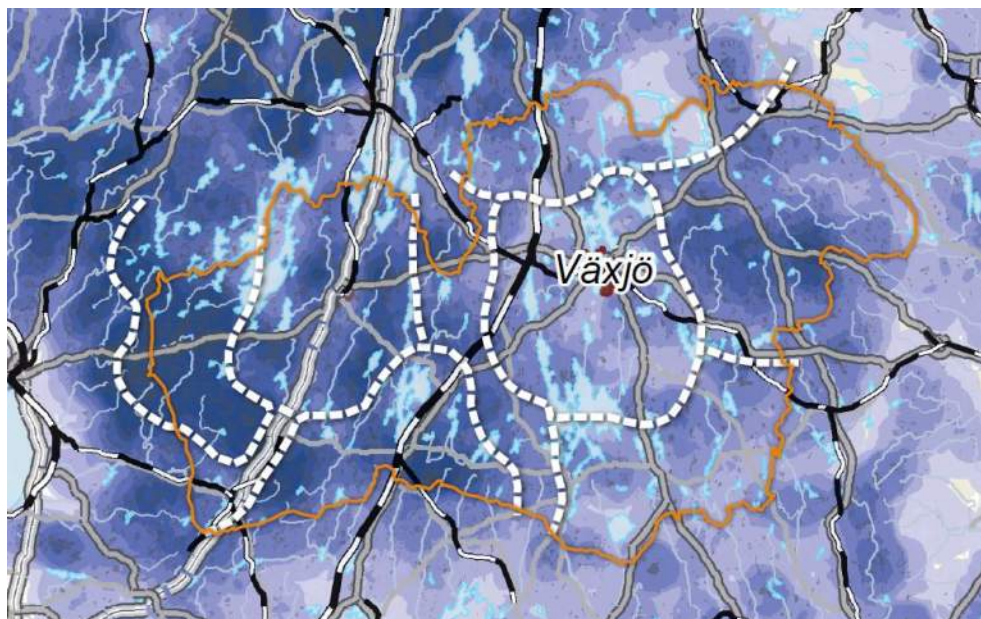
I Kronobergs län förekommer några områden där landskapet präglas av utpräglad myrmarks mosaik (figur 16 och 17) som också hänger ihop med markfuktigheten (figur 18.). I östra delen av länet har man avsatt omfattande områden för reservat där det finns stora öppna myrar med kringliggande sumpskogar. Även en del produktiva sumpskogar som tillhört Domänverket, numera Sveaskog, har blivit reservat. Sumpskogarna ligger insprängda mellan produktionsskog och är ofta orörda, eftersom det i tidigt skede bedömdes vara oekonomiskt att avverka dem. Länet västra del ser annorlunda ut, här finns istället stora arealer med mer eller mindre sammanhängande myrar varav flera mycket stora.

Myrarna ger en vildmarkslik miljö med ljungpipare och ängsbiplärkor. I kantskogarna återfinns nattskärar och gök. Det är framförallt i den östra delen av länet där man idag hittar göken vilket hänger ihop med att ängsbiplärkan, som generellt sett minskat på många håll, fortfarande är vanligt förekommande där. Ängsbiplärkan är en av de arter som göken parasiterar på, dvs den lägger sitt ägg i dess bo.

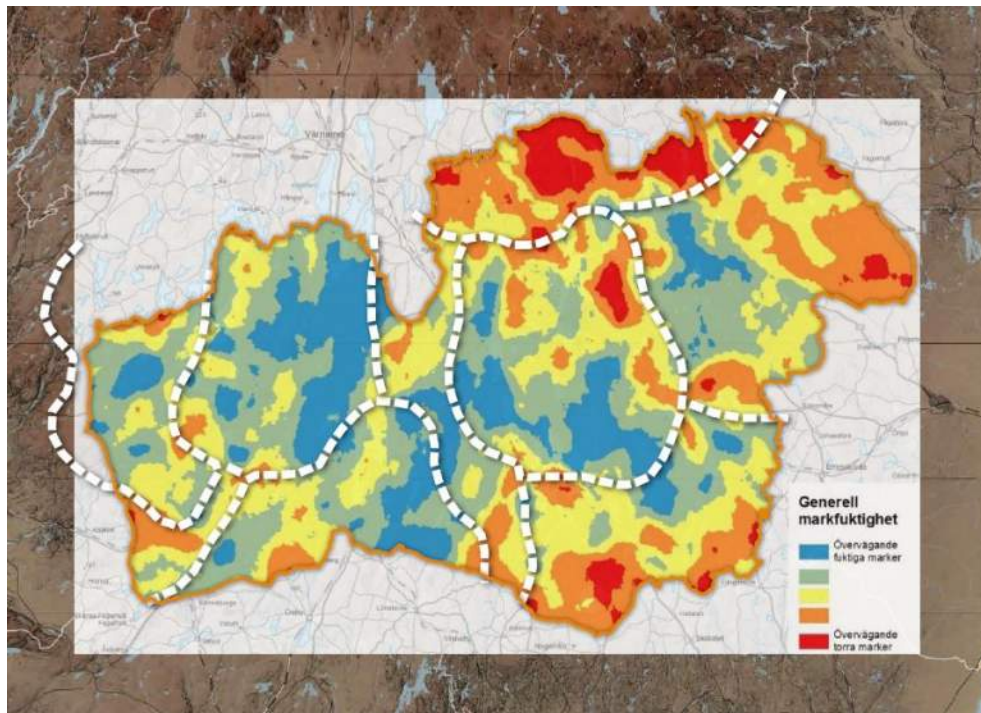
Ett pågående projekt som är delvis finansierat av EU:s Life, Grip on Life, syftar till att stärka förutsättningarna för och öka kunskapen om arter och naturtyper som är skyddade genom Natura 2000 i just våtmarker och vattendrag i skogslandskapet. Projektet beviljades 2017 med 150 miljoner i budget, varav 100 miljoner finansieras av EU Life.

Figur 16 Markslag i skogslandskapet – grönt är barrskog, orange är lövskog, blått är våtmark och sumpskog, ljusgrönt är hygge och ungskog.

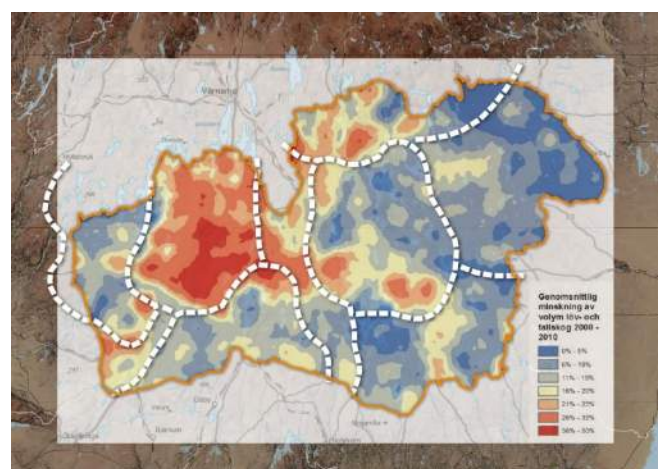
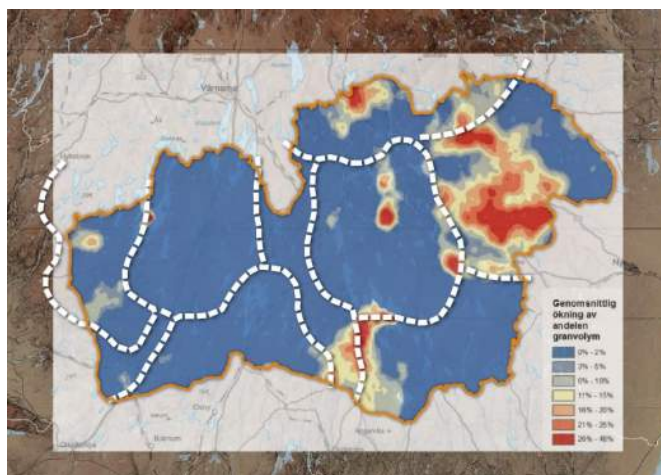
Figur 17 Täthet av våtmarker enligt våtmarksinventeringen (VMI).

Figur 18 Generell markfuktighet – blått är övervägande fuktiga marker och rött övervägande torra marker.

Vidsträckta barrskogar

Mycket av det som tidigare var hagmarker och ängar har planterats igen och ersatts av skogsbruk. Sedan 1950-talet har traktthyggesbruket varit helt dominerande. Detta har medfört att de flera bestånd har en mycket homogen åldersstruktur. Det har också sedan 1970-talet varit en ökning av andelen gran i skogarna på grund av en kraftigt ökande älgstam som gjort det mycket svårt att föryngra tall (figur 19). Ökningen förstärktes med rådjursexplosionen i slutet på 80-talet. Rådjuren går också hårt åt tallplanteringar, speciellt om dessa inte är tillräckligt stora. Trenden har stor betydelse för skogsproduktionen, eftersom det kan ge lägre produktion om gran planteras på marker där tall och lövträd skulle klara sig förhållandevis bättre. Det kan komma att gälla i än högre grad vid ett förändrat klimat.

Figur 19 Ökning av andel gran (t. v.) och minskningen av andel löv- och tallskog (t. h.).

Ökningen av andel gran och minskningen av löv och tall i skogen har även en stor negativ inverkan för biologisk mångfald. Det ger ett glapp i åldersspann för tall och lövskogsarter som sälg, rönn och ek. Åldersstrukturen i skogen kommer att medföra en avsaknad av äldre lövträd under minst 20–30 år innan nya äldre träd kan förväntas börja leverera död ved. Detta kan starkt komma att påverka flera trädlevande skalbaggar som lever på grövre lövved. Främsta problemen är eklevande arter där åldersglappet då äldre träd kommer att saknas är längre. Tall- och lövandelarna kommer nu annars succesivt att öka i skogsmarkerna.

Äldre och orörd barrskog har också minskat i och med ett mer utpräglat modernt skogsbruk, och andelen barrskog som är äldre än 80 år är relativt låg i länet (figur 20). Detta missgynnar flera olika skogsarter, bland annat svampar, mossor och lavar. Orkidén knärot trivs i äldre ostörda barrskogar, och man kan se ett visst samband med dess förekomst och äldre barrskog (figur 21).

Stormen Gudrun och haft en mycket stor inverkan på skogarnas åldersstruktur men också trädslagsblandningen. Framtidens skogar kommer på många håll i Kronoberg vara likåldriga över stora arealer. Detta kan komma att utarma den biologiska mångfalden i skogsmiljöer. Händelsen har visserligen också medfört en kraftig ökning av mängden lövskogsbestånd, speciellt i form av björk. Detta har förstås på sikt en stor potential att kunna gynna arter som nyttjar gammal lövved och som under lång tid missgynnats i det svenska skogsbruket.

Från mitten av 1800-talet och framåt var länets skogar en spillra beroende på ett mycket intensivt utnyttjande av all mark för att föda en allt större befolkning och ett ökande virkesvärde med ambulerande sågverk som kalhögg många fastigheter. Detta resulterade vid slutet av 1920-talet i skogar som innehöll mindre än hälften av dagens virkesvolym genomslutligt. Under en 25-årsperiod därefter, fram till mitten av 1950-talet, bedrevs skogsbruket som en form av kontinuerligt skogsbruk med så kallad blädning (plockhuggning). Det betyder att ytterst små arealer naturskog finns kvar i länet. Så gott som all skog i länet är påverkad av mänskliga aktiviteter, vilket förstås påverkar förutsättningarna för skogarnas biologiska mångfald.

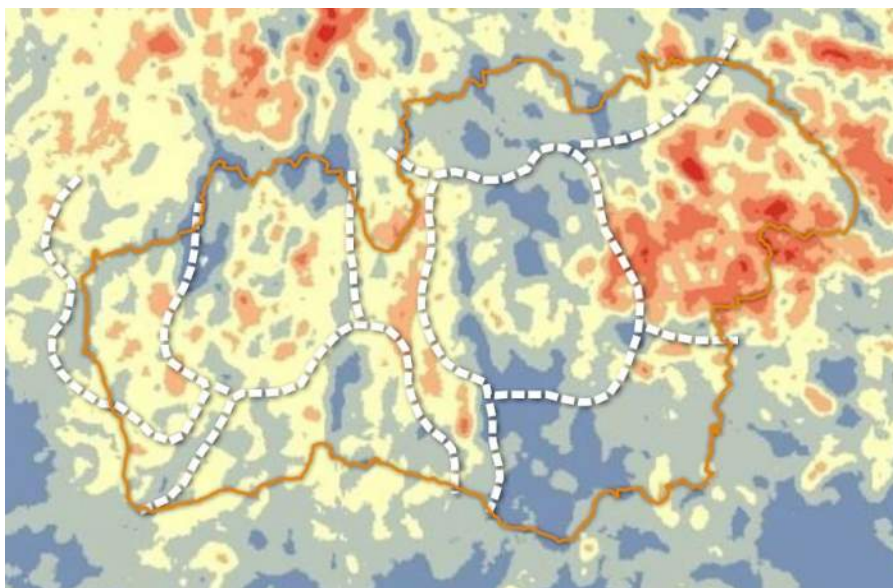

Figur 20 Täthet av gran och barrblandskog med en genomsnittlig ålder på över 80 år.

Figur 21 Antal fynd av orkidén knärot (Analysportalen 2018).

I östra delen av länet finns mycket tall idag men där har funnits än mer tall tidigare (figur 22). Även i södra och norra delarna har tallområden i allt högre grad övergått till grandominerade marker. Trots detta finns det fortfarande en bra tjäderstam i länet (figur 23). Tjädern hade en god föryngring under sommaren 2018 då det var en gynnsam väderlek för alla hönsfåglar. Förekomsten av tallsumpskogar är säkert en viktig faktor i detta sammanhang. Tallsumpskogarna har varit plockhuggda men sällan helt avvercade. På så vis har dessa utgjort en viktig födosöksplats för tjädern då de varit förhållandevis orörda. I avsättningen av skogsmark för certifiering av skogsbruk har tallsumpskogarna utgjort en betydande del då de ofta är relativt orörda och långsamt tillväxande. Hällmarksimpediment förekommer i östra delen av länet och in i Kalmar län. I övriga delar finns det framförallt sumpskogsimpediment. För en fortsatt god tjäderstam bör man värna om dessa miljöer och se till att i skogsbruket gynnar tillkomst av fler tallmiljöer på landskapsnivå.

Figur 22 Täthet av tallskog.

Figur 23 Antal fynd av tjäder (Analysportalen 2018).

I de östra delarna av Kronobergs län finns talldominerade barrskogar som har brunnit mycket historiskt. Historiskt sett har det även varit fler bränder än vad det är nu. T ex har man i reservatet Storasjö funnit att det varit 15 bränder på samma plats mellan 1500–1800. Sommaren 2018 har även haft ovanligt många bränder (tabell 1), även om arealerna inte är stora. Det räcker med en månads regnuppehåll för att det ska kunna börja brinna i en skog, även de som är normalt blöta.

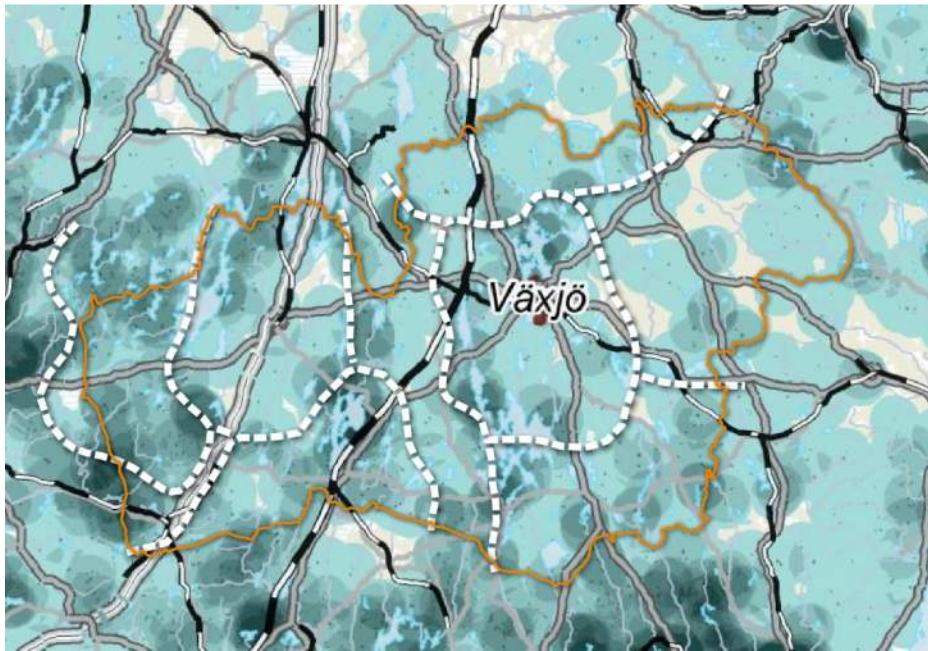
Tabell 1. Antal bränder i skog och mark, Kronobergs län 2017 (helår) respektive 2018 t.o.m. 31 augusti.

Organisation	2017	2018
Ljungby	14	30
Markaryd	6	8
RÖK	21	53
Värends rtj	44	85
Älmhult	12	32
Summering	97	208

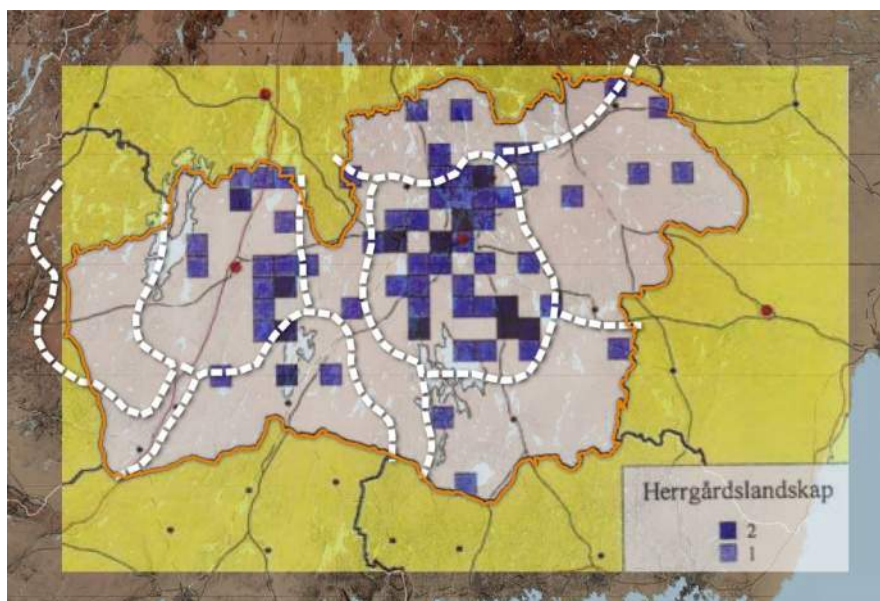
Brandpåverkade skogar är viktiga för biologisk mångfald i tallskogarna, ett flertal arter är beroende av regelbundna bränder. För att miljöerna på sikt ska fortleva krävs ett nätverk av brandgynnade tallmiljöer. Den första gången skog brändes i naturvårdssyfte var 1997, och det gjordes då i samarbete mellan Länsstyrelsen och Sveaskog. Sveaskog och länsstyrelsen har sedan fortsatt med naturvårdsbränning. På senare tid har man bränt uppväxt skog, då man tidigare tog bort en hel del ved innan man brände.

Boskogar och ekmiljöer

Kronobergs län har större boskogar med landskapssamband som sträcker sig både mot Blekinge och Halland (figur 24). Boken har historiskt minskat men en ökande temperatur gynnar fröspridning av både bok och lind. Grövre och gammal ek förekommer i länet i både herrgårdsmiljöer (figur 25) och i urban miljö. Mycket stor och viktig biologisk mångfald bestående av vedlevande skalbaggar och andra insekter, lavar och mossor är knuten till dessa miljöer. Arter knutna till bok förekommer främst i de västra och mellersta karaktärsområdena medan arter knutna till ek främst förekommer i de mellersta och östra områdena. Bekymmersamt för framtiden är de isolerade lägena och svårigheterna att få till nödvändiga spridningskorridorer i landskapet. Detta gör att stora delar av denna mångfald av arter riskerar att försvinna succesivt från länet.

Figur 24 Täthet av ädellövskog.

Figur 25 Utpräglade herrgårdslandskap.

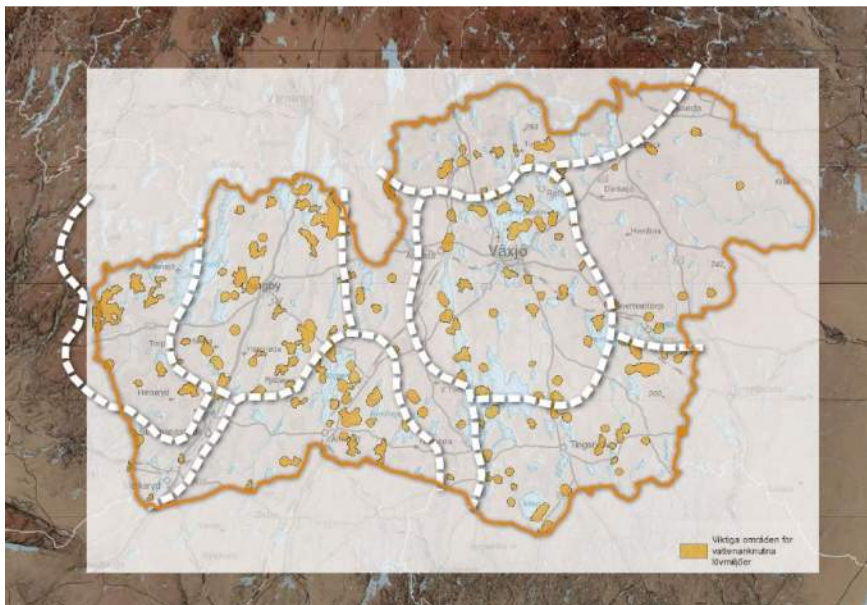
Både sammanhängande bokskogar och ekskogar är en viktig miljö för flera arter. Inte minst gäller detta vedlevande skalbaggar och svampar. De jordbruksdominerade mosaiklandskapen har ofta ett stort inslag av äldre ädellövträd som fått stå kvar sedan markerna betades i större utsträckning. Nu växer många tidigare naturbetesmarker igen när de betande djuren i allt högre utsträckning får gå på de före detta åkermarkerna. Kring många gårdar och byar har de tidigare utmarkerna omvandlats till mer eller mindre täta ädellövskogar.

Stormar och hyggen ger en potential för att öka lövandelen i produktionsskog, vilket kan öka besöksvärdet. En hel del av de som hyr ut till turister märker att de är positiva till mer lövträd i markerna. Idag, särskilt bland den yngre generationen skogsägare, finns det en tanke om att inte lägga allt i samma korg. Då blir det naturligt att inte bara satsa på gran, utan även se nyttjande av lövträd.

Kronviltet ökar och är på invandring framförallt söderifrån Blekinge, men enstaka djur kommer även från nordost och Västervik. I södra Kronobergs län finns en etablerad stam med kronhjort, där de funnits sedan 15 år tillbaka.

Sjöarnas lövträdsrika strandmiljöer

Eftersom det finns mycket sjöar i länet finns även stora arealer med lövskog i anknytning till sjöarna (figur 26). Dessa områden har ofta en fri utveckling och är värdefulla arealer ur spridningssynpunkt för många organismer. Miljön har även ett stort värde för landskapsbilden och naturupplevelse. Detta gör dem extra värdefulla för turismnäringen (figur 27). Genom att i större utsträckning gynna lövinslaget i sjö nära lägen, speciellt gällande ädellövträd, kan landskapets ekologiska- och upplevelsevärden stärkas.

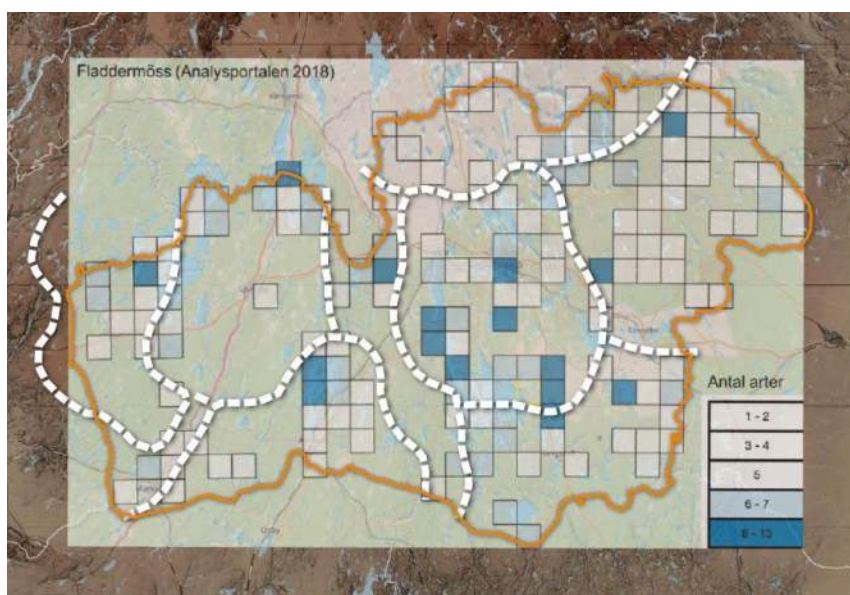
Figur 26 Nätverk av värdefulla områden för vattenanknutna miljöer.

Figur 27 Figur 14. En lövträdsrik sjöstrand.

Kombinationen av lövskog och vattenmiljöer är en viktig förutsättning för en rik fladdermusfauna men också viktigt för vedinsekter. Närheten till vatten är ofta en förutsättning för en god tillgång på sådana insekter som fladdermössen livnär sig på. Samtidigt behövs grövre lövträd som skydd och boplatser. Dessutom är det flera fladdermusarter som inte gärna jagar i för öppna miljöer och vill helst flyga nära inpå skogsbryn eller i gläntor.

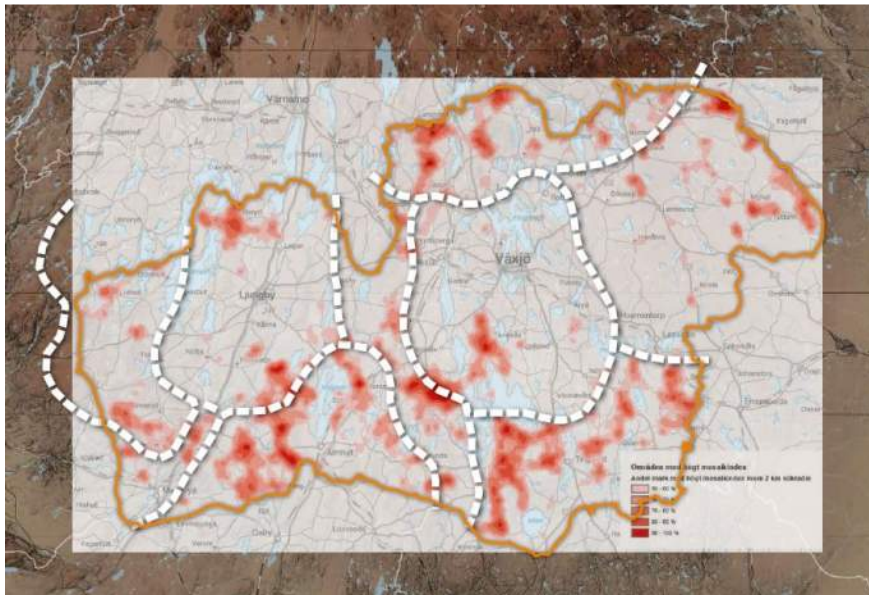
Det finns ett stort antal fladdermusarter i Kronobergs län (se figur 28), och samtliga har ett starkt skydd genom artskyddsförordningen. Skyddet kan påverka tillåtlighet vid exploatering. Det är nämligen inte tillåtligt att störa eller förstöra deras fortplantningsmiljöer och viloplatser. En habitatnätverksanalys för fladdermöss skulle därför vara ett bra underlag för kommunal fysisk planering. Inte minst gäller detta i de sjö nära områdena. Analysen kan visa viktiga habitat för fladdermusarter som bör undvikas vid exploatering men kan också fungera som underlag för scenarioanalyser för bedömning av de miljöeffekter som en viss detaljplan kan tänkas få. En ny metodik för detta har nyligen tagits fram i ett projekt finansierat av Trafikverket.

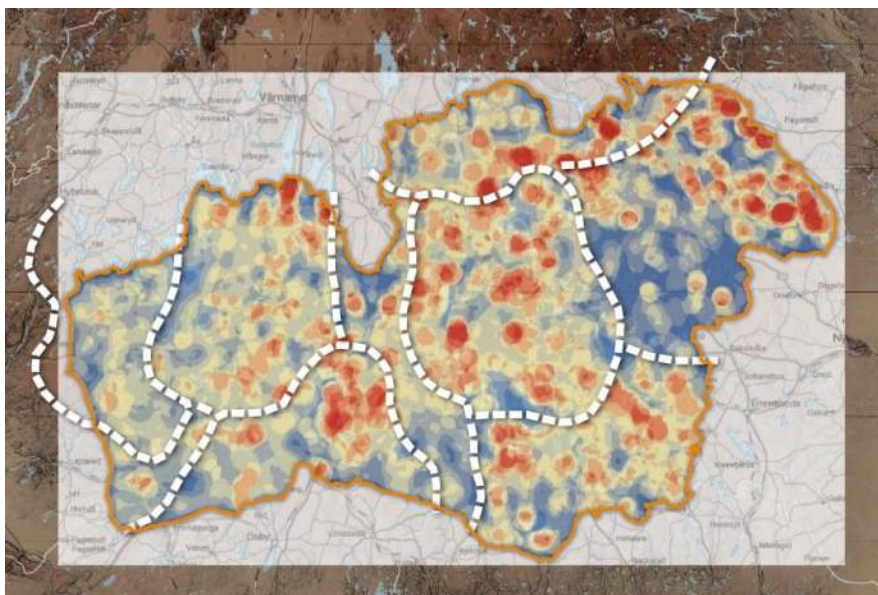
Figur 28 Antal fladdermusarter per area (Analysportalen 2018).

Småskaliga jordbruksmiljöer

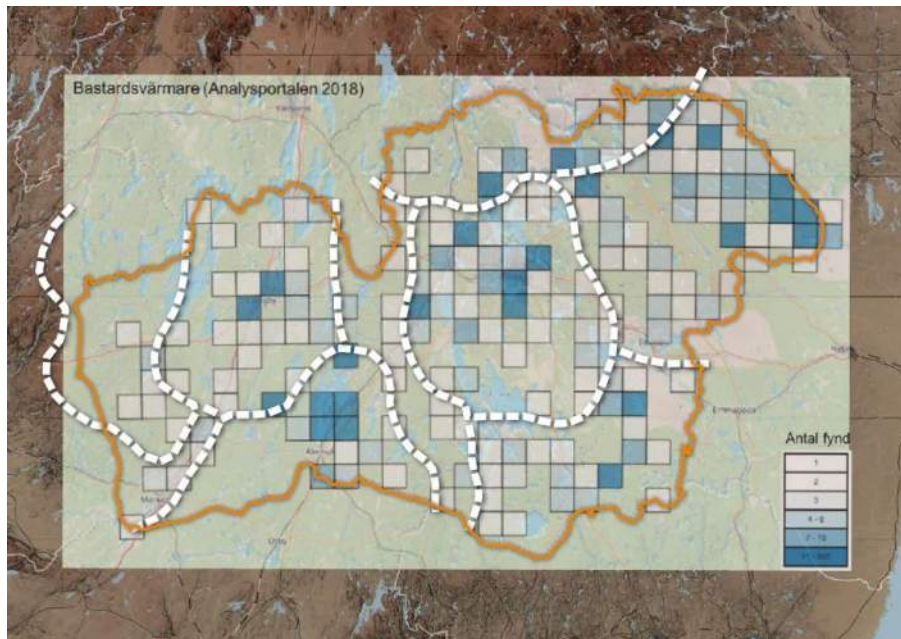
Brukandet är spritt över länet och varierar i typ från område till område. De småskaliga jordbruksmiljöerna bildar ofta ett mosaiklandskap med lövträdsrika skogsbestånd omväxlat med hagar och små odlingslotter (figur 16). I mosaiklandskapen finns ofta ängsmarker och naturbetesmarker som aldrig sköts riktigt intensivt. Odlingslandskapets värden är ofta knutna till de mest extensivt skötta markerna. Dessa marker ligger utspridda på flera håll i länet med tydlig tonvikt i länets utkanter där den totala mängden jordbruksmark inte är så stor. Det gäller inte minst länets östligaste del där det finns särskilt höga värden (figur 29 och 30). De småskaliga jordbruksmiljöerna utgör en lite rest från ett tidigare mycket mer nyttjat landskap. Mängden hagmarker och ängar har minskat oerhört mycket i Kronobergs län.

Figur 29 Områden med hög andel mosaikartad mark.

Figur 30 Sammanställning av odlingslandskapets värden.

Figur 31 Antal fynd av bastardsvärmare (Analysportalen 2018).

Figur 32 Sexfläckig bastardvärmare. Foto: Thorsten Zaar

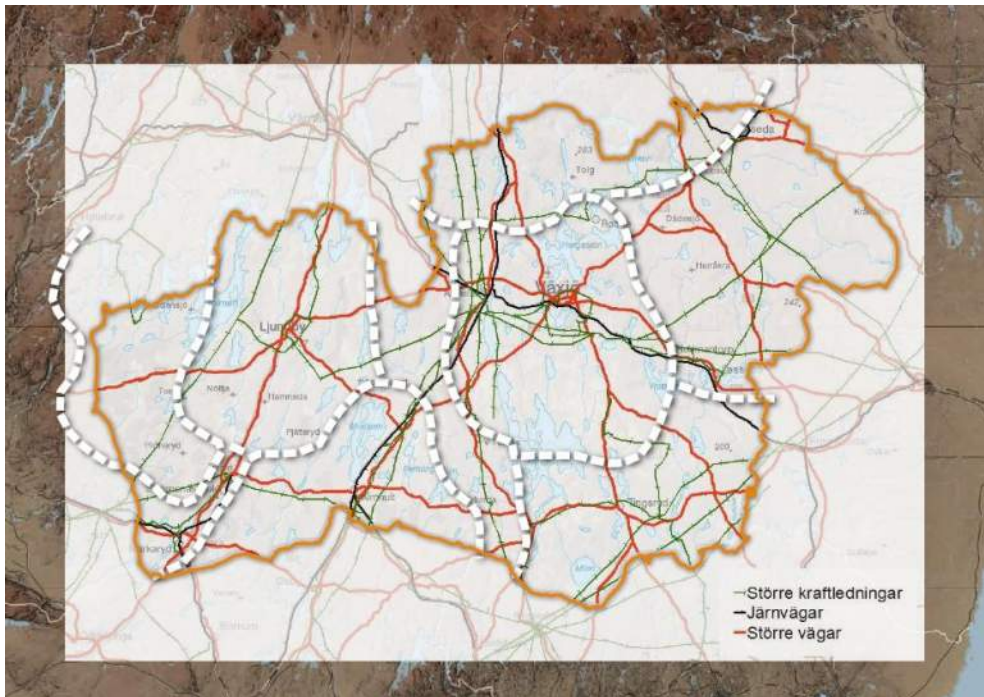
Betet och mosaiklandskapets öppna miljöer är värdefulla för både lokalbefolkning och turistnäringen genom att starkt bidra till den positiva upplevelsen av landsbygden. Det vore en katastrof för turistindustrin om det småskaliga jordbruket skulle försvinna och landskapet skulle omvandlas till rent skogslandskap. Turister från Berlin och Hamburg har länge uppskattat det småländska kulturlandskapet. Här är även sjöarna en viktig del med utsikt, fiske och bad. Det är därför viktigt för skogsbruket att behålla lövskog vid sjöstränder för att utveckla landskapsbilden för turism och friluftsliv.

Det småskaliga jordbrukslandskapet är inte bara värdefullt för turism och kultur, men även viktigt för både odlingslandskapets mångfald och arter knutna till solbelysta ädellövskogsmiljöer. Detta gäller ett flertal insekter, som t ex fjärilar, humlor och bin (figur 31, 32 och 33). Många av dessa arter har minskat kraftigt sedan 1950-talet i Sverige till följd av ett mer intensivt jord- och skogsbruk.

Figur 33 Täthet av naturbetesmarker, vilka avspeglar förekomsten av fjärilar och bin.

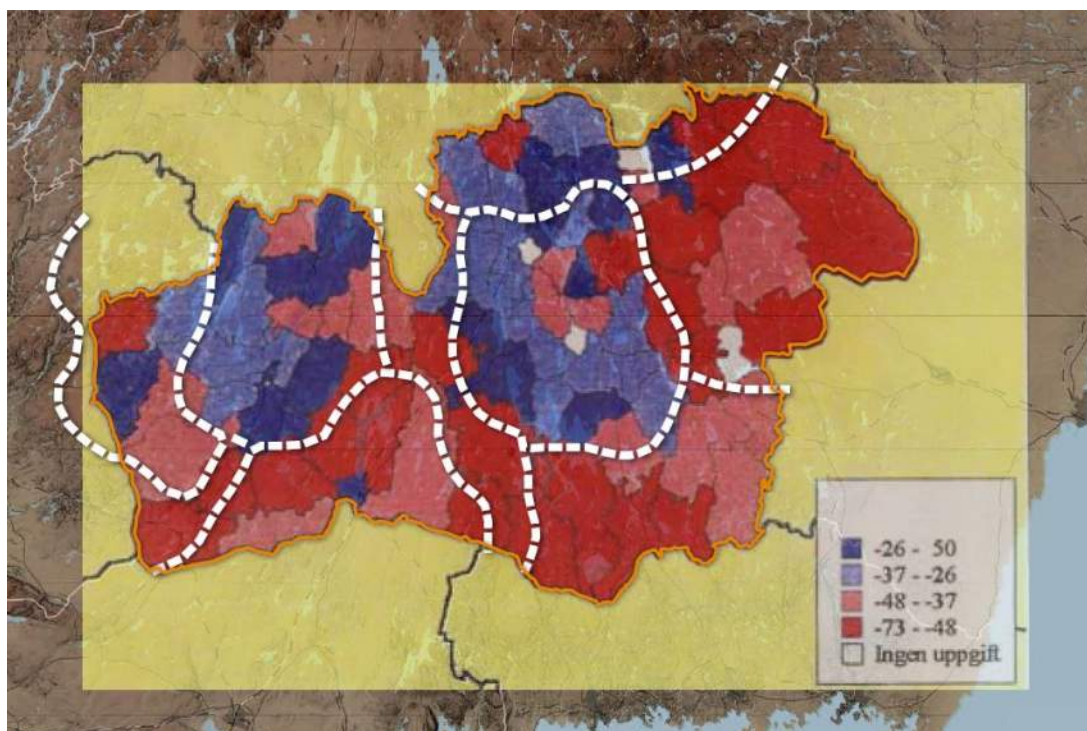
Det småskaliga odlingslandskapetets arter kan i viss mån leva kvar i kraftledningsgator och utmed med vägar och järnvägar (figur 34). Det är platser som återskapar öppna miljöer där ängsvegetation kan etablera sig. En florainventering genomfördes i en äldre kraftledningsgata i östra delen av länet. Kraftledningsgatan, som anlades på 50-talet mellan Nässjö och Nybro, gick då igenom områden med mycket ängsmarker. Det uppmärksammades att det fanns en otroligt fin flora i tallskogen runt omkring kraftledningsgatan. Tallskog som tidigare varit ängsmark. I kraftledningsgatan har man även gjort insektsinventeringar. På de platser där den gått över gamla ängsmarker har man funnit många arter, bland annat flera fjärilar.

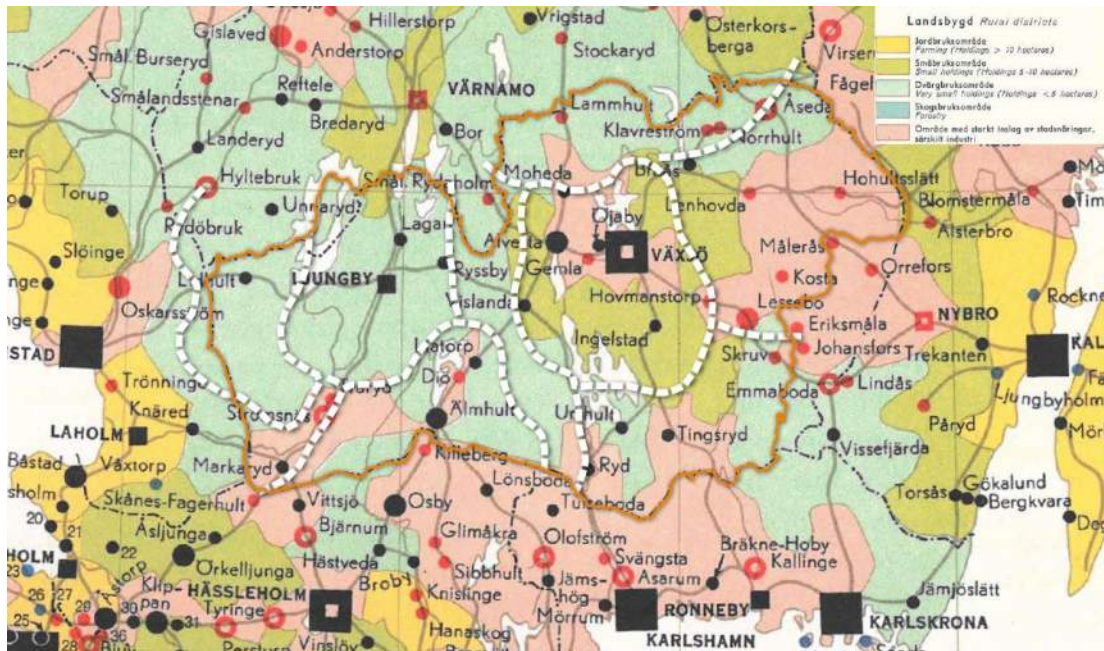
Figur 34 Större järnvägar, vägar och kraftledningar. Invid dessa miljöer kan man återskapa öppna marker som gynnar arter från det småskaliga jordbrukslandskapet.

Idag är det småskaliga jordbruket ofta inte lönsamt. Bortsett från centralbygden har det varit utdömt sedan slutet på 1950-talet, även om det fortfarande finns kvar i rester (figur 35 och 36). Många tidigare små öppna marker har planterats med skog. För att småskaligheten ska överleva fodrar det lantbrukare som är intresserade och kan leva på dessa små enheter, att det finns arrendatorer som kör runt till olika byar för att få ihop hö till djuren. Då djurhållning är starkt kopplat till god vattentillgång gäller det att finna lösningar där lokalt boende kan hjälpa till med vatten. Det finns ett visst ökat intresse för småskalig odling. De flyttar hit med en ambition om stor grad av självförsörjning. Denna typ av "gröna vågen lantbruk" kan vara svårt att spåra eftersom det inte är säkert att de söker miljöstöd.

Intressant är att markerna utnyttjades speciellt mycket under den torra sommaren 2018 då bristen på foder var stor. Betesdjur släpptes då på marker som varit nedlagda under en längre tid. Det förekom även rena skogsbeten i blandskogar med löv och barr där det fanns lite gräs. Eftersom markerna nu är stängslade finns det en potential att de nu även fortsättningsvis kommer att betas.

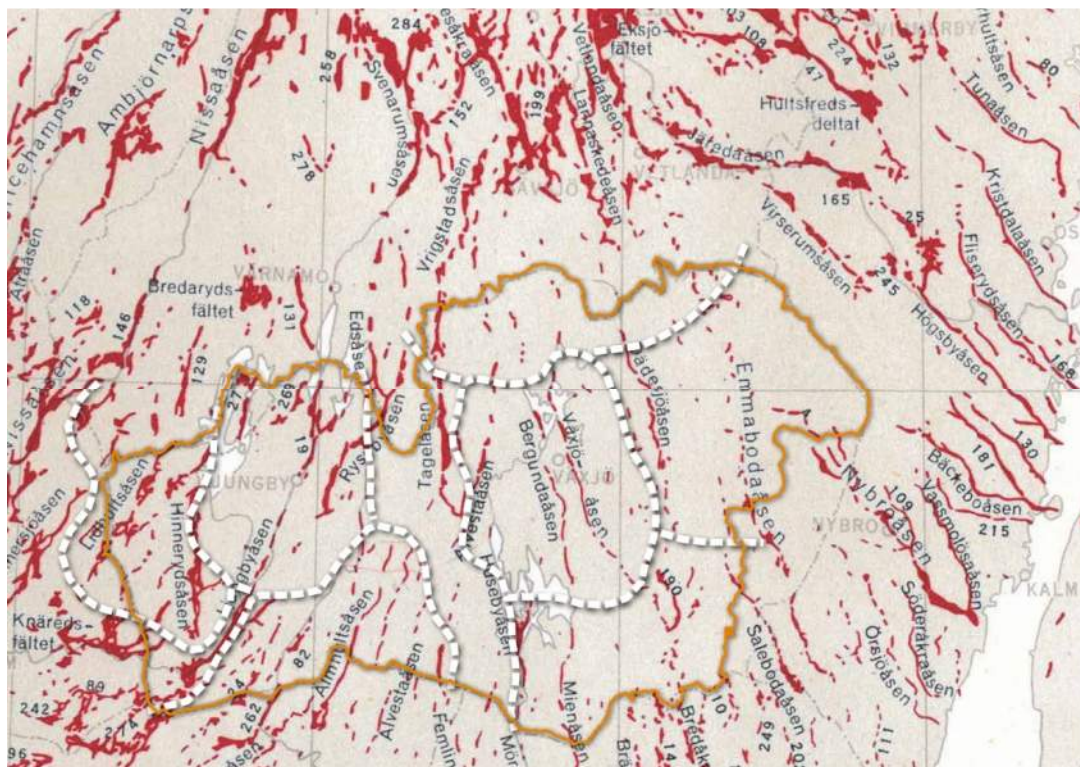
Figur 35 Andel nedlagd åkermark 1950–1994.

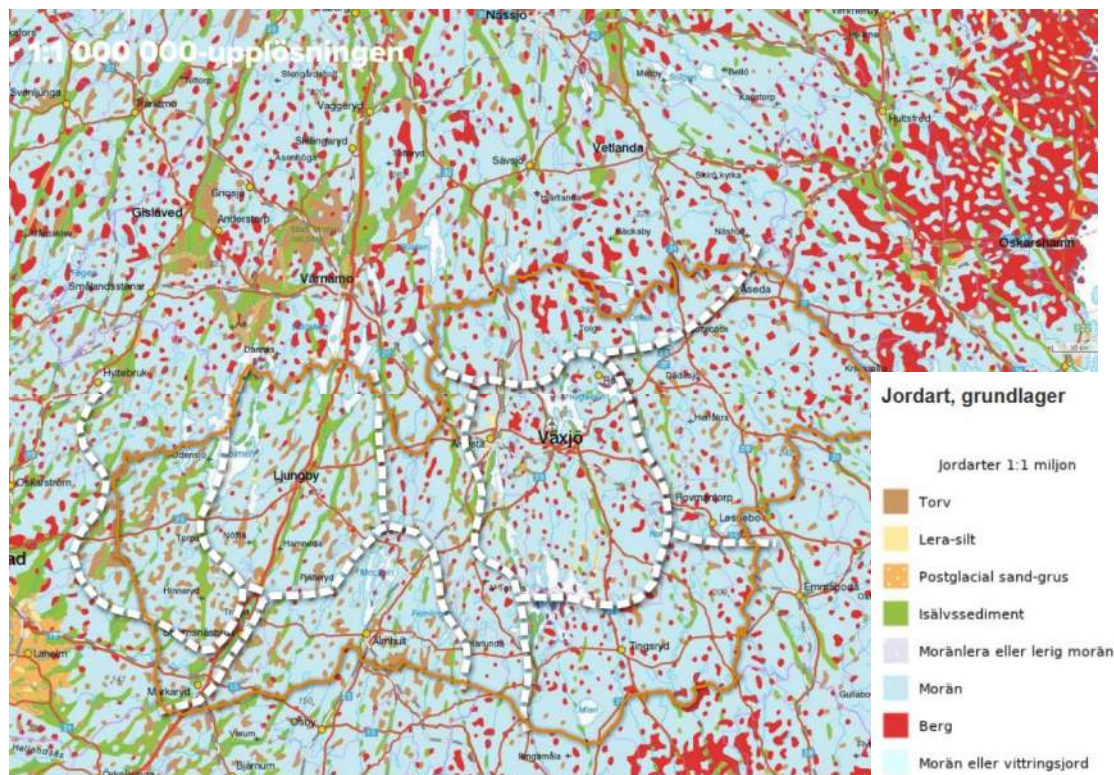
Figur 36 Jordbrukenheternas storlek ca 1950. Kronobergs län domineras av "småbruksområden" (grönt, gårdar med 5–10 ha) och "dvärgbruksområden" (blågrönt, gårdar med mindre än 5 ha). Rosa utgör områden med industrinäringar.

Åsar och andra sandiga miljöer

Åsar och sandiga miljöer finns spritt över hela länet (figur 37 och 38). Dessa typer av miljöer har uppmärksamats på senare år då de utgör ett viktigt habitat för steklar, fjärilar och för floran. Sandiga branter är också den miljö där backsvalor gräver sina bon.

Figur 37 Åsar i Kronobergs län.

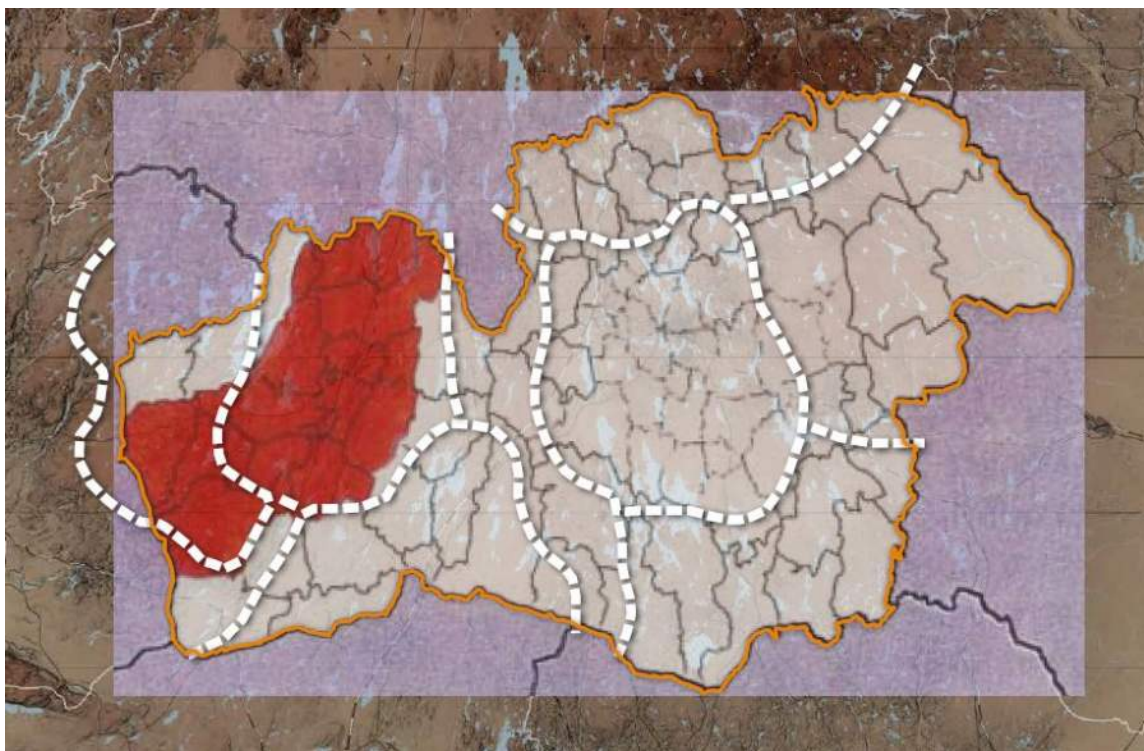

Figur 38 Jordarter. Sandiga marker utgörs framförallt av isälvssediment (grönt).

Fram till 2000-talet var Länsstyrelsen hård med att tåkter skulle återställas. Idag värdesätter man tåkternas miljöer på ett annat sätt. I de ofta steniga och sandiga brotten finns potential att skapa fler bra miljöer för insekter och backsvalar. Dessa typer av miljöer med rik biologisk mångfald har vuxit igen och försvunnit i hög grad på andra platser. En del av de sandiga markerna betas. Det är oklart i vilken utsträckning finns sådana betesmarker kvar i länet. I Lagandalen borde det finnas betade sandmarker. Detta gäller även Ronnebyån samt biflöden till Alsterån.

På många platser har man arbetat med att skapa blottade sandytor, t.ex. Revinge hed i Skåne. Det finns potential att göra samma sak i Kronoberg för att skapa nya ytor för biologisk mångfald. Bland annat har man hittat bin vid banvallar i Åseda, och det är förhållandevis enkelt att skapa sådana miljöer. Det går även bra att återskapa dessa miljöer i samband med exploatering. För att identifiera områden där det finns potential att göra skyddsåtgärder som gynnar sandlevande arter kan även använda sig av en geografisk analys. Analysen kan t ex hitta bangårdar och igenväxta sandiga marker vilka skulle kunna förbättras.

Det har tidigare funnits ljunghedar på sandiga marker som nu är beskogade med tall (Figur 39). Ljungmarker kan nyttjas för honungsproduktion. I Kosta finns ljunghedar kvar i ett militärområde dit bikupor transporteras från Tingsryd.

Figur 39 Socknar där ljunghedar hade stor omfattning år 1905.

Landskapets tidsdjup

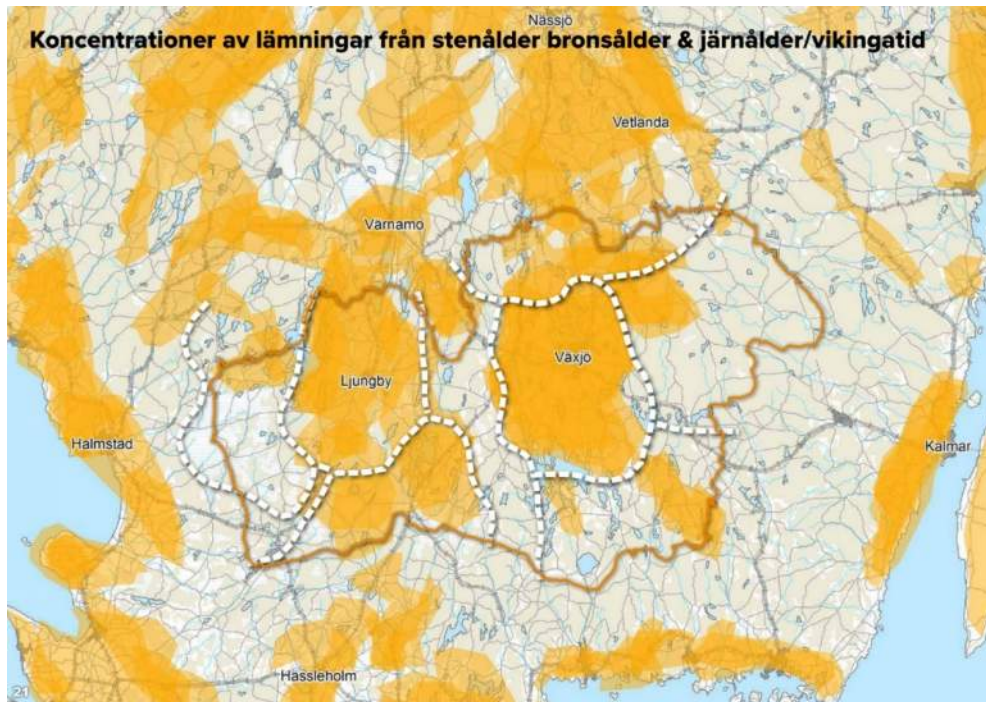
I detta avsnitt lyfts de viktigaste fysiska förutsättningarna för människans närvaro och utveckling i Kronoberg. Syftet är att översiktligt beskriva de historiska sammanhangen, som sträcker sig över kommun och länsgränser från dåtid till nutid. På samma sätt som de naturgivna förutsättningarna, såsom jordmån och nederbörd har påverkat människans markanvändning, så har nationella och regionala beslut och maktstrukturer bidragit till formandet av landskapet. Fokus i avsnittet om landskapets tidsdjup är landskapets resurser.

Kronoberg är ett län där det finns ovanligt många och detaljerade inventeringar och tematiska analyser som är framtagna av kommuner eller myndigheter och som finns tillgänglig på respektive hemsida. Länsstyrelsen i Kronobergs län har också tagit fram en vägledning för hur kommunerna kan arbeta med kulturmiljöunderlag. I nedanstående kapitel syntetiserar vi de mest framträdande karaktärerna kopplat till landskapets tidsdjup. Vid analys på en annan skala behöver materialet kompletteras för att fånga i ännu högre grad fånga lokala variationer.

Centrala bygder med kontinuitet från förhistorien

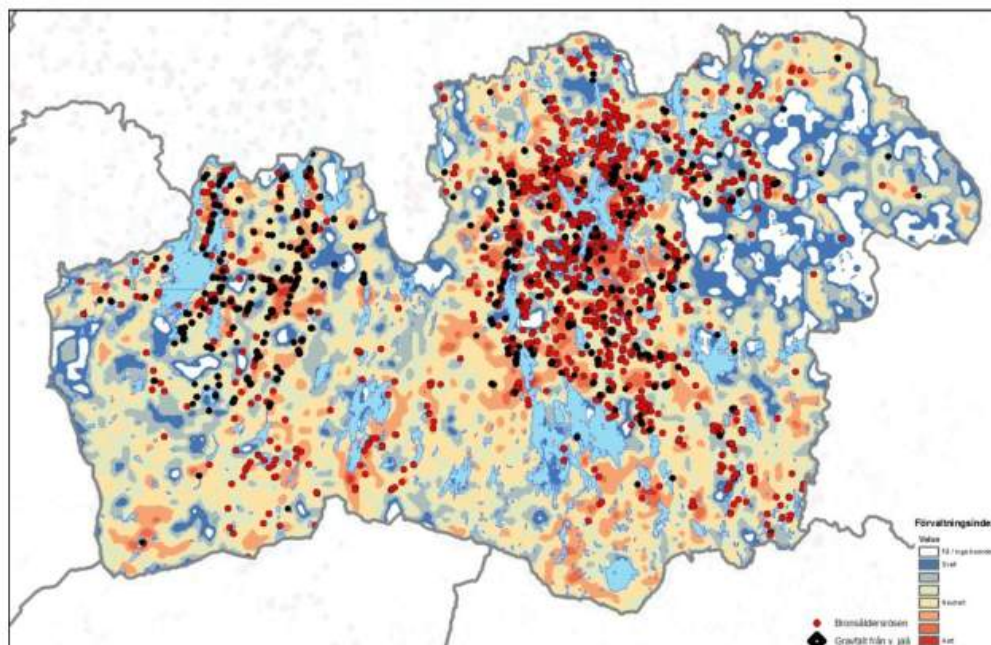
Den förhistoriska etableringen i Kronoberg sammanfaller väl med de historiska och nutida centrala bygderna kring Växjö och Ljungby. Kartan i figur 40 visar den aggregerade bilden av förekomst av arkeologiska lämningar och indikerar att dessa centrala bygder har varit befolkade sedan åtminstone den yngre stenåldern, perioden mellan ungefär 4000 - 1800 f.Kr.

Under förhistorien utgjorde troligtvis Kronobergs län inget eget avgränsat område. De arkeologiska lämningarna brukar därför analyseras utifrån ett landskapsperspektiv som omfattar hela södra Småland. Klustret med lämningar kring Växjö är av mer homogen karaktär och antyder att etableringen geografiskt var relativt konstant under förhistorien. Det förhistoriska kolonisationsförloppet verkar företrädesvis ha följt Mörrumsån och Helgeåns övre lopp. Detta har fortsatt vara viktiga platser för människans närvaro i landskapet vilket indikeras av en stor koncentration av bland annat hällkistor jämfört med andra områden. Även lämningar från den äldre stenåldern har påträffats och då vid sjöarna Åsnen, Salen och Bolmen. Det ringa antalet medför att dessa dock inte gör något avtryck vid en aggregerings av arkeologiska lämningar.

Figur 40 Kolonisering och etablering av Kronoberg under förhistorisk tid. Kartan visar de sammanlagda fornlämningsmiljöerna från stenålder till yngre järnålder

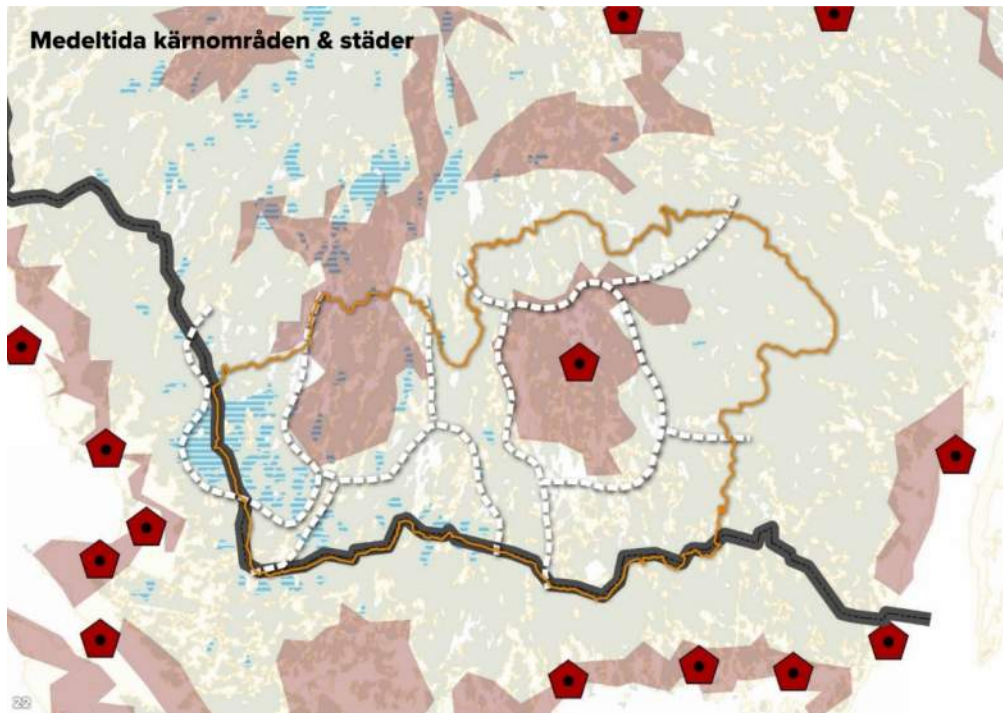
En jämförelse mellan dagens attraktiva områden som de uttrycks genom ett så kallat förvaltningsindex och lämningar från brons- och yngre järnålder (figur 41) visar ett tydligt mönster. Det är samma landskapsrum som företrädesvis tas i anspråk under förhistorien som i nutid.

Figur 41 Förvaltningsindex över dagens attraktiva lägen i jämförelse med lämningar från brons- och yngre järnålder. Kartan visar att det i stort sett är samma landskapsrum som företrädesvis tas i anspråk under förhistorien som i nutid.

Kronoberg - en tillgång för det medeltida Sverige

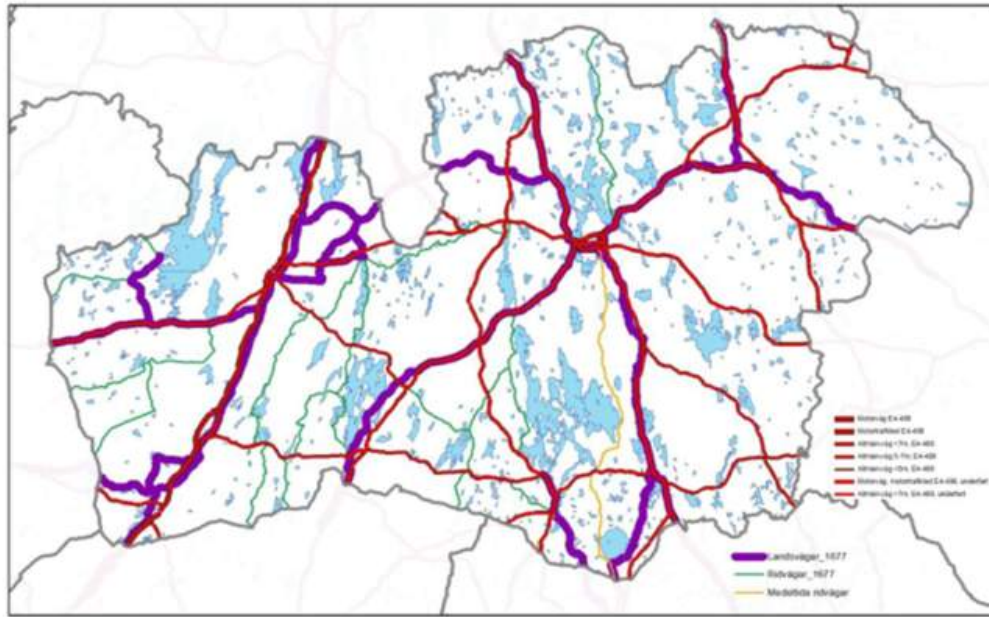
Under medeltiden ökar befolkningen i Kronoberg och Växjö får stadsrättigheter. Kartan i figur 42 visar hur Växjö utgör en relativt isolerad stad i det som under medeltiden utgjorde Sverige. Jämförelsen med det relativt stora antalet städer nära avstånd från varandra inom dåvarande Danmark indikerar att Växjö stad hade en strategisk betydelse för Sverige som rike.

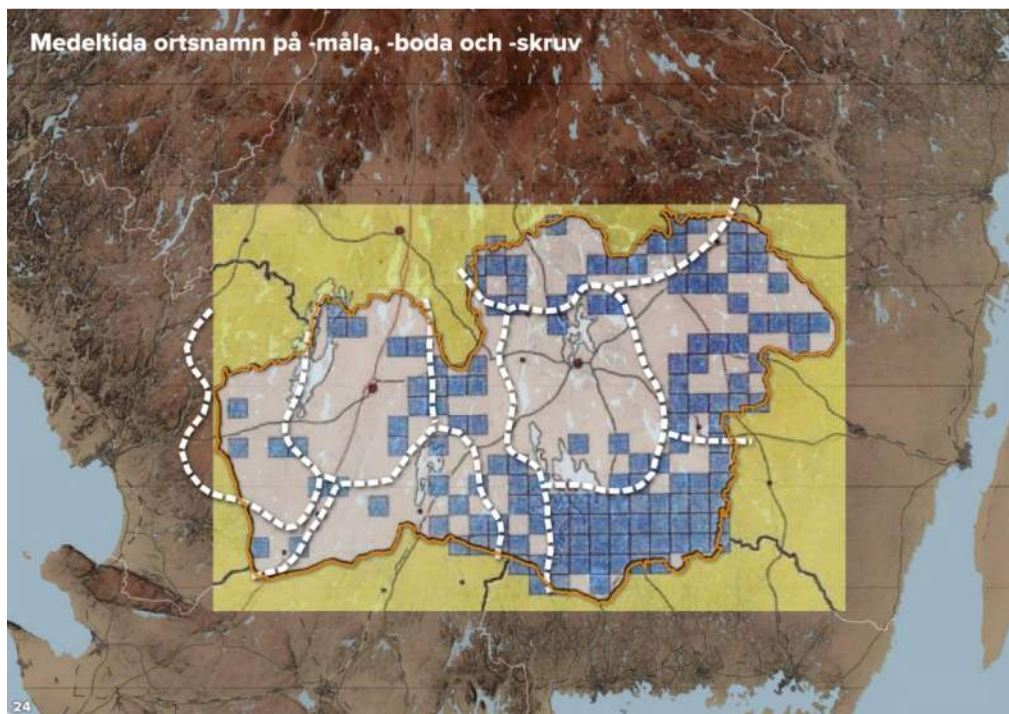
Figur 42 Städer under medeltiden. I Kronoberg var det under lång tid enbart Växjö som hade stadsrättigheter. Ljungby utvecklades tidigt till marknadsplats och handelscentrum, sina stadsrättigheter fick Ljungby år 1936.

Under medeltiden etablerar sig människan även utanför de centrala bygderna kring Växjö och Ljungby. Kartan figur 44 visar ortnamn med efterleden -boda, -måla och -skruv som alla indikerar platser med medeltida ursprung. Efterledet -måla förekommer i ett ganska avgränsat område bestående av Småland, Blekinge och Östergötland och betyder sannolikt "avgränsat, uppmätt jordstycke". Efterledet -skruv är särskilt utmärkande då det endast påträffas i Smålands sydöstra delar och då mest i Kronobergs län. Orter med efterledet -skruv brukar kopplas till medeltida järnhantering. Järnhanteringen ska särskilt framhållas då den har haft särskild betydelse för medeltida etableringar genom att upptagandet och förädlandet av myrmalm utgjorde en viktig inkomstkälla när de tidigare skogsområdena koloniserades. De mer industrialiserade järnbruken från sent 1600-tal i Smålands inland (ett 20-tal i Kronobergs län) byggde på råvarorna sjömalm och kol.

Kartan visar att etablering skedde kring de båda centrala bygderna men att det företrädesvis var områdena kring Växjö som togs i anspråk. Här syns en markant tonvikt på medeltida etableringar i den södra delen. Lokaliseringen på gränsen mot det dåvarande Danmark var troligtvis ingen slump utan utöver den resurs som skogen utgjorde för järnframställningen var detta även en förstärkning. I Växjö möttes flera vägar vilket bidrog till platsens strategiska läge, se figur nedan.

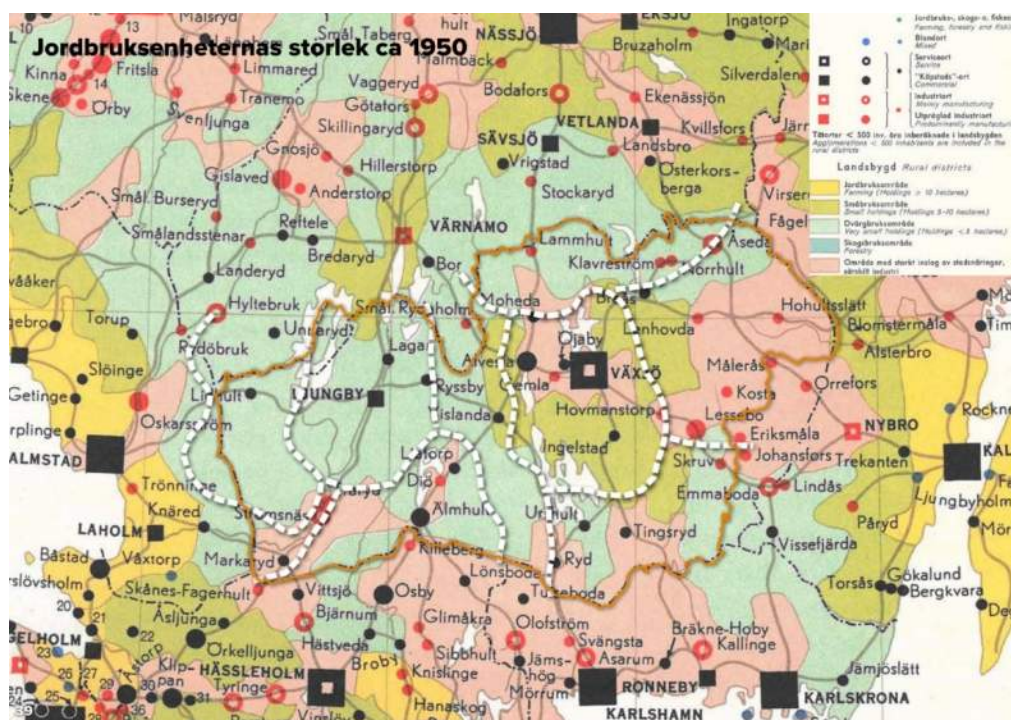
Figur 43 Landsvägar & ridvägar 1677, medeltida ridvägar samt dagens huvudvägnät Sega strukturer – Kronoberg i ett historiskt perspektiv Höglin 2014-02-28

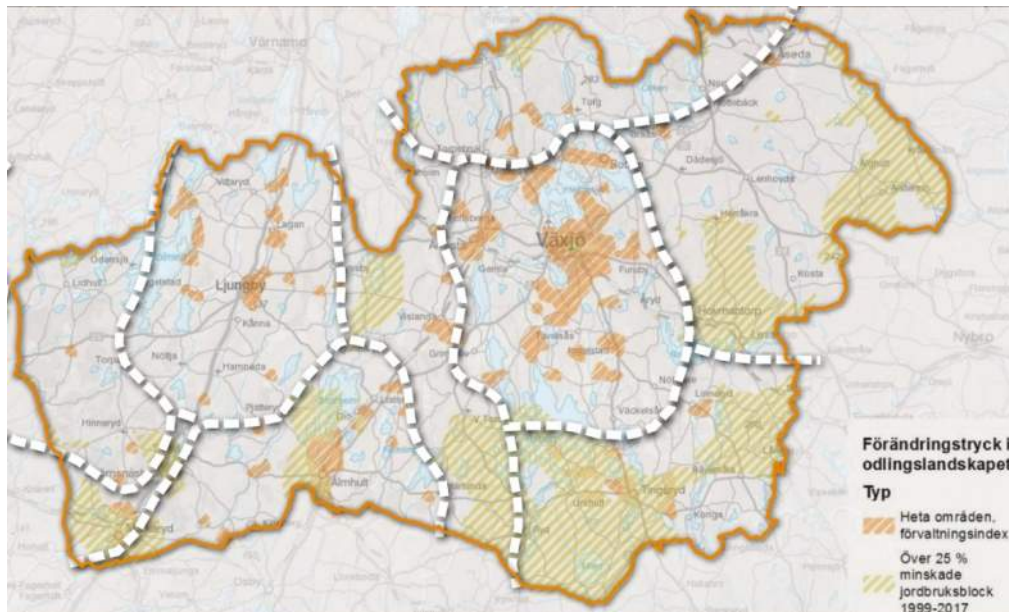
Figur 44 Utbredning av ortnamn med efterled som -måla, -skruv och -boda vilka alla indikerar medeltida etablering
Agrarhistorisk landskapsanalys länsöversikt. Kronobergs län Riksantikvarieämbetet.

Den mångsysslande kronobergaren

De areella näringarna i Kronoberg har under lång tid baserats på små enheter. Kartan som visar jordbruksenheternas storlek på 1950-talet ger en bild av hur småskaligt odlingslandskapet var organiserat då största delen av länet bestod av så kallade dvärgbruksområde (mindre än 5 hektar), se figur 45. Omstruktureringar av näringen under de senaste decennierna har medfört olika utveckling. I vissa finns områden finns relativt hög efterfrågan på jordbruksmark och mark som arrenderas ut till gårdar och brukas. I andra områden har jordbruket minskat kraftigt. Notera att de senare inte nödvändigtvis betyder att dessa områden idag är igenväxta, utan att förutsättningarna för djurhållning har minskat.

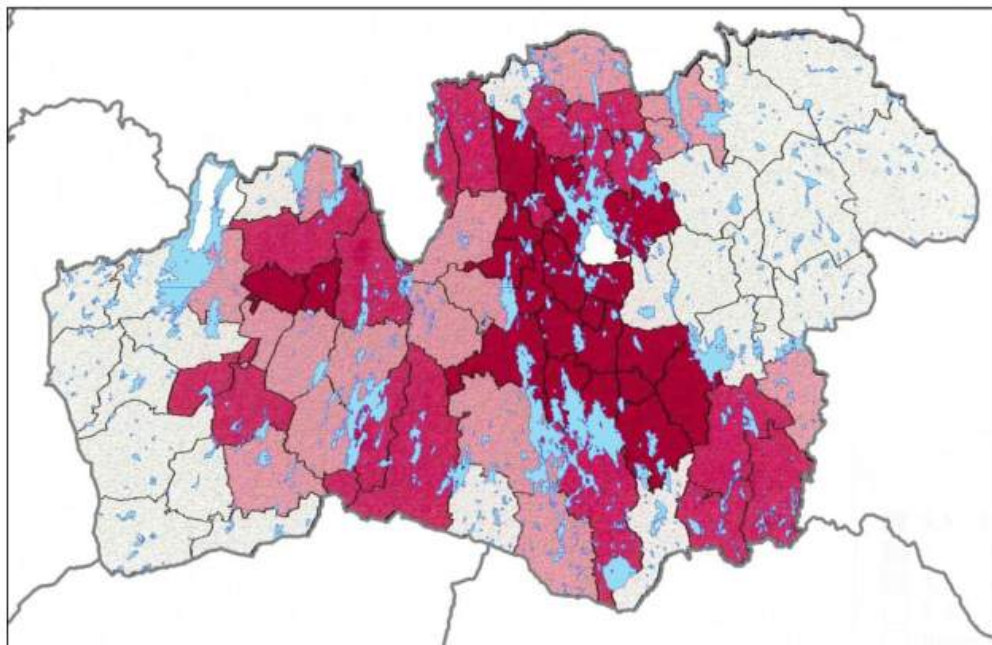

Figur 45 Jordbruksenheternas storlek på 1950-talet.

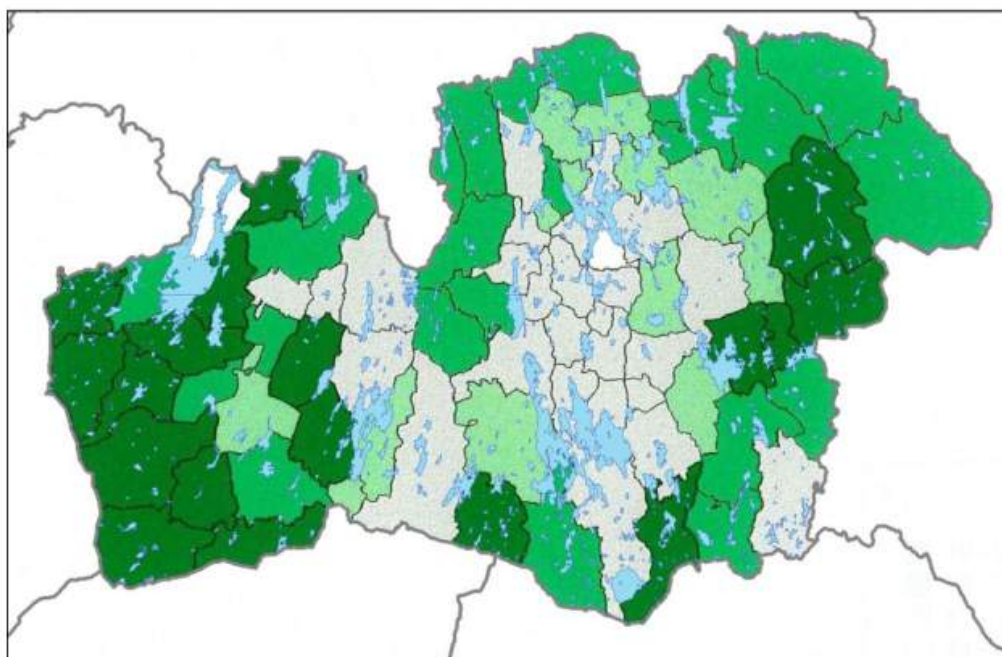

Figur 46 Förändringstryck i odlingslandskapet med heta områden, dvs efterfrågan på jordbruksmark, och områden med försämrade förutsättningar.

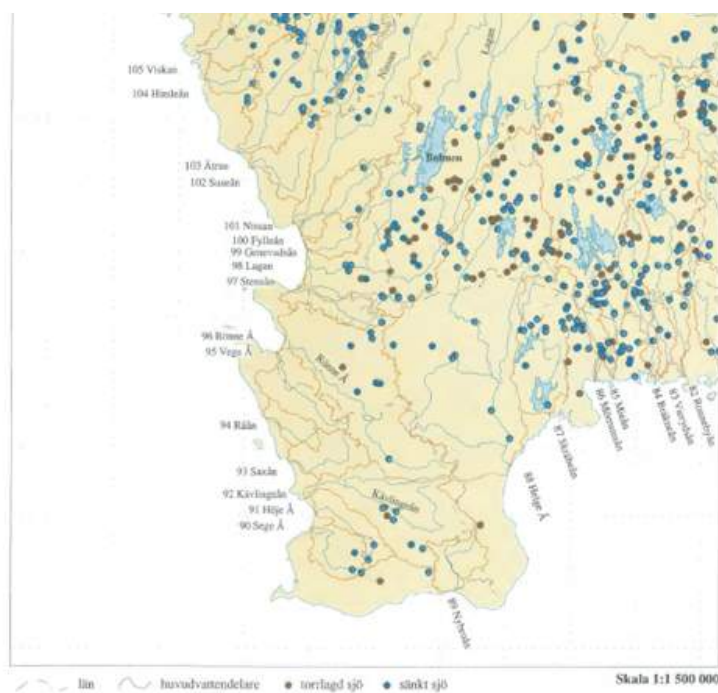
Det historiska odlingslandskapet hade delvis olika uttryck beroende på naturgivna faktorer. De centrala bygdernas mer lättbrukade och bördiga jordar har bidragit till en större andel åkermark. Övriga delar av Kronoberg har dominerats av boskapsskötsel baserat på utmarksbete och en större andel ängsmark i jämförelse med centrala delarna. Genom stora sjösänkingsföretag under senare delen av 1800-talet och början av 1900-talet kunde arealen bördig och lättbrukad åkermark utökas.

Figur 47 Åkers andel av inägorna 1865

Figur 48 Ängens andel av inägorna 1865

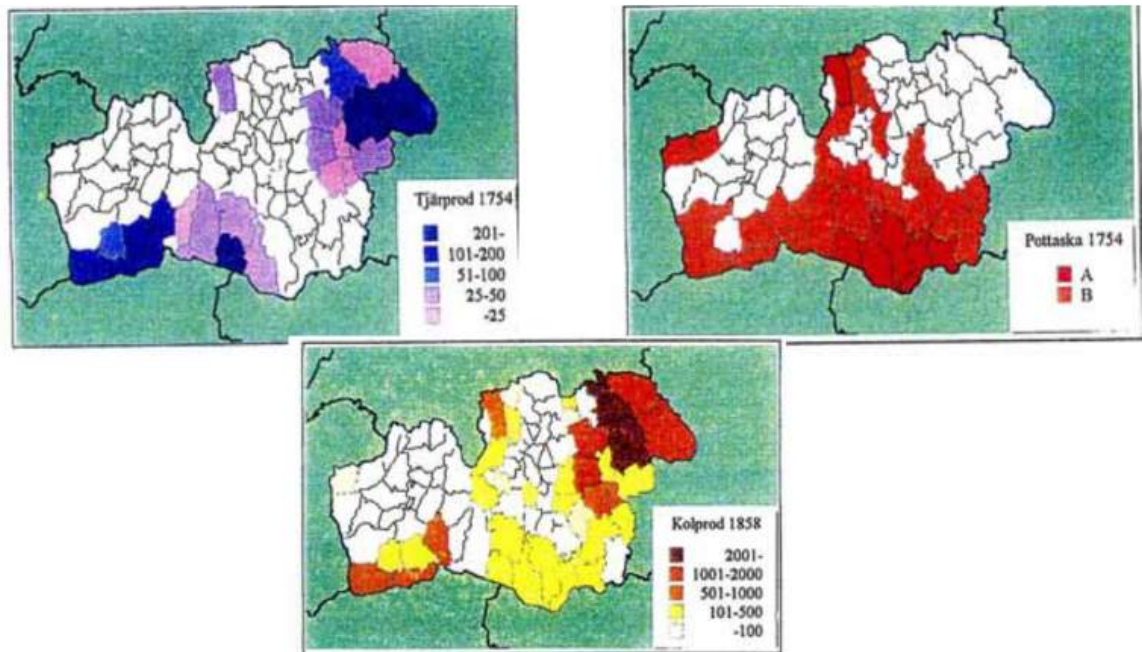

07 Kronobergs län (forts)

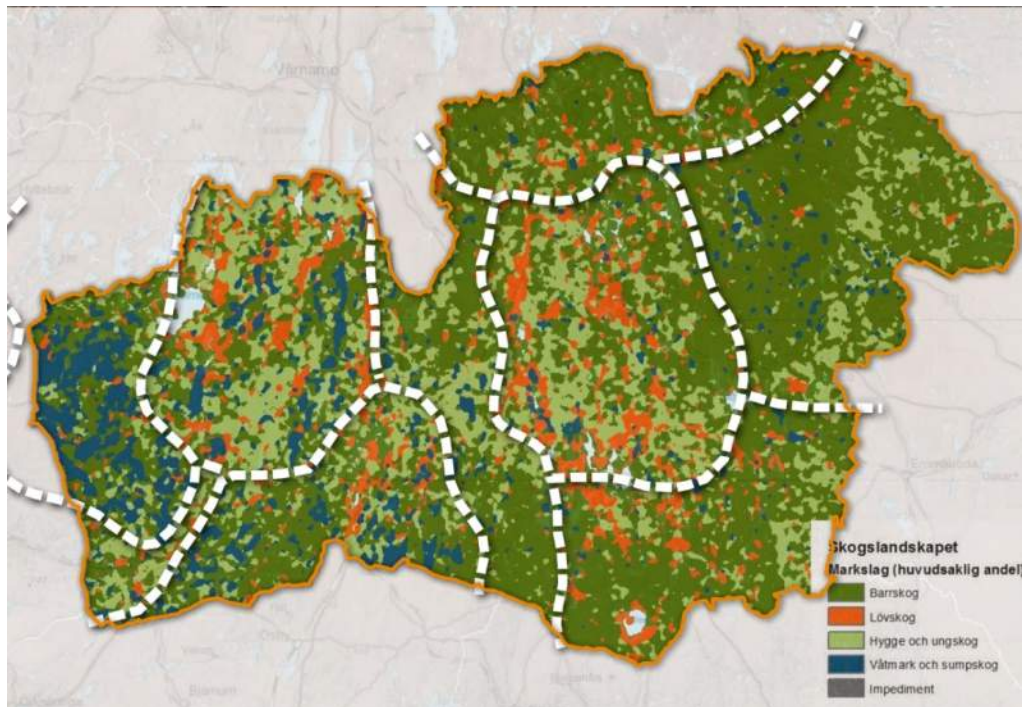
Kommun	x	y	Namn	Avr. omr.	Typ	År	Arkivnummer
80	630300	145550	Kalvången	82	T	1933	Län 560
80	630324	144790	Hemmesjösjö	86	S	1879	Län 0024
80	630632	144796	Hälsjön	86	S	1877	Län 0025
80	630717	142633	Pörsjön	86	S	1931	Län 0053
80	630789	143161	Stjälkesjön	86	S	1883	
80	631000	144000	Gölen	86	T	1854	Län 041
80	631000	143130	Långsöppan	86	T	1883	
80	631022	145633	Stora Torsjön	86	S	1855	Län 0011
80	631050	144850	Lannasjön	86	T	1855	Län 1740
80	631050	145800	Lilla Torsjön	86	T	1855	Län 0011
80	631051	144611	Viksjö	86	S	1880	Län 5440
80	631062	145833	Stora Torsjön	86	S	1923	
80	631100	143100	Skarsjön	86	T	1883	Län 111
80	631308	144190	Skarsjön	86	S	1929	Län 0406
80	631335	145829	Tubbsjön	86	S	1889	Län 77
80	631400	145450	Rödsjön	86	T	1859	Län 47
80	631448	145819	Skarsjön	86	S	1889	Län 77
80	631550	144208	Hugnsjön	86	S	1870	Län 225
80	631600	144300	Fångsjö	86	T	1848	Län 1a
80	631690	145084	Äre Sjö	86	S	1905	Län 5440
80	631700	145800	Vannasjön	86	T	1889	Län 77
80	631792	145304	Forsjön	86	S	1846	Län 11a
80	632000	143050	Örs Byasjön	86	T	1855	Län 108
80	632100	143700	Byasjön	86	T	1841	Län 33a
80	632150	144300	Byasjön	86	T	1886	Län 0030
80	632150	143700	Hugnsjön	86	S	1928	Vd 20/1928
80	632250	145100	Ekasjö	86	T	1933	Län 0496
80	632279	145962	Dallingsjön	86	S	1829	Län 4a
80	632409	142571	Gunnarstorpssjön	86	S	1928	Län 0444
80	632538	144149	Tjandrasjön	86	S	1853	Län 5a
80	632556	145356	Dettringsjön	86	S	1894	Län 48
80	632767	144756	Duvösjö	86	S	1900	Län 52a
80	632943	144853	Byasjön	86	S	1853	Län 5a
80	633050	144900	Hugnsjön	86	T	1860	Län 47a
80	633266	143131	Bellingsjön	86	S	1908	Län 56a
80	633331	144292	Gustafsjö	86	S	1856	Län 9a
80	633580	142700	Uggelsholmsjö	98	T	1853	Län 4a
80	633582	142767	Frisjön	98	S	1912	Län 109
80	633612	144450	Sörasjön	86	S	1858	Län 14a
80	633848	142611	Lynnen	98	S	1912	Län 109
80	633911	142668	Lannan	98	S	1912	Län 109
80	633990	142708	Kalvången	98	S	1912	Län 109
80	634090	142633	Älvsjö	98	S	1912	Län 109
81	627627	135342	Köpsjön	98	S	1932	Län 0440
81	627887	137879	Enasjön	98	S	1895	Län 124
81	627944	137864	Torsjön	86	S	1895	Län 124
81	628038	135486	Örnasjön	98	S	1930	
81	628079	137668	Torsjön	98	S	1933	Län 0488
81	628250	135500	Stensjön	98	T	1930	Län 0487
81	628361	135835	Torsjön	98	S	1945	Län 0880

Figur 49

Som komplement till jordbruket har näringar som baseras på skogen varit viktiga för den mångsysslande kronobergaren. Detta är särskilt utpräglat utanför de centrala bygderna vilket kartan över produktion av tjära, pottaska och kol visar. Dagens skogslandskap utgörs av en variation av avverkningsklar barrskog, hyggen och nyplanteringar samt sumpskog. Även här framträder de centrala bygderna genom större inslag av löv samt högre andel hyggen än resterande delar av Kronoberg.

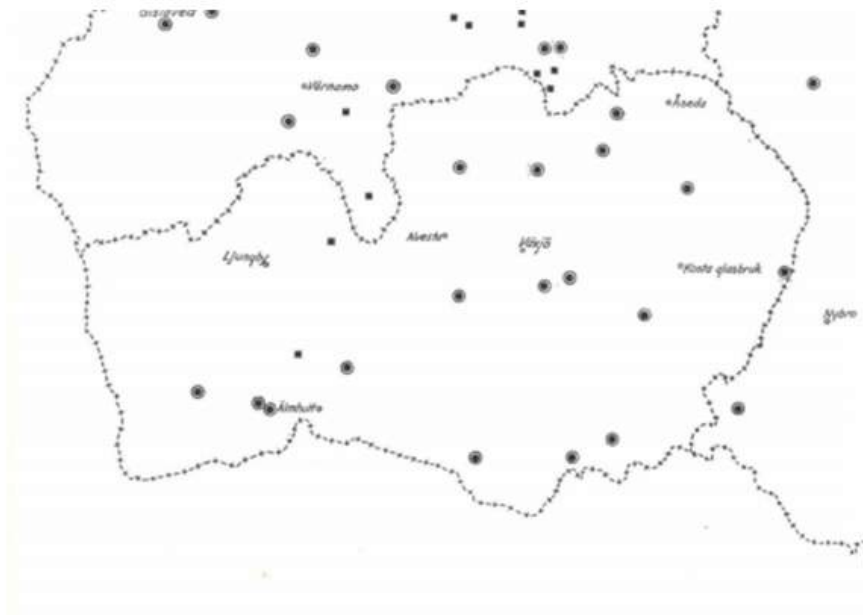
Figur 50 Produktion av tjära och pottaska år 1754 samt kolproduktion år 1858

Figur 51 Dagens skogslandskap i Kronoberg

Skogen och de många sjöarna har även bidragit till att näringar som järn- och glasbruk uppkommit. Järnbruken har många gånger sin grund i att det funnits stora fyndigheter av sjö- och myrsmalm vilket medförde att dessa etablerades relativt tidigt i hela Kronoberg. Med nya metoder för järnframställning

och ökade behov av transporter övergick många bruk, företrädesvis i länets östra del, istället till glasbruk från 1600-talet och framöver.

Figur 52 Under medeltid förekommande hyttor (cirklar) och gruvor (fyrkanter).

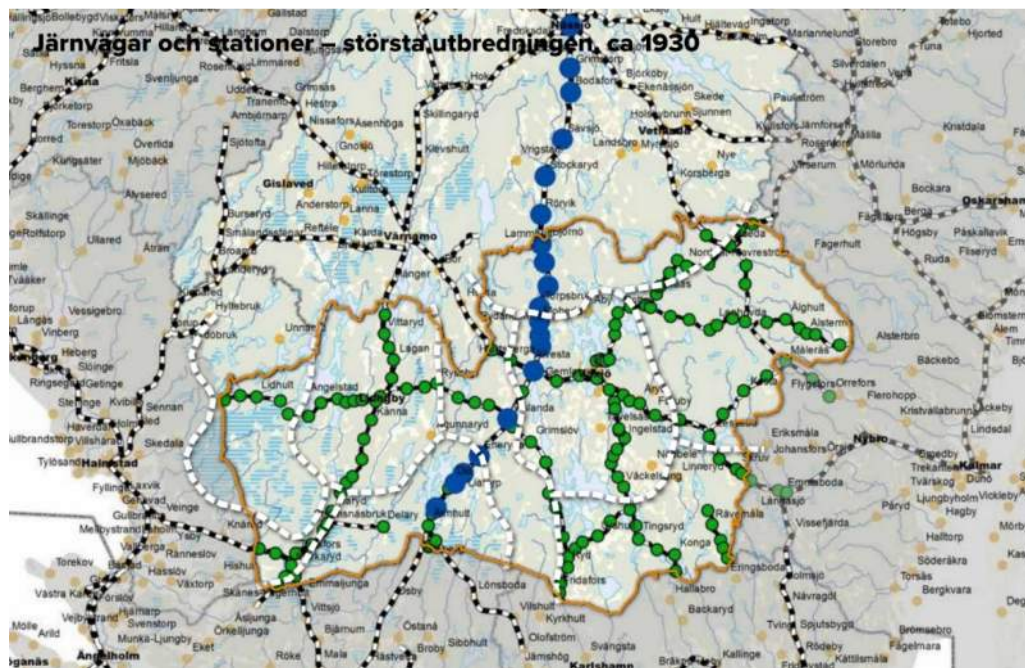
Figur 53 Översikt glasbruk samt anläggningsår

Järnvägen och industrialiseringen bryter de tidigare sega strukturerna

Kartanalyser visar på de stora dragen i landskapet och utgör separata titthåll ned i historien. Med detta sagt så kan man ändå bäst beskriva den landskapliga utvecklingen i Kronoberg som sega strukturer. Många företeelser i landskapet som är resultat av att tidigare generationers etableringar utgör fortfarande grund för bruk och nyttjande av landskapet. Den etablering och utbredning av socknar och förekomst av medeltida kyrkor som skett under förhistorien och medeltid visar hur hela landskapet vid denna tid används. Storleken på socknarna är relativt homogena men man anar en tendens att de centrala bygdernas socknar var något mindre i utbredning, troligtvis beroende på att befolkningstätheten var något högre där.

Detta förhållande fortlever i stort sett fram till att järnvägen började byggas under andra hälften av 1800-talet och första delen av 1900-talet. Järnvägen behövs för att forsla varor och arbetskraft och leder till att nya orter och stationssamhällen etableras (figur 54). Utvecklingen av dessa orter och samhällen har därefter varit beroende av dels om de behållit sin funktion som nod för resande och kommunikation, dels möjligheten att arbeta inom industrin. Kartan från 1950-talet visar detta (figur 56)

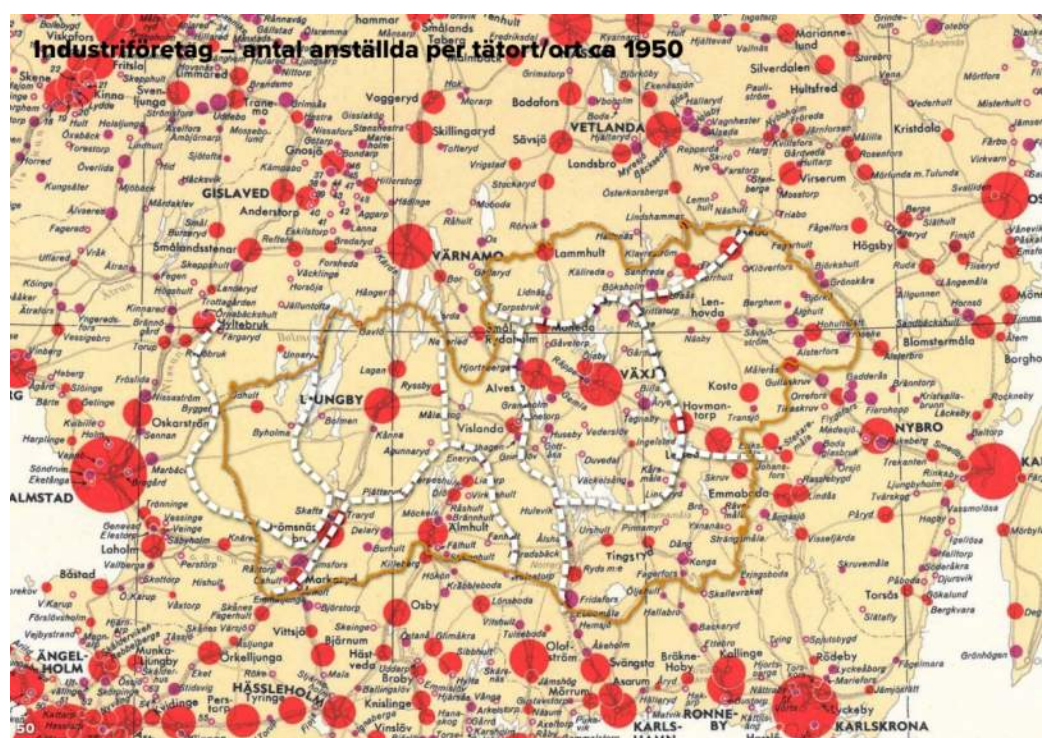
Järnvägen förändrade även bosättningsstrukturer lokalt genom att bygdens centrum många gånger flyttades från kyrkan till det nya stationsområdet eller som i exemplet Vislanda (figur 55) där den ekonomiska kartan visar hur två historiska centra kring kyrkorna omvandlades till ett.

Figur 54 Järnvägen bidrog till stora förändringar i struktur och landskap genom att en nya orter/stationssamhällen växte fram längs linjerna

Figur 55 Järnvägen påverkade även strukturen inom befintliga orter och samhällen som i t.ex. Vislanda som före järnvägens etablering hade haft två olika historiska centrum - Hönetorp och Vislanda. Genom att järnvägen drogs genom Vislanda har samhället utvecklats och växt, och uppvisar idag en annan struktur än Hönetorp.

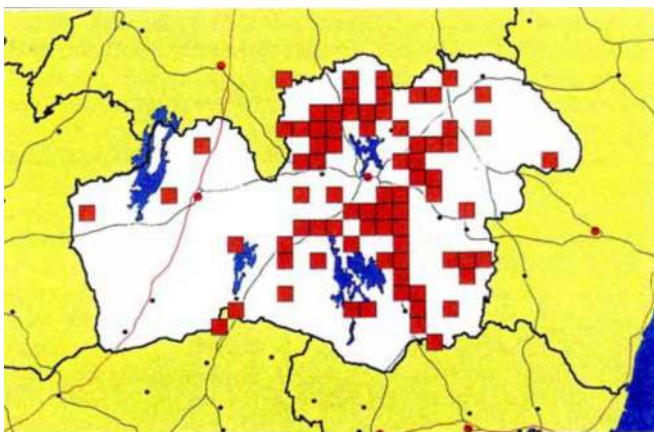
Figur 56 Industriföretag – antal anställda per tätort/ort ca 1950

Bebyggelsens struktur och karaktär

Kronobergs bebyggelse har en heterogen karaktär och domineras av tidigare kyrkbyar/sockencentra, mindre jordbruksbyar och före detta järnvägsorter. I de centrala bygderna finns även tätorter, större jordbruksbyar och tidigare säterier.

Längs med de större vägarna och inom pendlingsavstånd till tätorter är bebyggelsen mer permanent bebodd medan den bebyggelse som ligger utanför allfarvägarna utgörs en blandning av permanent och fritidsboende. Det finns en efterfrågan på fritidshus av bl.a. utländska boende från Danmark, Tyskland och Holland. Fritidshusbebyggelsen är därför sällan lika förändrad som den övriga utan har ett mer ursprungligt utseende.

I mindre tätorter som vuxit fram ur kyrkbyar och/eller stationssamhällen ligger bebyggelsen främst koncentrerad till centrum. Insprängd i detta ligger äldre villor och nyare flerfamiljshus medan den yngre villabebyggelsen ofta är placerad i ett kransområde runt samhället. Formen på orten och dess bebyggelse är utsträckt längs en svag höjdrygg (drumlin) och följer den huvudväg som går genom samhället.

Figur 57 Bebyggelsen och odlingslandskapets historiska lokalisering är anpassad till drumlinlandskapet.

Alla kyrkbyar i regionen ligger vid en sjö eller ett vattendrag och gårdarna är till största delen samlade i byns centrala del där även kyrkan är belägen. Den lilla kyrkbyn är även den utsträckt till sin form och dess gräns utgörs ofta av skogen eller odlingsmarken.

Figur 58 Medeltidens socknar var många gånger små till ytan. Bebyggelsen lokaliserades företrädesvis i närheten av kyrkan (kyrkbyar).

De större byarna som finns i centralbygderna omfattar omkring 10 till 20 gårdar och beroende på närheten till de större samhällena består av ett varierat antal bostadsfastigheter och mindre industrier. Bebyggelsen är utsträckt placerad längs med dalgångens högsta del och gårdarna är placerade längs med byvägen. Gränserna mellan tomterna är diffusa och består ofta bara av en trädridå eller av en stenmur.

De mindre byarna ligger insprängda i skogsområdena och omfattar cirka 3 till 5 gårdar, ett antal bostadsfastigheter och ibland någon mindre industri. Bebyggelsen ligger samlad längs med byvägen/vägarna och ofta finns det även någon gård som är utflyttad sedan laga skiftet och ligger en bit ut i byns inägor. Ibland är gårdens ekonomibyggnader och bostadshus skilda åt av vägen ibland ligger alla byggnader placerade på ena sidan. Byn består ofta av en mer koncentrerad bebyggelsekärna som tunnas ut alltmer åt byns gränser.

Ensamliggande gårdar ligger insprängda i skogsområdena. Gården är ofta liten och byggnaderna omges av eller ligger i kanten av den odlade marken. Den öppna marken omsluts av skogen.

Tidigare säterier har fortfarande en stor gård centralt placerad i ett område av stora arealer öppen jordbruksmark. Gårdens bebyggelse består av ett större bostadshus/ herrgårdsbyggnad samt stora ekonomibyggnader och andra byggnader som hörde till en stor gård med många anställda.

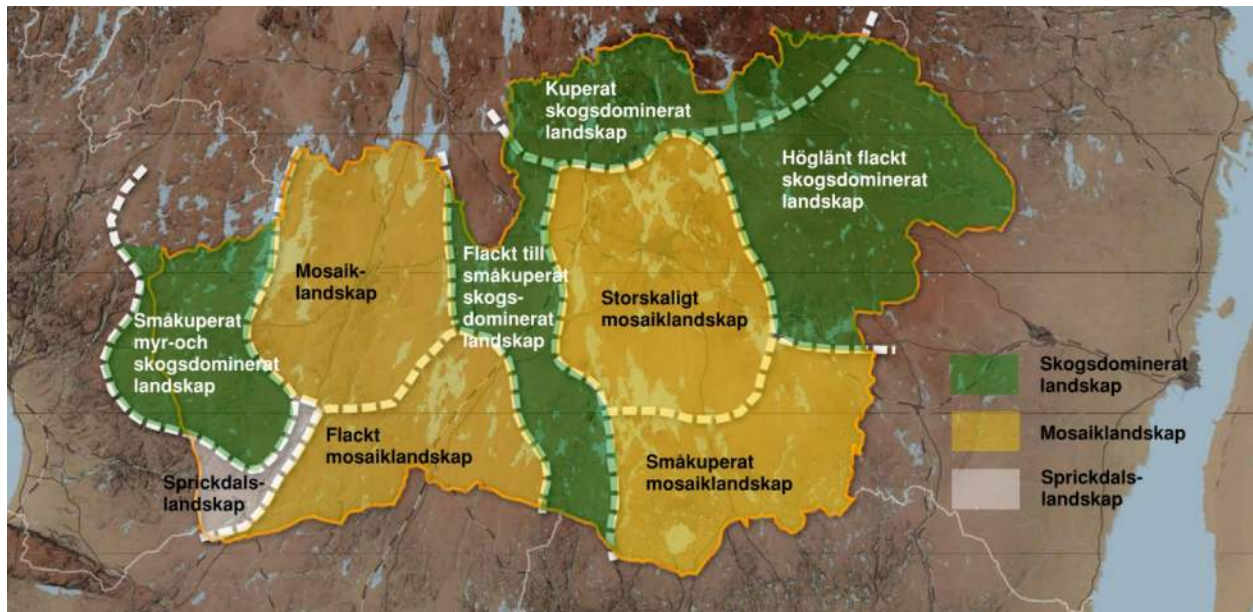
Längs med dessa numera nedlagda järnvägar finns ett antal före detta stationssamhällen som i dag är en del av landsbygden och där endast spår i form av byggnader som under en tid inrymde olika samhälls- och servicefunktioner. Bebyggelsen ligger ofta längs med en parallell väg till före detta järnvägen samt en som korsar densamma. I närheten av det före detta stationshuset finns den största ansamlingen byggnader och det är här man hittar de mer allmänna byggnaderna som affärer, caféer etc. Bostadshusen ligger längre ut mot kanterna av samhället och ibland har mindre kvarter planerats för bostadsbebyggelsen.

4 Regionala landskapstyper och karaktärsområden

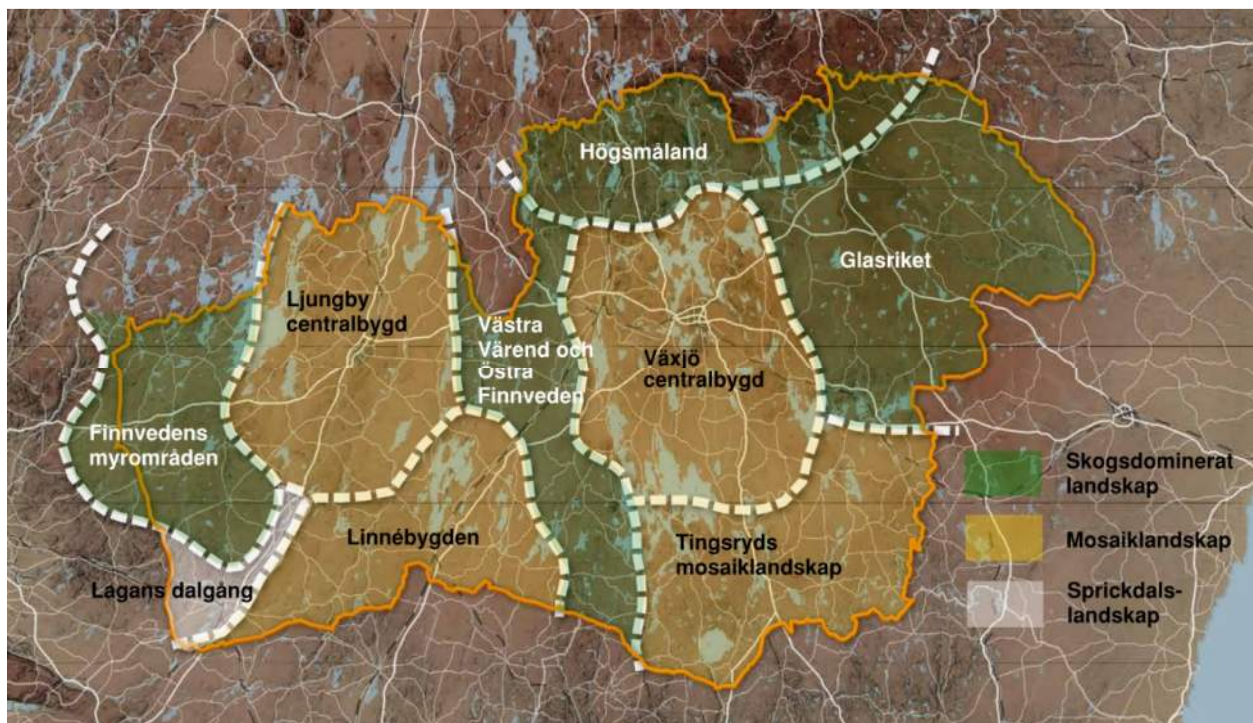
Kronobergs län är landskapet som sluttar från det sydsvenska höglandet ner mot flacka vattenrika områden. Ett län som saknar kust men som rymmer milda av lövskogsrika stränder, vidsträckta myrmarker, långsträckta åar och vattenförande grusåsar. Ett landskap täckt av blockig morän, stora skogar och småskaliga odlingslandskap. Kring de stora vattendragen finns sedimentjordar efter att landet rest sig ur de sydsvenska isjökomplexen och som berett plats för centralbygderna runt Växjö och Lagans dalgång. En gammal gränstrakt mot Danmark med en krans av mosaikartade landskap som vetter mot grannlänerna Kalmar, Blekinge, Skåne och Halland.

I Kronobergs län är de naturgeografiska gränserna inte så tydliga som på andra platser i Sverige. Istället är det de kulturella strukturerna som varit utgångspunkt för indelningen av regionala landskapstyper. En viktig utgångspunkt för beskrivningen av landskapet är de övergripande karaktärerna av skogsdominerade landskap och mosaikartade landskap. Skogsdominerade landskap domineras av skog som bryts av med öppna områden runt by- och gårdsmiljöer, vid myrmarker och sjöar. Mosaiklandskapen är också i hög grad skogsdominerade men har en högre andel uppodlad, betad och bebyggd mark. Sprickdalslandskapet i Markaryds kommun har en helt egen karaktär med mer dramatisk topografi, mer bokskog och större relativa höjdskillnader som fortsätter i Halland.

De övergripande karaktärerna återkommer även i bebyggelsens lokalisering som i mycket är anpassade till drumlinerna och ligger i lidläge på drumlinens ena sida. Inom områdena med mosaiklandskap, de centrala bygderna, återfinns historiskt en blandning av stora byar och godsbyggnader med mindre byar och ensamgårdar.

Figur 59 De övergripande landskapstyperna i Kronobergs län kan delas in i skogsdominerade landskap, mosaiklandskap och sprickdalslandskap. Under dessa finns nio regionala landskapstyper som sammanfaller med olika karaktärsområden, se nästa sida. Det skogsdominerade landskapet har fyra regionala landskapstyper, det mosaikartade har fyra och sprickdalslandskapet har en regional landskapstyp. Teddykarta från "Översiktlig landskapskaraktärsanalys, Södra Sverige", Trafikverket 2015

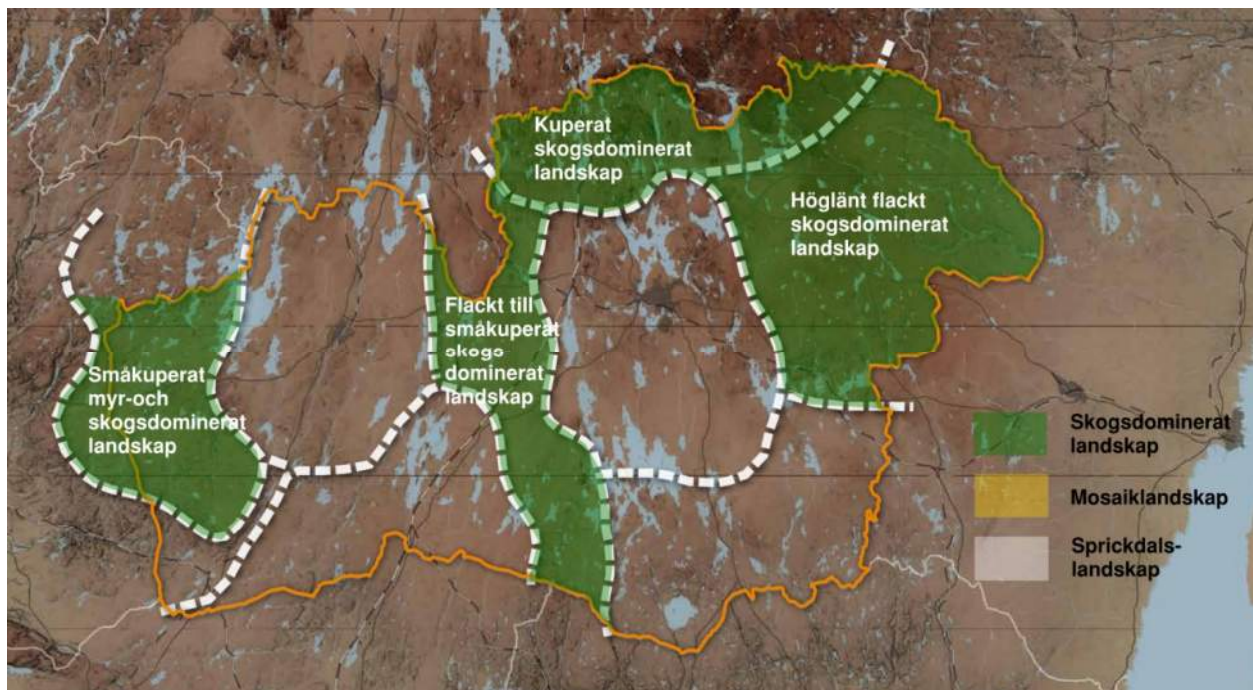

Figur 60 Kronobergs län med 9 karaktärsområden som sammanfaller med regionala landskapstyper. Underlagskarta är en relief som visar sjöar i blått och höjdparter med skog i brunt. Teddykarta från "Översiktlig landskapskaraktärsanalys, Södra Sverige", Trafikverket 2015

Skogsdominerade landskap

Indelningen i landskapstyper och karaktärsområden beskrivs i skriften Landskapet är arenan – Integrerad landskapskaraktärsanalys, en metodbeskrivning, Trafikverket 2017:180.

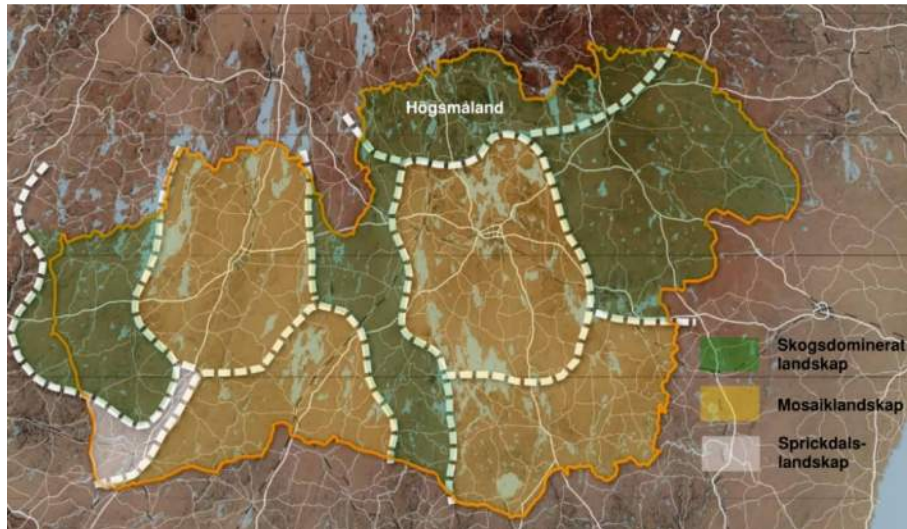
Kronobergs yta utgörs av 70 procent skog, 10 procent vatten, 10 procent jordbruksmark och 3 procent öppen myr. Den regionala landskapstypen är områden vars huvudsakliga karaktär är skogslandskap. Denna landskapstyp omger centralbygderna och ansluter till Kalmar, Jönköping och Hallands län. Skogslandskap är ett paraplybegrepp för regionala landskapstyper med lokala variationer. De små skillnaderna har att göra med landskapets struktur, skala och riktningar och har fått benämningen Kuperat skogsdominerat landskap, Flackt till småkuperat skogsdominerat landskap, Höglänt flackt skogsdominerat landskap, Småkuperat myr- och skogsdominerat landskap. I Kronoberg sammanfaller de lokala landskapstyperna med Karaktärsområdena.

Figur 61 De skogsdominerade landskapen omfattar de fyra regionala landskapstyperna Kuperat skogsdominerat landskap, Flackt till småkuperat skogsdominerat landskap, Höglänt flackt skogsdominerat landskap, Småkuperat myr- och skogsdominerat landskap.

Karaktärsområde: Högsmåland

Landskapstyp: Kuperat skogsdominerat landskap

Figur 62 Utsikt över det kuperade skogsdominerade landskapet i länets nordligaste del. Här höjs topografin länets huvudsakligen flacka och låglänta delar och övergår i det sydsvenska Höglandet.

Figur 63 Lädja, Växjö kommun med utsikt mot de kuperade skogsdominerade landskapet längst upp i bilden. Fotograf Bergslagsbild AB. Bilden är beskuren. (Flygfotografering genomförd den 10 april 2011)

Beskrivning av landskapets karaktär och funktion

Karaktärsområdet Högsmåland kan karaktäriseras som ett kuperat skogsdominerat landskap. Här finns en storskaligt kuperad bergkullterräng med relativa höjdskillnader på mellan 170–300 meter över havet ovanför högsta kustlinjen. Området ligger i kanten av det sydsvenska höglandet med branta sluttningar lokalt vilket gör terrängen bitvis oländig och svårt att bruka. Här finns tunna jordlager på berg i dagen och en berggrund som huvudsakligen består av granit. Det finns inslag av torv och de sydvästra delarna är rika på drumlinier.

Området ligger huvudsakligen inom Mörrumsåns avrinningsområde. Det finns småvatten, sjöar och mossmarker. Högsåmland är liksom Glasriket i Lessebo torrare än andra delar av länet på grund av de tunna jordtäckena, som inte håller lika mycket vatten, och liten årsnederbörd på 700mm/år jämfört med >1100 mm i väster. Här finns en stor del av de naturligt klara sjöarna i länet med förekomst av sik och siklöja.

Området är skogsdominerat med en hög andel granskog. Det förekommer barrskogsområden med något högre genomsnittsålder jämfört med andra delar av länet. Det finns en relativt stor andel åkermark med småskalig arrondering som ligger omväxlande med skogliga impediment och bebyggelse. I skogslandskapet ligger åkermarken samlad som solitära lyckor och det finns en hög andel ängsmarker historiskt. Det finns också en hög koncentration av kärnområden för biologisk mångfald i odlingslandskapen på sorterade jordar och området har historisk haft gott om slåttermarker. Kopplat till hagmarkerna förekommer en hel del ljusöppna ädellövsmiljöer.

Högsåmland har ett finmaskigt vägnät vid sidan om tillfartsvägarna. Bebyggelsen är belägen i anslutning till odlingsmarken och utgörs till stor del av ensamgårdar och mindre byar.

Området ligger inom Alvesta, Växjö och Uppvidinge kommuner.

Utvecklingstendens

Glesbygdens svagheter som service, pendling för att nå jobben i Växjö, Vetlanda m.fl. Bilberoende med stora kostnader både för att få ihop vardagen med familjen och jobbresor. Svårigheter att rekrytera högre och rätt kompetens. Sammantaget riskerar detta att avfolka delar av området med minskad hävd och förändrad karaktär som möjlig följd.

Med sänkta grundvattennivåer och torrare marker ökar risken för skogsbränder i ett område som redan idag har tunna jordlager och överlag torrare marker.

Ett torrare klimat kan också leda till att igenvuxna marker och skogsbete åter tas i bruk då ängar, hagar och vall på åkermark inte räcker för bete och vinterfoder. I karaktärområdet finns aktiva lokalsamhällen som Tolg och Berg där det finns flera inkomstmöjligheter och lokal service vilket ökar attraktiviteten att bo på landsbygden och samtidigt bedriva lantbruk.

Det finns tendenser till större hänsyn i skogsbruket gällande när och hur avverkningar får ske. Detta kan leda till en minskad humifiering i sjöar vilket kommer att kunna återskapa förutsättningar för klarvattenfiskar i fler sjöar framöver.

Tätorternas befolkningsökning samt tillväxten av Växjö medför behov av förbättrad infrastruktur samt upprätthållande av det småskaliga väg- och järnvägsnätet.

Känslighet

- Odlingslandskapets miljöer är känsliga för minskad hävd av öppna marker, utarmning av biologisk mångfald, habitatförlust och förfall av kulturmiljöer.
- En bristande service och infrastruktur (t.ex. bredband och kollektivtrafik) gör det svårare att vara verksam i de glesbebyggda områdena. Om färre människor kan arbeta hemifrån finns en risk för att landskapets karaktär förändras t.ex. genom övergivna hus.
- Fortsatt beskogning av odlingslandskapets miljöer leder till försämrade spridningssamband för hagmarkernas organismer.

- Ett förändrat klimat med torrare somrar kan ge ett alltför högt betestryck från ökande stammar av olika klövvilt. Det senare påverkar både skogens produktion genom felaktigt trädslagsval på delar av arealen, och kommande brister i biologisk mångfald.
- Förändrat klimat med försämrade foderskörd som följd kan medföra att lantbruk väljer att sluta med köttproduktion, något som kommer påverka hävden av betesmarker negativt.

Potential

- De mindre gårdarna kan locka en grupp av människor som vill bo mer småskaligt och kanske bruka jorden eller ha lite djur. Där kan byar som Tolg och Berg vara draglok och inspirera närområdet.
- Potential att öka djurhållningen om det finns avsättning för lokalt producerat kött i regionen.
- Förändrat klimat med torrare somrar kan innebära att efterfrågan på betesmarker ökar och att karaktären av öppna hagmarker kan upprätthållas.
- Utländska entreprenörer startar turistverksamhet för att nyttja landskapets värden som sjöar, öppna marker i skogslandskapet med vackra landskapselement. Exempelvis så arbetar arbetsförmedlingen aktivt med att marknadsföra sig utomlands och delta på rekryteringsmässor där.
- Med ett ökat antal människor som vill bedriva någon verksamhet i området finns potential att de småskaliga odlingsmarkerna hävdas och stenmurar underhålls.
- Barrskogsbestånd med förhållandevis hög genomsnittsålder ger bättre framtida förutsättningar gynna biologisk mångfald knuten till död ved av grövre dimensioner. Det finns potential att öka andel lövskogar för att på sikt gynna biologisk mångfald.
- De talrika mindre sjöarna med klart vatten kan nyttjas för sportfiske och berikande friluftsliv.

Figur 64 Skog och äldre kulturmiljöer i lyckor i skogen präglar det kuperade skogslandskapet. Lanthandeln i Tolg drivs som en fristående butik och är ett exempel på ett hur lokala satsningar bidrar till ett aktivt samhälle som skapar arbetstillfällen och service.

Karaktärsområde: Västra Varend och Östra Finnveden

Landskapstyp: Flackt till småkuperat skogsdominerat landskap

Figur 65 Lyåsa, Alvesta kommun med utsikt mot det flackt till småkuperade skogsdominerade landskapet. Bebyggelse lägen längs drumlinen. Fotograf Bergslagsbild AB. Bilden är beskuren. (Flygfotografering genomförd den 10 april 2011)

Beskrivning av landskapets karaktär och funktion

Karaktärsområdet Västra Varend och Östra Finnveden kan karaktäriseras som ett flackt till småkuperat skogsdominerat landskap med små relativa höjdskillnader på mellan 160–200 m över havet. Området ligger över högsta kustlinjen och en svag höjdrygg i nord-sydlig riktning avdelar Helgeå avrinningsområde från Mörrumsåns avrinningsområde. Landskapet saknar tydliga riktningar och innehåller en mosaik av ett påfallande småskaligt öppet landskap vid sjöar, mossar och odlingsmark. Karaktärsområdet ligger i en rörelsezon mellan två urbergsformationer där granit dominerar den östra delen av området och gnejs den västra. På berget ligger en drapering av blockig morän. Det finns också inslag av moränbacklandskap i söder.

Området är skogsdominerat med inslag av små och organiskt formade åkermarker. I den mellersta delen av området finns lite högre koncentrationer av uppodlade marker och förekomst av artrika gräsmarker. Detta område fungerar som en spridningslänk för jordbrukslandskapets organismer mellan de betydligt mer artrikare odlingsbygderna kring Möckeln och norr om Åsnen.

Vägnätet är glest och följer i första hand en nord-sydlig riktning. Bebyggelse utgörs av ensamgårdar och enstaka mindre byar, och där andelen fritidsboende har ökat i relation till permanentboende. Det finns inslag av bergtäkter som nedlagda gamla dagbrott av hyperitdiabas (s.k. svart granit) och aktiva bergtäkter.

Området ligger inom Alvesta, Ljungby, Älmhult och Tingsryd kommuner.

Utvecklingstendens

Klimatförändringar med fler stormar och torrare perioder påverkar den storm- och torkkänsliga granskogen som måste ställas om till andra trädslag. Med sänkt grundvatten och torrare marker ökar risken för skogsbränder.

Ökande andel lövskog i de stora barrskogsområdena till följd av omfattande stormfällningar där björk och andra trädslag än gran nu föryngrats på många håll i länet. Stormfällningarna kommer att leda till en extremt likåldrig struktur i skogen över stora arealer.

Ökad andel fritidsboende i relation till permanentboende minskar det faktiska antalet lantbruk och djurhållare vilket i förlängningen kommer att medföra att landskapet blir mer igenväxt och att dominansen av skog kommer att öka.

Känslighet

- Ett förändrat klimat med torrare somrar ger svagare tillväxt. Tillsammans med ett påfrestande betetryck från ökande stammar av olika klövvilt påverkar både skogens produktion genom felaktigt trädslagsval på delar av arealen, och kommande brister i biologisk mångfald.
- Det småskaliga odlingslandskapet är känsligt för ändrad karaktär då det växer igen.
- Beskogning och igenväxning av områdets hagmarker skulle försvaga spridningssambanden för jordbrukslandskapets biologiska mångfald mellan länets östra och västra delar.
Känslighet för barriäreffekter, bullerstörning och intrång i natur- och kulturmiljöer om ny höghastighetsjärnväg lokaliseras genom området.

Potential

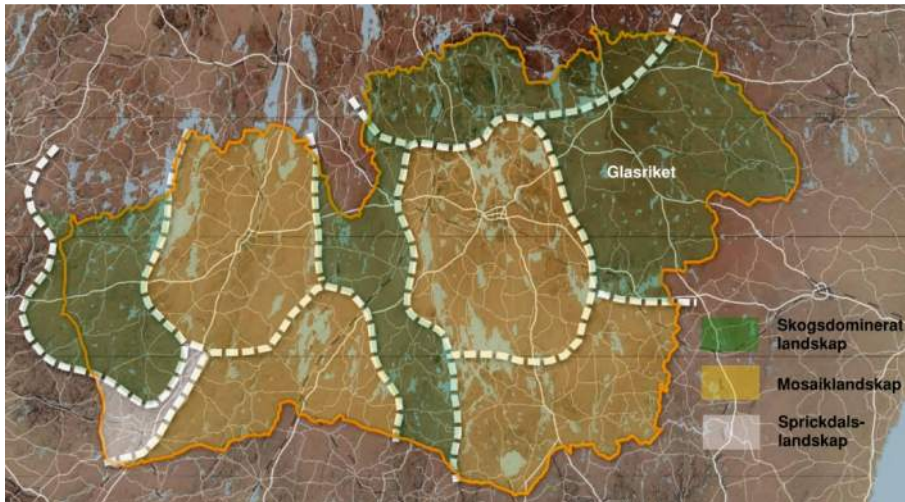
- Glesbefolkade barrskogar ned relativt högt inslag av tallbestånd ger goda förutsättningar för tjäder.
- Områdets kantzoner ligger på bra pendlingsavstånd till Alvesta, Ljungby och Älmhult. Här finns potential till bebyggelseutveckling som kan ta sin utgångspunkt i den småskaliga karaktären.
- Höghastighetsbanan kanske kan avlasta dagens stambana.
- Utmed stambana kan nya verksamhet med skog som råvara kan etableras för exempelvis fibrer för kläder.

Figur 66 Områdets barrskogsdominans bryts av uppodlade marker med inslag av lövträd.

Karaktärsområde: Glasriket

Landskapstyp: Höglänt flackt skogsdominerat landskap

Figur 67 Granhult, Uppvidinge. Flackt skogslandskap. Fotograf Bergslagsbild AB. (Flygfotografering genomförd den 10 april 2011)

Figur 68 Kosta, Lessebo kommun. En industriort i glasriket beläget i det flacka skogsdominerade landskapet. Fotograf Bergslagsbild AB. (Flygfotografering genomförd den 10 april 2011)

Beskrivning av landskapets karaktär och funktion

Karaktärområdet Glasriket kan karaktäriseras som ett höglänt flackt skogsdominerat landskap. Det är ett landskap utan tydliga riktningar med små relativa höjdskillnader som ligger drygt 250 meter över havet, ovanför högsta kustlinjen. Det karaktäriseras av tunna jordlager med blockig morän på berggrund av granit, inslag av torv förekommer.

Områdets östra delar är torrare än de västra delarna och har mestadels tunna jordlager och lite nederbörd. Här regnar och snöar det 500 mm/år jämfört med >1100 mm längre väster ut. Här finns inslag av flera mindre sjöar som har mycket liten andel bebyggelse kring stränderna.

Karaktärsområdet är barrskogsdominerat med inslag av små områden med uppodlad och betad mark. Stora koncentrationer av historiskt sätt brandpräglad tallskog men mycket få inslag av lövskog bortsett från gränstrakterna mot Kalmar län. Här återfinns länets äldsta barrskogar. En hög andel lågproduktiva tallskogar på både hållmark och kring myrar och har get extra goda förutsättningar för tjäder, gök och ängspiplärkor att klara sig jämfört med många andra håll i Sydsverige.

Området har lägst andel mosaiklandskap i länet, med extremt få "potentiella lövbryn" se kartbilagan sid 67. De återstående jordbruksmarkerna har höga biologiska värden som bibehållits genom brukandets småskalighet och extensiva drift. I norra och östra delen av området (Uppvidinge) finns mycket odlingslandskap med höga naturvärden. lakttagelser visar att området hyser få nötdjursbesättningar idag.

Glasriket är glest befolkat jämfört med övriga länet med få stora socknar. Enstaka större vägar binder samman småorterna och samhällen. I övrigt är vägnätet glest och leder huvudsakligen till skogsskiften. Typisk bebyggelse är ensamgårdar i småskaliga odlingslandskap.

En tydlig karaktär är småorter och järnvägssamhällen som har sin bas i småindustrier och brukssamhällen kring järn- och glasbruk från 1600-talet och framåt. Tätheten av glashyttor är och har varit den största i Småland och har gett upphov till namnet Glasriket.

Området ligger inom Uppvidinge, Lessebo och Växjö kommuner.

Utvecklingstendens

Glesbygd med svagheter som få arbetstillfällen och långt i från service. Bilberoende med stora kostnader både för att få ihop vardagen med familjen och jobbresor.

Granskogen har succesivt ökat sin dominans i området. Detta kallas för granifiering och visas på sid 71 i kartbilagan.

Området har lågt bebyggelsetryck vilket syns i kartbilagn på sid 54.

I området finns tendenser på ökad andel fritidsboende i relation till permanentboende. Detta kan minska det faktiska antalet lantbruk och djurhållare vilket i förlängningen kommer att medföra att landskapet blir mer igenväxt och att dominansen av skog kommer att öka.

Känslighet

- Landskapets karaktär kan förfalla i samband med att landskapet fortsätter att avfolkas. Detta kan leda till försämrad service och bristande infrastruktur med bl.a. ödehus som följd.
- Området är känsligt för utarmning av biologisk mångfald och det finns risk för stormfällning och skogsbränder i de områden som domineras av gran.
- Svårt att få lån för att finansiera investeringar i dessa områden.

- Stor risk för igenväxning av värdefulla ängs- och hagmarksrester med habitatförlust och förändrar karaktär.

Potential

- Goda förutsättningar att bevara skogsvilt och exempelvis tjäder och orre, vars spelplatser är skyddade i artskyddsförordningen.
- Potential att utveckla affärsmöjligheter med jakt på fram för allt klövvilt som älg, hjort, vildsvin och rådjur.
- Större sammanhängande områden med gamla barrskogar och myrmarker ger goda förutsättningar för att locka turism som vill uppleva känslan av ostörd natur.

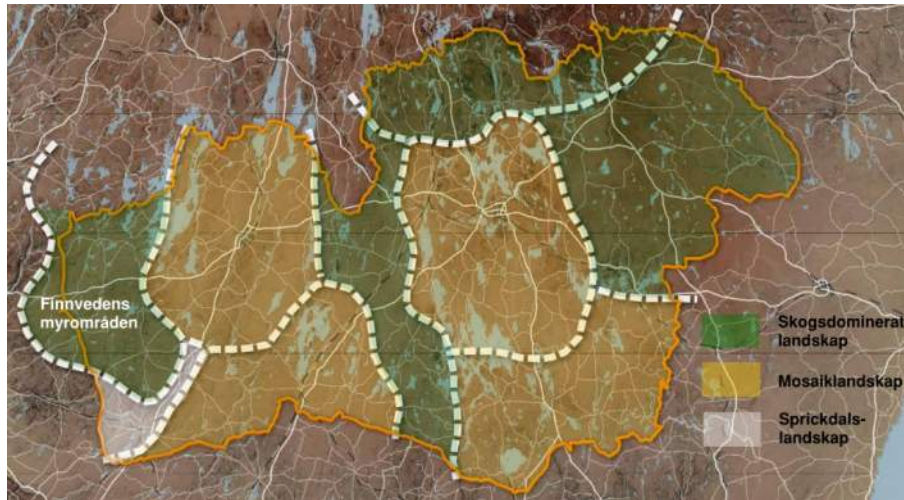
Figur 69 Stocksmyr, Lessebo kommun. Foto Thorsten Zaar

Figur 70 Storgatan Kosta, Foto Bernt Fransson Wikimedia commons. Vy över sjöarna i det skogsdominerade landskapet i Uppvidinge kommun Foto Thorsten Zaar.

Karaktärsområde: Finnvedens myrområden

Landskapstyp: Småkuperat myr- och skogsdominerat landskap

Figur 71 Det småkuperade myr- och skogsdominerade landskapet innehåller stora arealer av myrmarker.

Beskrivning av landskapets karaktär och funktion

Karaktärsområdet Finnvedens myrområden kan karaktäriseras som ett småkuperat myr- och skogsdominerat landskap som ligger över högsta kustlinjen på mellan 140–170 meter över havet. Landskapet saknar tydliga riktningar och har inslag av moränkullandskap. Berget består huvudsakligen av gnejs och de dominerande jordarterna är morän och torv.

Finnvedens myrområden är vattenrikt med stora komplex av öppna myrar och sumpskogar. Här finns länets största koncentration av våtmark och sumpskog. Området har länets högsta årsnederbörd på >500 mm jämfört med länets östra delar som ligger på 200 mm. Tidigare var stora delar av området täckta med ljunghedar och under sent 1800-tal planterades barrskogen. Idag finns arter såsom knärot som gynnas i mossrika äldre (mer än 80 år gamla) skogsmiljöer. Längs sjöarna som Bolmen finns även stora områden med lövskog. De stora myrmarkskomplexen och sjöarna omges av öppen odlingsmark.

Bebyggelse och vägar är koncentrerade till torrare stråk i östvästlig och nordsydlig riktning och där vägarna binder ihop odlingsmarkerna och bebyggelse. Bebyggelsen är ofta belägen mellan odlingslandskap och skogsmark. Finnvedens myrområden har ett glest vägnät och är glesbefolkat. Området har mycket få orter och egentligen är Lidhult med 724 invånare den enda i området. Lidhult är en stationsort som växte upp längs Halmstad-Bolmens järnväg som invigdes 1889. Den vanliga typen av äldre bostadshus härstammar från småskaliga jordbruk med mycket bevarad äldre bebyggelse däribland tvåvånings dubbelkammartugor. Bristen på timmer har gjort att många äldre ladugårdar har fähusdelar som är uppförda i sten.

Området koloniserades sent från medeltid och framåt, och har varit gränstrakt mot Halland och tidigare Danmark

Utvecklingstendens

Långsamma förändringsprocesser i landskapet.

Längre perioder av ökad nederbörd kan öka vattenmängden i Lagans avrinningsområde.

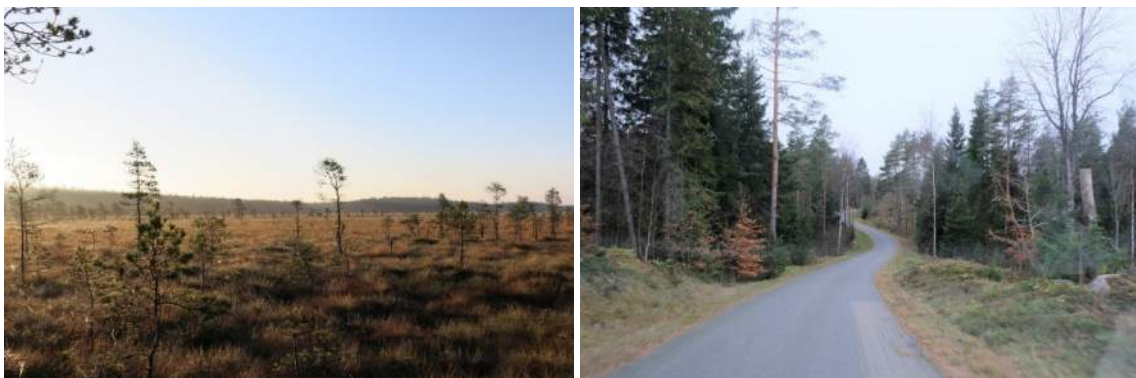
Längre torrperioder kan på motsatt sätt påverka de vattenrika områdena och göra de mer känsliga för skogsbränder.

Känslighet

- Den rödlistade knäroten missgynnas starkt av modernt skogsbruk och stormar som skapar brott i skogens kontinuitet.
- Fågelrika myrmarks och sumpskogsområden med liten bullerpåverkan idag är extra känsliga för anläggande av ny infrastruktur som alstrar nya bullerkällor.

Potential

- Karaktärsområdet är med sina utbredda myrmarker och djupa torvlager ett viktigt område för att fördröja vatten och för att möjliggöra vattenförsörjning av Hallands orter. Området har också ökad potential som dricksvattensresurs utanför länet i perioder av torka.
- Ett förändrat klimat med torrare somrar kan medföra att anspråken på betesmarker ökar. Goda spridningssamband för myrmarks- och sumpskogslevande växter, lavar, mossor och insekter. Den höga koncentrationen av dessa livsmiljöer ger extra goda förutsättningar för långsiktig överlevnad för arter knutna till sådana miljöer. Hit hör bland annat ängsoplärka och ljunpipare, men också tjäder och orre.

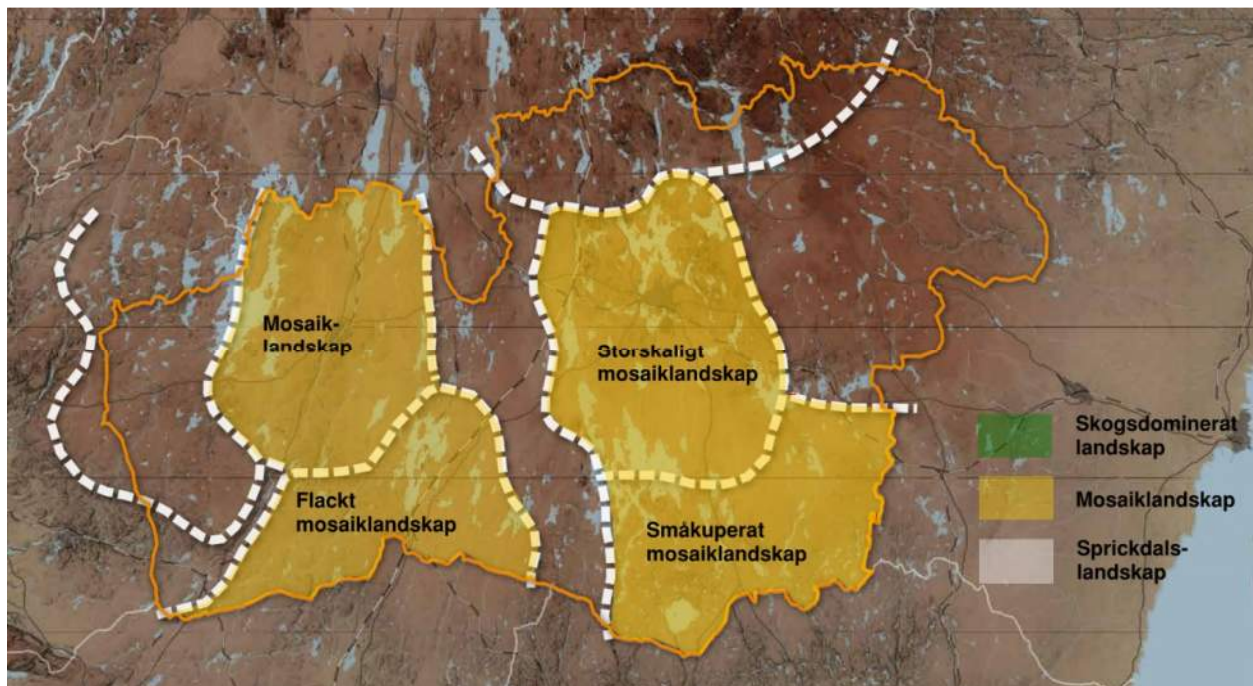

Figur 72 Myrar dominerar området. Foto Thorsten Zaar. Här finns också stora områden med det kulliga moränbacklandskapet. Foto Tobias Noborn.

Mosaiklandskap

Indelningen i landskapstyper och karaktärsområden beskrivs i skriften Landskapet är arenan – Integrerad landskapskaraktärsanalys, en metodbeskrivning, Trafikverket 2017:180.

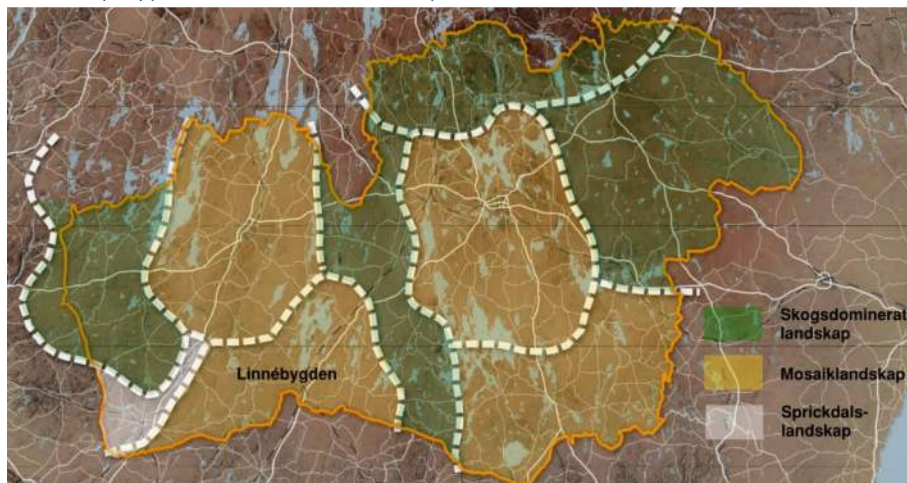
Kronobergs centrala delar består av mosaiklandskap. I dessa områden förekommer en större andel uppodlad mark och sjöar än i de skogsdominerade landskapen. Här finner vi också de största orterna Växjö, Ljungby, Älmhult och Tingsryd. Vägnetet är tätare och byarna är fler än i de skogsdominerade landskapen. I centralbygderna runt Växjö och Lagans dalgång finns större jordbruksmarker med både större godsmiljöer, byar och torpmiljöer. Mosaiklandskap är ett paraplybegrepp för regionala landskapstyper med lokala variationer. De små skillnaderna har att göra med landskapets struktur, skala och riktningar och har fått benämningen Flackt mosaiklandskap, Småkuperat mosaiklandskap, Storskaligt mosaiklandskap och Mosaiklandskap. I Kronoberg sammanfaller de lokala landskapstyperna med Karaktärsområdena.

Figur 73 Karaktärskarta där de Mosaiklandskapen är färgade i gult

Karaktärsområde: Linnébygden

Landskapstyp: Flackt mosaiklandskap

Figur 74 Römningensområdet, Älmhults kommun beläget i det flacka mosaiklandskapet. Fotograf Bergslagsbild AB. (Flygfotografering genomförd den 10 april 2011)

Figur 75 Älmhults stationssamhälle, Ikea i Älmhult bredvid södra stambanan i det flacka mosaiklandskapet. Fotograf Bergslagsbild AB. (Flygfotografering genomförd den 10 april 2011)

Beskrivning av landskapets karaktär och funktion

Karaktärsområdet Linnébygden kan karaktäriseras som ett flackt mosaiklandskap med små relativa höjdskillnader ovanför högsta kustlinjen. På grund av issjökomplexet finns områden dominerade av sorterade jordar såsom postglaciala leror efter gamla sjöbottnar. Det förekommer också områden med blockig terräng. Området har en mosaikartad struktur utan tydliga riktningar med skog och öppna myrar och odlingsmark.

Området ligger huvudsakligen inom Helgeås avrinningsområde. Här finns flertalet sjöar där Möckeln är störst. Runt sjöarna finns biologiskt rika lövskogsmiljöer med gott om bok, ek och björk. Förekomsten av lövskogar med stor andel ädellövträd i sjö nära lägen skapar extra goda förutsättningar för en rik fladdermusfauna. Runt Möckeln förekommer också gott om ekologiskt värdefulla ängs- och hagmarksmiljöer. Här växer en hel del äldre ädellövträd på mark som tidigare varit hagar och ängar.

Området är präglad av industri och har större orter och industrisamhällen intill det nationella kommunikationsstråket Södra stambanan. Flera orter är tidigare stationssamhällen och har en uppbyggnad som präglas av det. Det gäller såväl ålder och typ av byggnader som samhällenas funktioner. De kan ha uppstått först när stambanan kom eller så har det funnit en befintlig ort som har anpassats/förändrats. Idag är de orter som fortfarande har en hållplats de mest hållbara.

I de västra delarna av karaktärsområdet vid Römningenområdet i Göteryds socken finns en stor koncentration av hällkistor från stenåldern. Miljöerna som associeras till Linnés 1700-tal med hagmarker äldre lövträd och historiska gårdsmiljöer är ett exempel på landskap som upplevs attraktiva och typiskt småländska detta är särskilt koncentrerat på längs Möckelns östra strand på platser som Möckelnäs, Råshult och Stenbrohult.

Karaktärsområdet sammanfaller i stort sett med Älmhults kommun.

Utvecklingstendens

Älmhult som ligger längs södra stambanan är en ort som har stor arbetspendling från andra län och i närområdet. Det finns behov av ökad kapacitet på befintliga väg och järnvägsnätet vilket kan innebära utbyggnad och ombyggnad av infrastruktur för arbetspendling till befintliga orter längs stambanan. Inom karaktärsområdet innebär att det flera områden som har tydlig kulturhistorisk karaktär med ekologiskt funktionella miljöer sannolikt får en ökad bebyggelseutveckling med tillhörande infrastruktur.

Kronhjort har vandrat in söderifrån på senare tid och börjat etablera sig i högre grad än tidigare.

Det finns en stor variation av kulturmiljöer i karaktärsområdet Linnébygden, från Göteryds stenålderslämningar, småskaliga jordbruks och godsmiljöer längs Möckeln till industrihistoriska miljöer som lockar besökare från när och fjärran.

Omvandling av sjö nära områden till bebyggda LIS-områden (landsbygdsutveckling i strandnära lägen), kan förändra landskapsbilden och kan påverka sjöarnas lövskogsrika strandmiljöer.

Torrare klimat kan leda till att igenvuxna marker och skogsbete åter tas i bruk då ängar, hagar och vall på åkermark inte räcker för bete och vinterfoder.

Pågående och växande besöksnäring innebär att bostadshus med jordbruk omvandlas till fritidsboende. Denna utvecklingen har pågått ett tag och kan förväntas öka.

Effekter av den förväntade klimatförändringen som t.ex. översvämningar, torka och värmeböljor kan bli påtagliga i tätbebyggda miljöer. Detta ökar vikten av att bevara en så stor mängd lövträd av olika slag i

de bebyggda områdena. Lövträd och skogsdungar har en stor betydelse för att buffra både mot extrema lufttemperaturer och ökade nederbördsmängder.

Tätorternas befolkningsökning samt tillväxten av industrin och studieorter medför behov av förbättrad storskalig infrastruktur samt upprätthållande av det småskaliga väg- och järnvägsnätet.

Bebyggda områden som ligger på tidigare sank mark och i lågpunkter kan få stora påfrestningar i klimatförändringar med häftiga och ihållande skyfall. Ytor för hantering och bortledning av regnvatten behöver sannolikt öka och integreras i den fysiska planeringen.

Känslighet

- I tätortsnära odlingslandskap med ålderdomlig och småskalig karaktär är det en särskild utmaning att skapa nya boendemiljöer som samverkar med landskapets karaktär och funktion. Känslighet för karaktärsförändring och radering av kulturmiljöer i samband med byggande av ny infrastruktur och bebyggelse. Avläsbarheten av tiddjupet kan gå förlorad.
- Det kan bli mycket av likartad bebyggelse vilket kan ändra karaktären på landskapet som minskar attraktiviteten för turism och friluftsliv.
- Ökad bebyggelse i anslutning till Möckelns ekologiskt betydelsefulla lövskogsstränder kan orsaka habitatförlust och försvaga ekologiska landskapssamband. Sjön är också en dricksvattentäkt.
- Utbyggnad av befintlig och ny infrastruktur kan skapa barriäreffekter och bullerstörning för människor och djur.
- Sjönära landskap, är känsliga för nya anläggningar för vattenuttag. Dessa behöver utformas så att de inte påverkar den pastorala landskapsbilden som har omgivningar med stort lövinnehåll vid sjöarna.
- Ett förändrat klimat ökar risken för översvämningar. De östra delarna av karaktärsområdet har hög markfuktighet och de nordvästra ligger i närheten av Möckeln och kan vara känsliga för att stora ytor hårdgörs eller att man bygger i lågpunkter.

Potential

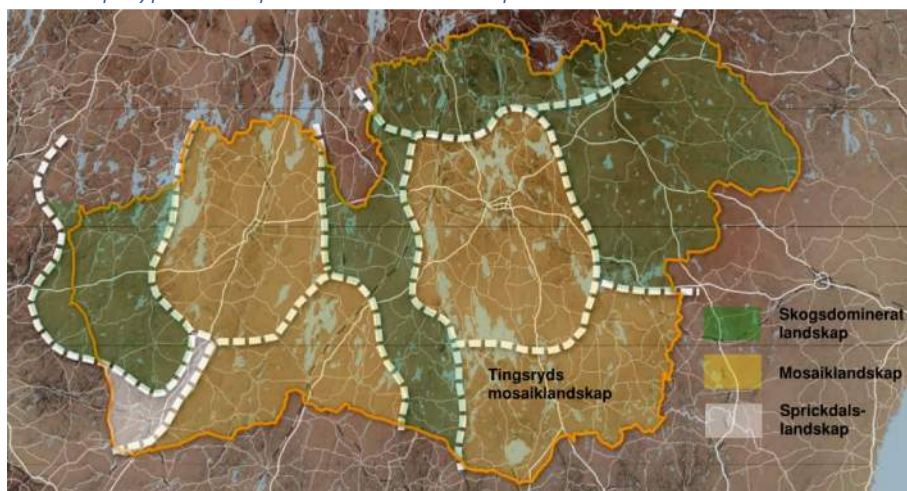
- LIS-instrumentet kan prövas för att undersöka möjligheten att bygga bostäder vid sjöar i närheten till goda kommunikationer. Detta kan vara aktuellt där ny bostadsutveckling kan göras väl anpassad till strandmiljöernas natur- och kulturmiljöer och grundvattenuttag.
- Potential för digital handel med t.ex. Facebooksgrupper som gör det möjligt att sälja lokal matproduktion, så kallade REKO ringar.
- Inom området finns både tomma lokaler och ett aktivt näringsliv som kan ge goda förutsättningar för industrier och verksamheter.
- Höghastighetsbanan kanske kan avlasta dagens stambana.
- Mosaiklandskapet erbjuder korta spridningsavstånd mellan många olika typer av naturmiljöer vilket skapar extra goda förutsättningar för organismer som ställer olika krav under skilda delar av livscykeln.
- Om det finns lantbrukare som kan få ekonomi att hålla djur, finns en potential öka livsmedelsförsörjningen i detta karaktärsområde.
- Bevarandet av skyddsvärda äldre ädellövträd, naturbetesmarker och andra ekologiskt och kulturhistoriskt värdefulla miljöer kan i hög grad bidra till att göra området attraktivt för lokalbefolkning och friluftsliv.

Figur 76 Möckeln ligger omgiven av lövskogsridåer och har en stor potential att utvecklas för bostäder och friluftsliv, Foto L-BBE Wikimedia commons.

Karaktärsområde: Tingsryds mosaiklandskap

Landskapstyp: Småkuperat mosaiklandskap

Figur 77 Äsnen, Tingsryds kommun. Småkuperat mosaiklandskap. Fotograf Bergslagsbild AB. (Flygfotografering genomförd den 10 april 2011)

Figur 78 Blidingsholm vid Mörrumsån, Tingsryds kommun. Småkuperat mosaiklandskap. Fotograf Bergslagsbild AB. (Flygfotografering genomförd den 10 april 2011)

Figur 79Korrö, Tingsryds kommun. Småkuperat mosaiklandskap. Fotograf Bergslagsbild AB. (Flygfotografering genomförd den 10 april 2011)

Beskrivning av landskapets karaktär och funktion

Karaktärsområdet Tingsryds mosaiklandskap kan karaktäriseras som ett småkuperat mosaiklandskap med en småbruten terräng med små relativa höjdskillnader som ligger över högsta kustlinjen. Landskapet saknar tydliga riktningar och uppfattas som småskaligt både avseende topografi, sammansättningen av landskapselement och i bebyggelsen. Det är även rikt på kulliga moränbacklandskap och har generellt en blandning av stenig morän och leror på en berggrund av granit.

Området är vattenrikt med sjöar och sjösystem som Åsnen, Mien, Tiken, Hyllen med flera.

De västra delarna är skogsdominerade med många betesmarker. Det finns ett stort inslag av löv och blandskog kring gårdar och småbyar. Dessa ligger som små öar i ett huvudsakligen barrskogsdominerat landskap. Här växer även en hel del äldre ädellövträd på mark som tidigare varit hagar och ängar. Ängsfruktodlingar är mycket karaktärsdanande för delar av denna bygd.

Området har ett relativt tätt och i huvudsak småskaligt vägnät. Bebyggelsen är också småskalig. Här finns den största ansamlingen av medeltida ortsnamn med ändelsen -måla och -boda i länet.

Detta är en gammal gränsbygd till Blekinge som tillhörde Danmark. Den äldre bebyggelsen präglas av närheten till Blekinge. De äldre mangårdsbyggnaderna är av typen tvåvånings framkammarsstuga. Många äldre ladugårdar är uppförda i skiftesverksteknik, en teknik som sparar timmer och där man även kunde använda sig av lövträ eftersom de här delarna tidigare bestod av främst lövträdsskogar.

Här finns aktiva byar som Linneryd och Älmeboda. Främst Älmeboda som har egen friskola och en aktiv samhällsförening. Kommunen har aktivt arbetat med att locka holländare till kommunen.

Området ligger huvudsakligen inom Tingsryds kommun

Utvecklingstendens

Igenväxning av betesmarker. Idag betas huvudsakligen marker som tidigare varit åkermark, dvs inägorna, medan utmarkerna redan beskokats på många håll.

I princip hela området är påverkat av högt förändringstryck i odlingslandskapet med minskande andel brukad mark som bland annat beror på en åldrande befolkning.

Kronhjort har ganska nyligen vandrat in söderifrån och börjat etablera sig.

Klimatförändringar med fler stormar och torrare perioder påverkar den storm- och torkkänsliga granskogen som måste ställas om till andra trädslag. Med sänkta grundvattennivåer och torrare marker ökar risken för skogsbränder.

Ökande andel lövskog i de stora barrskogsområdena till följd av omfattande stormfällningar där björk och andra trädslag än gran nu föryngrats på många håll i länet. Stormfällningarna kommer att leda till en extremt likåldrig struktur i skogen över stora arealer.

Pågående och växande besöksnäring innebär att bostadshus med jordbruk omvandlas till fritidsboende för såväl svenska som utländska boende. Denna utvecklingen har pågått ett tag och kan förväntas öka. Bildandet av nationalparken Åsnen, norr om karaktärsområdet, kan förväntas bidra till ökad besöksnäring.

Vandringshinder längs vattendrag har på en del håll tagits bort, vilket fått positiva effekter på fiskebestånden. Mer naturligt fluktuerande vattendrag kan minska näringstillförseln till sjöar och hav. Det kan dock bli en målkonflikt vid genomförandet av denna typ av naturvårdande åtgärder. Det finns ofta gamla och värdefulla kulturmiljöer i anslutning till befintliga dammar med exempelvis nedlagda kvarnar. Det samma gäller verksamma småskaliga vattenkraftverk.

Det finns tendenser till större hänsyn i skogsbruket gällande när och hur avverkningar får ske. Detta kan leda till en minskad humifiering i sjöar vilket kommer att kunna återskapa förutsättningar för klarvattenfiskar i fler sjöar framöver.

Effekter av den förväntade klimatförändringen som t.ex. översvämningar, torka och värmeböljor kan bli påtagliga i tätbebyggda miljöer. Detta ökar vikten av att bevara en så stor mängd lövträd av olika slag i de bebyggda områdena. Lövträd och skogsdungar har en stor betydelse för att buffra både mot extrema lufttemperaturer och ökade nederbördsmängder.

Känslighet

- En bristande service och infrastruktur (bredband och kollektivtrafik) gör det svårare att vara verksam i de glesbebyggda områdena. Om färre människor kan arbeta hemifrån finns en risk för att landskapets karaktär förändras genom övergivna hus och marker som inte hävdas.
- Känsligt för att landskapets karaktär förändras och kulturmiljöer förfaller eftersom det är svårt att upprätthålla brukandet och att livnära sig på det småskaliga jordbruket.
- Odlingsmarkernas ekologiska värden riskerar att snabbt gå förlorade vid upphört nyttjande av markerna.
- Små orter har ofta en större arbetsgivare vilket ger en konjunkturkänslighet som direkt korrelerar till möjligheten för samhällsservice.
- Ökad andel fritidsboende i relation till permanentboende minskar det faktiska antalet lantbruk och djurhållare vilket i förlängningen kan medföra att landskapet blir mer igenväxt.
- Omvandling av sjö nära områden till bebyggda LIS-områden (landsbygdsutveckling i strandnära lägen) kan förändra landskapsbilden och förändra sjöarnas lövskogsrika strandmiljöer. Dessa miljöer är känsliga för en karaktärsförändring, brutna historiska samband och försämrade förutsättningar för biologisk mångfald.
- I odlingslandskap med ålderdomlig och småskalig karaktär är det en särskild utmaning att skapa nya boendemiljöer som samverkar med landskapets karaktär och funktion.

- Ett förändrat klimat ökar risken för översvämningar. De bebyggelsemiljöer och odlingslandskap som ligger i lågpunkter och på före detta sankmarker är känsliga för fler häftiga skyfall.

Potential

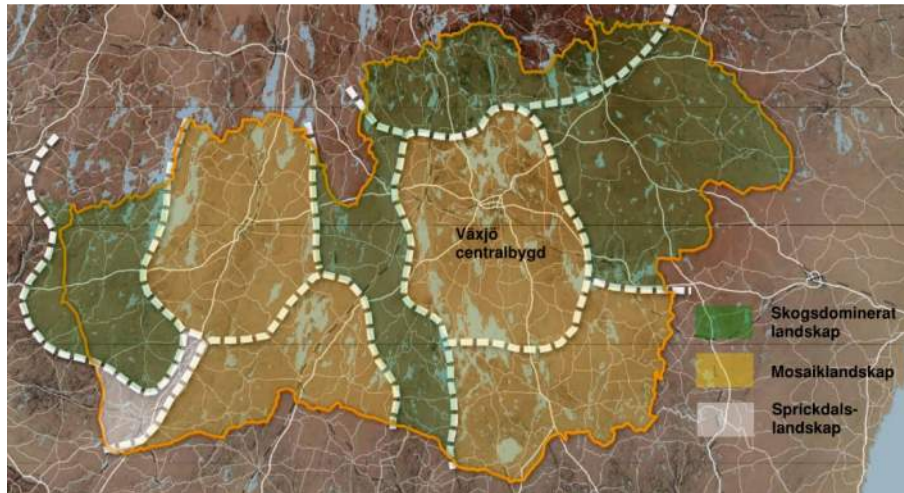
- Potential att attrahera inhemska och utländska entreprenörer inom besöksnäring som vill starta turistverksamhet för att nyttja landskapets värden, t.ex. sjöar och äldre kulturmiljöer med öppna marker i skogslandskapet.
- Potential att utveckla besöksnäring och turism med tillhörande service i det relativt glesbebyggda och småskaliga mosaiklandskapet t.ex. bo på lantgård.
- Det finns en stor variation i typer av kulturmiljöer i karaktärsområdet. Småskaliga jordbruksmiljöer, mindre orter, ängsfruktodlingar och miljöer vid vatten som har potential att locka många besökare från när och fjärran. Här finns potential att komplettera med vandringsleder, parkeringsplatser, utsiktsplatser över vatten och målpunkter som förbättrar tillgängligheten och åtkomsten till attraktiva miljöer.
- I det småkuperade mosaiklandskapet finns det stor potential att skapa fler djurproduktionsenheter som hävdar och bibehåller öppna marker. Detta kan bli ekonomiskt lönsamt med det ökade intresset för närproducerat klimatsmart kött.
- Känslan av levande landsbygd med mycket sociala aktiviteter ökar intresset av att bosätta sig i området, i synnerhet i närheten av länets huvudsakliga transportstråk.
- Potential för digital handel med t.ex. Facebookgrupper som gör det möjligt att sälja lokal matproduktion, så kallade REKO ringar.

Figur 80 Det småkuperade landskapet som huvudsakligen täcker Tingsryds kommun är en sammansättning av odlingsmark, skogar, sjöar och de karaktäristiska ängsfruktodlingarna söder om Åsnen.

Karaktärsområde: Växjö centralbygd

Landskapstyp: Storskaligt mosaiklandskap

Figur 81 Bergkvara, Växjö kommun. Storgård vid Bergkvarasjön i storskaligt mosaiklandskap. Fotograf Bergslagsbild AB. (Flygfotografering genomförd den 10 april 2011)

Figur 82 Benestad, Alvesta kommun. Vid sjön Salen i det storskaliga mosaiklandskapet. Fotograf Bergslagsbild AB. (Flygfotografering genomförd den 10 april 2011)

Beskrivning av landskapets karaktär och funktion

Karaktärsområdet Växjö centralbygd kan karaktäriseras som ett storskaligt mosaiklandskap. Karaktärsområdet har en relativt flack terräng som sluttar från de nordöstra delarna som ligger ca 190 m över havet nedåt sjöarna Åsnen och Salen som ligger ca 140 meter över havet. Området innehåller delvis storskaliga öppna och flacka landskap med långa och korta siktlinjer över odlingslandskap och sjöar. Växjö centralbygd låg i det som var det sydsvenska issjökomplexet som efterlämnade olika sorterade jordar och postglaciala leror. Området är också genomkorsat av ett stort antal drumliner och grundvattenförande åsar i nord-sydlig riktning, till exempel Bergundaåsen och Växjöåsen.

Odlingslandskapet är relativt vattenfattigt p.g.a. utdikning men i övrigt präglas området av de många sjöarna till exempel de stora som Helgasjön och Åsnen. Dessa områden är attraktiva för boende och friluftsliv och innehåller biologiskt rika lövskogsmiljöer intill vatten. Detta ger en kombination av miljöer som ger förutsättningar för en förhållandevis artrik fladdermusfauna. Centralbygden innehåller en hög andel uppodlad mark med väl sammanhållna åkermarker och den största sammanhängande jordbruksmarken i länet. Här finns relativt stora jordbruksenheter inklusive flera äldre godsbildningar och herrgårdslandskap med alléer och samlad bebyggelse.

Vägnätet i området är radiellt mot Växjö. I övrigt finns ett relativt tätt vägnät där bebyggelsen är lokaliserad längs vägarna. Södra stambanan genomkorsar Alvesta kommun och Kust till kust banan i östvästlig riktning.

Växjö är centralort för länet och karaktärsområdet har den största befolkningstätheten i länet. Alvesta och Växjö är sammansatta av tät bebyggelse från olika ålder och i olika skala. På landsbygden finns äldre bebyggelse. Typiskt är tvåvånings och lite större parstugor och ladugårdar som är timrade.

Karaktärsområdet omfattar stora delar av Växjö och Alvesta kommuner.

Utvecklingstendens

Stort bebyggelsetryck p.g.a. bostadsbrist inom Växjö stad och inom en 20 km radie från staden längs vissa stråk.

Stor sannolikhet för att granskogarna kommer blir fler.

Utmaningar som kan relateras till klimatförändringar som häftiga skyfall, översvämningar och torka påverkar många människor i centralorterna och kommer att kräva investeringar och sannolikt fler anpassningar av ytor i grönområden och på gatumark

De mindre vägarna kommer att behöva utvecklas med t.ex. cykelstråk och utbyggd infrastruktur till den växande bebyggelsen på landsbygden.

Kulturlandskapet med gods eller gårdsmiljöer samt attraktiva lägen vid sjöar kommer att vara särskilt eftertraktade för nya exploateringar.

Stort bebyggelsetryck leder till att sjö nära områden provas genom LIS-områden (landsbygdsutveckling i strandnära lägen). I närheten av Växjö och Alvesta kan detta förändra landskapsbilden och påverka sjöarnas lövskogsrika strandmiljöer.

I de mosaikartade landskapen i Kronoberg finns en hög andel betesmark som vuxit igen. Torrare klimat kan leda till att igenvuxna marker och skogsbete åter tas i bruk då ängar, hagar och vall på åkermark inte räcker för bete och vinterfoder.

Pågående och växande besöksnäring innebär att bostadshus med jordbruk omvandlas till fritidsboende. Denna utvecklingen har pågått ett tag och kan förväntas öka. Bildandet av nationalparken Åsnen kan förväntas bidra till ökad besöksnäring.

I tätortsnära odlingslandskap med ålderdomlig och småskalig karaktär är det en särskild utmaning att skapa nya boendemiljöer som samverkar med landskapets karaktär och funktion.

Effekter av den förväntade klimatförändringen som t.ex. översvämningar, torka och värmeböljor kan bli påtagliga i tätbebyggda miljöer. Detta ökar vikten av att bevara en så stor mängd lövträd av olika slag i de bebyggda områdena. Lövträd och skogsdungar har en stor betydelse för att buffra både mot extrema lufttemperaturer och ökade nederbördsmängder.

Tätorternas befolkningsökning samt tillväxten av industrin och studieorter medför behov av förbättrad storskalig infrastruktur samt upprätthållande av det småskaliga väg- och järnvägsnätet.

Bebyggda områden som ligger på tidigare sank mark och i lågpunkter kan få stora påfrestningar i klimatförändringar med häftiga och ihållande skyfall. Ytor för hantering och bortledning av regnvatten behöver sannolikt öka och integreras i den fysiska planeringen på det sätt som har skett i Växjö kommun under längre tid.

Känslighet

- Känsligt för karaktärsförändring och skalbrott i samband med byggande av ny infrastruktur och bebyggelse. Det är särskilt aktuellt när större bebyggelseområden planeras i småskaliga odlingslandskap eller när storskaliga byggnader eller byggnadsverk infogas i småskaliga stadsmiljöer.
- Känsligt för förlust av tätortsnära natur, habitatförlust, radering av kulturobjekt/miljöer och förändrad karaktär vid kraftig utbyggnad av ny bebyggelse. Avläsbarheten av tidsdjupet kan gå förlorad och detta område har den längsta historiska kontinuiteten i länet.
- Utbyggnad av befintlig och ny infrastruktur kan skapa barriäreffekter och bullerstörning för människor och djur.
- Sjönära ädellövträdsrika områden är känsliga för etablering av ny bebyggelse genom att exploateringen kan skada ekologiskt viktiga strukturer och samband som sjöarnas lövskogsrika strandmiljöer.
- Sjönära landskap (i synnerhet Åsnens nationalpark) är känsliga för nya anläggningar för vattenuttag. Dessa behöver utformas så att de inte påverkar den landskapsbilden som har omgivningar med stort lövinnehåll vid sjöarna.
- Ett förändrat klimat ökar risken för översvämningar vilket gör att bebyggda områden i lågpunkter, eller nära vatten särskilt känsliga för landskapets fluktuerande och naturliga processer. Känsligheten är som störst om inte tillräckliga med ytor för fördröjning och uppsamling ordas i tätbebyggda områden.
- Känslighet för verksamheter som påverkar de grundvattenförande åsarna, vars potential som vattentäkter är nedsatta på grund av tidigare täktverksamhet.

Potential

- Potential att bevara och stärka ekologiska landskapssamband och bygga vidare på gröna strukturer inom 20 km från Växjö och Alvesta. Detta kan göras genom att planera för att bevara och utveckla värdefulla naturelement såsom ädellövträd och strandmiljöer.
- Potential att skapa miljövänliga och småskaliga cykelstråk som nyttjar de mindre vägarna och på så sätt stärka landskapets karaktär.

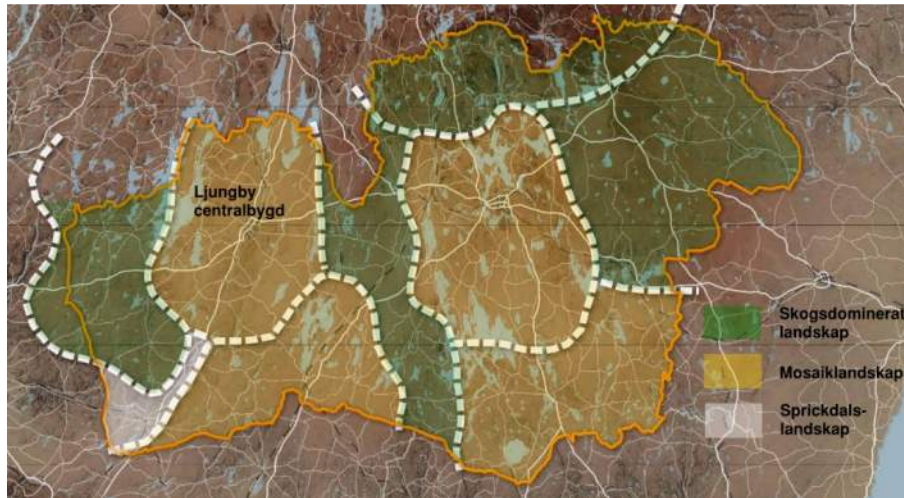
- Potential att vårda och värna natur och kulturmiljöer vid stads- och landsbygdsutveckling för att ge stora upplevelsevärden och locka människor att flytta till området.
- Potential att stärka befintliga kommunikationsstråk och utveckla mer bra boendemiljöer i närheten av järnvägsstationer (t.ex. Alvesta, Gemla), till exempel med byns typologi som inspiration.
- Genom att öppna stationer som lagts ned möjliggörs regional pendling på räls. Här finns en stor potential att bygga ut stationsorter för ett hållbart resande, att skapa säkrare korsningar och tillföra bullerskyddsåtgärder.
- Nyinvesteringar i äldre infrastruktur kan medföra att åtgärder som minskar de barriäreffekter som ofta finns kan åstadkommas.
- Höghastighetsbanan kanske kan avlasta dagens järnvägsnät.
- Potential att få större jordbruk och utökad livsmedelsproduktionen genom större genomsnittlig blockstorlek och sammanlagd areal i detta område som har god tillgång på odlingsmark. Potential att öka livsmedelsförsörjningen ytterligare i detta karaktärsområde.
- LIS-instrumentet kan tillämpas vid Åsnen och Helgasjön.
- Nyttja kulturmiljöer som attraktionspunkter för turism, t.ex. Åsnens nationalpark, herrgårdsmiljöer och äldre bymiljöer.
- Potential för digital handel med t.ex. Facebookgrupper som gör det möjligt att sälja lokal matproduktion, så kallade REKO ringar.

Figur 83 Det storskaliga mosaiklandskapet är centralbygd i länet med stort inslag av odlingslandskap med rika natur- och kulturmiljöer med stort tidsdjup

Karaktärsområde: Ljungby centralbygd

Landskapstyp: Mosaiklandskap

Figur 84 Trotteslöv, Ljungby kommun. Vid Lagan i det mosaiklandskapet med tydliga riktningar. Fotograf Bergslagsbild AB. (Flygfotografering genomförd den 10 april 2011)

Beskrivning av landskapets karaktär och funktion

Karaktärsområdet Ljungby centralbygd kan karaktäriseras som ett riktat mosaiklandskap som har relativt flack terräng med små relativa höjdskillnader ca 150–170 meter över havet. Landskapet kan upplevas ha en viss nord-sydlig riktning där lövskogsbälten följer långsträckta vattendrag, åsar och drumlinområden. Området är genomkorsat av ett stort antal drumliner och grundvattenförande åsar i nord-sydlig riktning exempelvis Ryssbyåsen och Ljungbyåsen. Detta är en del av det som var sydsvenska issjökomplexet som efterlämnade sorterade jordar med postglacial lera, sand och grusområden. Torv och morän förekommer också rikligt

Ljungby centralbygd är generellt mer småskaligt än Växjö centralbygd men har partier med storskaliga öppna odlingslandskap. De öppna och uppodlade markerna följer i huvudsak Lagans dalgång. Området innehåller stora sjöar som Bolmen Vidöstern och Flåren. Lagan och Prästebodaån meandrar söderut.

Vegetationsstrukturen är också mosaikartad med mycket barrskog och lövträdsrika miljöer i anslutning till vattendragen.

Vägnätet är relativt tätt och de äldre lands/ridvägarna från 1600-talet följer åsarnas riktning och sammanstrålar i Ljungby. E4an går parallellt med Lagan på Ljungbyåsens isälvmaterial och förstärker den dominerande riktningen i landskapet.

Lagans dalgång har varit koloniserad sedan lång tid. I dalgången finns stora byar och har delvis en karaktär av fullåkersbygd.

Utvecklingstendens

Stor förändring i brukande då granar planteras på före detta jordbruksmark. Området har regionens största sannolikhet för framtida dominans av granskogar.

Längs Bolmens östra strand och i området mellan Ljungby och Bolmen finns planer på exploatering som kan påverka sjöarnas lövskogsrika miljöer som är värdefulla ur spridningssynpunkt för många organismer, till exempel fladdermössarter.

Vattnet (sjöar, fritidsliv, vattentäkter) och Sagobygden ser kommunen bland annat som utvecklingspotential.

Sannolikt kommer ny infrastruktur att byggas och små bebyggelsesamlingar kommer att bli mer exploaterade.

En ny höghastighetsjärnväg planeras genom området vilket kan orsaka nya barriäreffekter och skapa impedimentytor mellan E4:an och järnvägen.

Det finns en stor variation i typer av kulturmiljöer i karaktärsområdet som har potential att locka många besökare från när och fjärran.

Omvandling av sjö nära områden till bebyggda LIS-områden (landsbygdsutveckling i strandnära lägen), kan förändra landskapsbilden och förändra sjöarnas lövskogsrika strandmiljöer i närheten av de större orterna.

Klimatförändringar med fler stormar och torrare perioder påverkar den storm- och torkkänsliga granskogen som måste ställas om till andra trädslag. Med sänkta grundvattennivåer och torrare marker ökar risken för skogsbränder.

Ökande andel lövskog i de stora barrskogsområdena till följd av omfattande stormfällningar där björk och andra trädslag än gran nu föryngrats på många håll i länet. Stormfällningarna kommer att leda till en extremt likåldrig struktur i skogen över stora arealer.

I de mosaikartade landskapen i Kronoberg finns en hög andel betesmark som vuxit igen. Torrare klimat kan leda till att igenvuxna marker och skogsbete åter tas i bruk då ängar, hagar och vall på åkermark inte räcker för bete och vinterfoder.

Pågående och växande besöksnäring innebär att bostadshus med jordbruk omvandlas till fritidsboende. Denna utvecklingen har pågått ett tag och kan förväntas öka.

Effekter av den förväntade klimatförändringen som t.ex. översvämningar, torka och värmeböljor kan bli påtagliga i tätbebyggda miljöer. Detta ökar vikten av att bevara en så stor mängd lövträd av olika slag i de bebyggda områdena. Lövträd och skogsdungar har en stor betydelse för att buffra både mot extrema lufttemperaturer och ökade nederbördsmängder.

Tätorternas befolkningsökning samt tillväxten av industrin och studieorter medför behov av förbättrad storskalig infrastruktur samt upprätthållande av det småskaliga väg- och järnvägsnätet.

Bebyggda områden som ligger på tidigare sank mark eller i lågpunkter kan få stora påfrestningar i klimatförändringar med häftiga och ihållande skyfall. Ytor för hantering och bortledning av regnvatten behöver sannolikt öka och integreras i den fysiska planeringen.

Känslighet

- Känsligt för karaktärsförändring och skalbrott i samband med byggande av ny infrastruktur och bebyggelse. Det är särskilt aktuellt när större bebyggelseområden planeras i småskaliga odlingslandskap eller när storskaliga byggnader eller byggnadsverk infogas i småskaliga stadsmiljöer.
- Känsligt för förlust av tätortsnära natur, habitatförlust, radering av kulturobjekt/miljöer och förändrad karaktär vid kraftig utbyggnad av ny bebyggelse.
- Utbyggnad av befintlig och ny infrastruktur kan skapa barriäreffekter och bullerstörning för människor och djur.
- Sjönära områden är känsliga för etablering av ny bebyggelse genom att exploateringen kan skada ekologiskt viktiga strukturer och samband. Utökad bebyggelse i sjö nära områden öster om Bolmen kan göra att värdefulla naturmiljöer går förlorade. Speciellt gäller detta sjö nära lövskogsmiljöer och hagmarker med stort inslag av ädellövträd
- Sjönära landskap, i synnerhet kring Bolmen, är känsliga för nya anläggningar för vattenuttag. Dessa behöver utformas så att de inte påverkar den pastorala landskapsbilden som har omgivningar med stort lövinnehåll vid sjöarna.
- Grundvattensänkning på grund av torka och minskad nederbörd kan påverka leverans från vattentäkter och påverka naturmiljöer. Då t.ex. Bolmen är vattenmagasin för flera skånska kommuner dvs Eslöv, Lund, Helsingborg, Höganäs, Kävlinge, Landskrona, Lomma, Svalöv och delar av Malmö och Staffanstorp. i Skåne påverkar förändringar i grundvattennivåer många människor utanför länets gränser.
- Efterfrågan på energi kan ge ökat tryck på att plantera träd på åkermark. Sker det i stor skala kommer karaktären av öppet landskap att försvinna.

Potential

- LIS-instrumentet kan tillämpas för att stärka landskapets karaktär vid till exempel Bolmen.
- Stora arealer ungskogar efter stormen Gudrun samt en ökad förståelse för lövträdens betydelse har gett en potential att succesivt styra bort från det tidigare grandominerade landskapet. Det kan också leda till att skogslandskapen kan stå emot klimatförändringar bättre.
- Potential att skapa fler vattentäkter, vilka efterfrågas från angränsande regioner.
- Förutsättningar för en utökad livsmedelsproduktion genom större genomsnittlig blockstorlek och sammanlagd areal.
- Större efterfrågan på trä som virke och textilfiber gör att skogliga resurser av olika slag kan nyttjas mer. I närheten av de nationella transportinfrastrukturerna, kan verksamheter etableras med skog som råvara.
- Potential att utveckla besöksnäring och lyfta fram Sagobygdens målpunkter.
- Potential att öka livsmedelsproduktionen i Ljungby centralbygd.

Figur 85 Det riktade mosaiklandskapet följer Lagans dalgång. Här finns en lång kontinuitet av mänsklig närvaro med orter och industrier. E4:an går parallellt med Lagan men från vägen är det svårt att uppleva det rika kulturlandskap som ligger på andra sidan skogen.

Sprickdalslandskap

Kronobergs sydvästra hörn består av ett sprickdalslandskap som har en karaktär som liknar Hallands och Västra Götalands gränsbygder. Här övergår landskapet i en starkare kupering som också ger tydlig riktning i landskapet. Här följer bebyggelse och kommunikationsstråk dalgångarna. I Kronoberg utgörs Lagans dalgång av det karaktärsområde inom den regionala landskapstypen sprickdalslandskap.

Karaktärsområde: Lagans dalgång

Landskapstyp: Sprickdalslandskap

Figur 86 Flygfoto över Lagans dalgång. I kanten mot Hallands län bildar älven en djup dalgång. Här har kraftverk, industrier och järnväg byggts ut parallellt med vattendragets riktning. Skärmlapp från Google.

Beskrivning av landskapets karaktär och funktion

Karaktärsområdet Lagans dalgång kan karaktäriseras som ett sprickdalslandskap med relativa höjdskillnader på mellan 100–160 meter. Utöver Lagans nedskurna dalgång i de västra delarna av området är terrängen småkuperad. Ljungbyåsen är en mäktig rullstensås som följer Lagan ner till Markaryd och skapar en viss läsbar riktning i landskapet. Morän och torv är de dominerande jordarterna på berggrunden som mest består av gnejs.

Landskapet är småkupering ger utrymme för ett stort inslag av myrmarker med kringliggande tallsumpskogar, också på grund av den stora nederbördsmängden. Lagan med biflöden ändrar karaktär jämfört med norrut då älven ska ta sig ner mot Hallandskusten. Här förekommer flera forsar, vattenkraftverk och industrier.

Här i gränstrakterna mot Halland finns mer bokskogsbestånd än i övriga delar av länet. Skogen på fastmark domineras av gran. Lövskog består främst av bok men även björk och ek förekommer, främst i anslutning till bebyggelse och vattendrag. Odlingslandskapet följer Lagandalen som är något mer långsträckt än i andra delar av Kronoberg.

Vägnätet är småskaligt förutom E4:an. De äldre lands/ridvägarna från 1600-talet följer åsarnas och Lagans riktning. Järnvägen sträcker sig längs Lagans dalgång. Bebyggelsen är i första hand belägen längs med vägarna och i orter där det även vuxit fram industri. Karaktärsområdet innehåller orterna Strömsnäs bruk och Markaryd samt E4:an som i sin förlängning binder samman dessa orter. Den tidigare gränsorten Markaryd präglas idag av industrier, lagerhållning och köpcentra.

Karaktärsområdet ligger inom Markaryds kommun.

Utvecklingstendens

Området kommer sannolikt påverkas genom att landskapet det vill säga befintlig bebyggelse och naturmiljöer kan få ökat buller och att barriäreffekter försämrar spridningssamband om en ny stambana byggs.

Klimatförändringar med fler stormar och torrare perioder påverkar den storm- och torkkänsliga granskogen som måste ställas om till andra trädslag. Med sänkta grundvattennivåer och torrare marker ökar risken för skogsbränder och ges större påfrestningar i dalgångar där bebyggelse och kommunikationer finns samlade.

Ökande andel lövskog i de stora barrskogsområdena till följd av omfattande stormfällningar där björk och andra trädslag än gran nu föryngrats på många håll i länet. Stormfällningarna kommer att leda till en extremt likåldrig struktur i skogen över stora arealer.

Vandringshinder längs vattendrag har på en del håll tagits bort, vilket fått positiva effekter på fiskebestånden. Mer naturligt fluktuerande vattendrag kan minska näringstillförseln till sjöar och hav. Det kan dock bli en målkonflikt vid genomförandet av denna typ av naturvårdande åtgärder. Det finns ofta gamla och värdefulla kulturmiljöer i anslutning till befintliga dammar med exempelvis nedlagda kvarnar. Det samma gäller verksamma småskaliga vattenkraftverk.

Effekter av den förväntade klimatförändringen som t.ex. översvämningar, torka och värmeböljor kan bli påtagliga i tätbebyggda miljöer. Detta ökar vikten av att bevara en så stor mängd lövträd av olika slag i de bebyggda områdena. Lövträd och skogsdungar har en stor betydelse för att buffra både mot extrema lufttemperaturer och ökade nederbördsmängder.

Tätorternas befolkningsökning samt tillväxten av industrin och studieorter i såväl Kronoberg som i angränsande län medför behov av förbättrad storskalig infrastruktur samt upprätthållande av det småskaliga väg- och järnvägsnätet.

Bebyggda områden och infrastruktur som ligger på tidigare sank mark kan få stora påfrestningar i klimatförändringar med häftiga och ihållande skyfall. Detta blir extra påtagligt i dalgångar och lågpunkter. Ytor för hantering och bortledning av regnvatten behöver sannolikt öka och integreras i den fysiska planeringen.

Känslighet

- Förhållandevis liten del av naturmiljöerna i området är formellt skyddade. Det finns därför en risk att naturvärden går förlorade vid avverkningar och exploatering.
- Känslighet för radering av kulturobjekt längs Lagans dalgång i samband med utbyggnad av ny stambana eller parallellt vägnät.
- Känslighet för radering av kulturobjekt och miljöer knutna till vatten och industri i samband med nedläggning av verksamheter eller borttagande av vandringshinder för fisk.
- Känslighet för ökad bullerstörning och barriäreffekter om nya stambanor byggs.

Potential

- Potential att skapa passager för fisk som gör det möjligt att vandra förbi kraftverk och andra vandringshinder i Lagan skulle kunna förbättra möjligheter för fiskbestånd av flera arter att tillväxa. Detta kan vara ett fokus i detta karaktärsområde i samband med att ny nationell plan för stora kraftverk tas fram.
- Potential att minska de negativa barriäreffekterna från en ny stambana. Om lokalisering mellan befintlig och ny storskalig infrastruktur kan göras, finns det också en potential att förbättra spridningssamband för djur över befintliga barriärer.

Figur 87 Sprickdalslandskapet präglas av en kuperad terräng och Lagan som får en succesivt mer dramatisk dalgång västerut. E4:an är en stor transportled som tillsammans med Lagan skapar en barriär genom landskapet för östvästliga rörelser.

Källor

Brandstatistiken fick vi av räddningschefen i RÖK (Räddningstjänsten Östra Kronoberg) Pelle Svensson.

Dowling, Tom. *The drumlin problem: streamlined subglacial bedforms in southern Sweden*

Fornsök

Handlingsplan för grön infrastruktur för Kronobergs län : <http://lstjamtland.hemsida.eu/gi/gron-infrastruktur-i-kronobergs-lan/> eller: <https://ext-geoportal.lansstyrelsen.se/standard/?appid=92b29935954b4b25b530043c8cebb4ca>

Lantmäteriverket

Länsstyrelsen i Kronobergs län. *Bostadsmarknadsanalys 2018 –2018-06-13*

Länsstyrelsen i Kronobergs län. *DEL 2A, 2B, 2C, 2D. NULÄGESBESKRIVNING*

Länsstyrelsen i Kronobergs län. *Kulturmiljöövervakning i Kronobergs län – metodstudie*. Meddelande 2004: 43.

Länsstyrelsen i Kronobergs län. *Regionalt kulturmiljöprogram*. 1981.

Länsstyrelsen Kronoberg. *Vattenförsörjningsplan för Kronobergs län – Huvudrapport 2012:16*

Per Möller & Thomas P.F. Dowling. *The importance of thermal boundary transitions on glacial geomorphology; mapping of ribbed/ hummocky moraine and streamlined terrain from LiDAR, over Småland, South Sweden*

Region Kronoberg. *Slutrapport Stärkt serviceutveckling Kronobergs län*

Riksantikvarieämbetet, Kunskapsavdelningen. *Agrarhistorisk landskapsanalys länsöversikt. Kronobergs län*. Landskapsprojektet rapport 1998:1.

Riksantikvarieämbetet. *Förvaltningsindex som metod för att mäta förändringstryck. Resultat av metodutveckling och pilotstudier*. Rapport, 2011.

Riksantikvarieämbetet. *Karaktärsdrag och bebyggelsemönster. Modell för karakterisering och uppföljning inom miljömålsarbetet*. Rapport, 2004:8.

Riksantikvarieämbetet. *Riksintressen för kulturmiljövården – Kronobergs län (G)*. Uppdaterat 2018.

SMHI, Svenskt Vattenarkiv. *Sänkta och torrlagda sjöar*. 1995.

Statistiska Centralbyrån

Stefan Höglén 2014-02-28. *Sega strukturer – Kronoberg i ett historiskt perspektiv*

Svenska LifeWatch Analysportal. 2018. Artfynd av arter nedladdade 2019-12-03.

Svenska sällskapet för antropologi och geografi. *Atlas över Sverige, kartblad 3–4*, 1957

Trafikverket. *Landskapet är arenan – Integrerad landskapskaraktärsanalys, en metodbeskrivning*, 2017:180

Trafikverket. *Översiktlig landskapskaraktärsanalys, södra Sverige Underlagsrapport till åtgärdsvalsstudier för ny höghastighetsjärnväg Linköping–Borås samt Jönköping–Malmö*

Wastenson, Leif - Fredén, Curt. Lantmäteriverket - Svenska sällskapet för antropologi och geografi - Sverige. Statistiska centralbyrån - Sveriges geologiska undersökning. *Berg och jord - Sveriges nationalatlas - 2009*

Figurförteckning

Figur 1 Kronobergs län med de 9 karaktärsområdena i vit streckad linje. Karaktärsområdena sammanfaller också med regionala landskapstyper som beskrivs vidare i detta dokument. Underlagskartan är Teddykarta från "Översiktlig landskapskaraktärsanalys, Södra Sverige", Trafikverket 2015.....	5
Figur 2 Vänstra kartan visar stråk och befolkningsstorlek. Det finns 51 tätorter i länet varav två har över 10 000 invånare. 75% av befolkningen bor inom en 20 km radie från Växjö, Ljungby och Älmhult. Ca 73% bor utmed E4:an eller någon av riksvägarna. Den högra kartan visar befolkningsutveckling. Ortsutveckling Kronobergslän 20.....	10
Figur 3 Kartbild över landskapets storskaliga relief. Här framgår tydligt att Kronoberg domineras av flacka områden, till skillnad från det mer kuperade landskapet i t.ex. Hallands- och Jönköpings län.	12
Figur 4 Baltiska skölden (Sveriges Nationalatlas, 2009)	13
Figur 5 Förenklad berggrundskarta: Röd=granit / rosa = gnejs, Sveriges nationalatlas.....	13
Figur 6 Relativa höjdskillnader. Atlas över Sverige, kartblad 3–4, svenska sällskapet för antropologi och geografi, 1957.....	14
Figur 7 Jordarter (SGU).....	15
Figur 8 Kullig morän (ILKA kartöverlagringar) SGU, Forsöks terrängskuggning och ett foto.	15
Figur 9 Åsar i södra Sverige Atlas över Sverige, svenska sällskapet för antropologi och geografi, 1957... ..	16
Figur 10 Drumliner i blått och åsar i grått (ILKA kartöverlagringar) The drumlin problem: streamlined subglacial bedforms in southern Sweden, Dowling, Tom	16
Figur 11 Bebyggelsen följer ofta drumlinens rygg. På reliefen öster om Ljungby framträder de mjukt spolformade drumlinerna i sydöstlig, nordvästlig sträckning. Skärmsklipp från Forsöks terrängfunktion.	16
Figur 12 Sydsvenska issjökomplexet, Atlas över Sverige, svenska sällskapet för antropologi och geografi, 1957.....	17
Figur 13 Karta som visar de större vattendragen och vägnätet i länet.....	18
Figur 14 Årsnederbörd 1961–90, (SMHI)	18
Figur 15 Sjöar och huvudavrinningsområden i Kronobergs län.	20
Figur 16 Markslag i skogslandskapet – grönt är barrskog, orange är lövskog, blått är våtmark och sumpskog, ljusgrönt är hygge och ungskog.....	21
Figur 17 Täthet av våtmarker enligt våtmarksinventeringen (VMI).....	21
Figur 18 Generell markfuktighet – blått är övervägande fuktiga marker och rött övervägande torra marker.	22
Figur 19 Ökning av andel gran (t. v.) och minskningen av andel löv- och tallskog (t. h.).....	22
Figur 20 Täthet av gran och barrblandskog med en genomsnittlig ålder på över 80 år.....	23
Figur 21 Antal fynd av orkidén knärot (Analysportalen 2018).	24
Figur 22 Täthet av tallskog.	24
Figur 23 Antal fynd av tjäder (Analysportalen 2018).	25
Figur 24 Täthet av ädellövskog.....	26
Figur 25 Utpräglade herrgårdslandskap.....	26
Figur 26 Nätverk av värdefulla områden för vattenanknutna miljöer.	27
Figur 27 Figur 14. En lövträdsrik sjöstrand.....	28
Figur 28 Antal fladdermusarter per area (Analysportalen 2018).....	28

Figur 29 Områden med hög andel mosaikartad mark.	29
Figur 30 Sammanställning av odlingslandskapets värden.....	29
Figur 31 Antal fynd av bastardsvärmare (Analysportalen 2018).....	30
Figur 32 Sexfläckig bastardsvärmare. Foto: Thorsten Zaar.....	30
Figur 33 Täthet av naturbetesmarker, vilka avspeglar förekomsten av fjärilar och bin.	31
Figur 34 Större järnvägar, vägar och kraftledningar. Invid dessa miljöer kan man återskapa öppna marker som gynnar arter från det småskaliga jordbrukslandskapet.....	31
Figur 35 Andel nedlagd åkermark 1950–1994.	32
Figur 36 Jordbruksenheternas storlek ca 1950. Kronobergs län domineras av ”småbruksområden” (grönt, gårdar med 5–10 ha) och ”dvärgbruksområden” (blågrönt, gårdar med mindre än 5 ha). Rosa utgör områden med industrinäringar.	33
Figur 37 Åsar i Kronobergs län.....	33
Figur 38 Jordarter. Sandiga marker utgörs framförallt av isälvsediment (grönt).	34
Figur 39 Socknar där Ljunghedar hade stor omfattning år 1905.	35
Figur 40 Kolonisering och etablering av Kronoberg under förhistorisk tid. Kartan visar de sammanlagda fornlämningsmiljöerna från stenålder till yngre järnålder.....	37
Figur 41 Förvaltningsindex över dagens attraktiva lägen i jämförelse med lämningar från brons- och yngre järnålder. Kartan visar att det i stort sett är samma landskapsrum som företrädesvis tas i anspråk under förhistorien som i nutid.	37
Figur 42 Städer under medeltiden. I Kronoberg var det under lång tid enbart Växjö som hade stadsrättigheter. Ljungby utvecklades tidigt till marknadsplats och handelscentrum, sina stadsrättigheter fick Ljungby år 1936.....	38
Figur 43 Landsvägar & ridvägar 1677, medeltida ridvägar samt dagens huvudvägnät. Sega strukturer – Kronoberg i ett historiskt perspektiv Höglén 2014-02-28.....	39
Figur 44 Utbredning av ortnamn med efterled som -måla, -skruv och -boda vilka alla indikerar medeltida etablering. Agrarhistorisk landskapsanalys länsöversikt. Kronobergs län Riksantikvarieämbetet.	39
Figur 45 Jordbruksenheternas storlek på 1950-talet.	40
Figur 46 Förändringstryck i odlingslandskapet med heta områden, dvs efterfrågan på jordbruksmark, och områden med försämrade förutsättningar.....	41
Figur 47 Åkerns andel av inägor 1865.....	41
Figur 48 Ängens andel av inägor 1865.....	42
Figur 49.....	42
Figur 50 Produktion av tjära och pottaska år 1754 samt kolproduktion år 1858.....	43
Figur 51 Dagens skogslandskap i Kronoberg.....	43
Figur 52 Under medeltid förekommande hyttor (cirklar) och gruvor (fyrkanter).....	44
Figur 53 Översikt glasbruk samt anläggningsår.....	44
Figur 54 Järnvägen bidrog till stora förändringar i struktur och landskap genom att en nya orter/stationssamhällen växte fram längs linjerna.....	45
Figur 55 Järnvägen påverkade även strukturen inom befintliga orter och samhällen som i t.ex. Vislanda som före järnvägens etablering hade haft två olika historiska centrum- Hönetorp och Vislanda. Genom att järnvägen drogs genom Vislanda har samhället utvecklats och växt, och uppvisar idag en annan struktur än Hönetorp.	46
Figur 56 Industriföretag – antal anställda per tätort/ort ca 1950.....	46
Figur 57 Bebyggelsen och odlingslandskapets historiska lokalisering är anpassad till drumlinlandskapet.	47
Figur 58 Medeltidens socknar var många gånger små till ytan. Bebyggelsen lokaliserades företrädesvis i närheten av kyrkan (kyrkbyar).	47

Figur 59 De övergripande landskapstyperna i Kronobergs län kan delas in i skogsdominerade landskap, mosaiklandskap och sprickdalslandskap. Under dessa finns nio regionala landskapstyper som sammanfaller med olika karaktärsområden, se nästa sida. Det skogsdominerade landskapet har fyra regionala landskapstyper, det mosaikartade har fyra och sprickdalslandskapet har en regional landskapstyp. Teddykarta från "Översiktlig landskapskaraktärsanalys, Södra Sverige", Trafikverket 2015	50
Figur 60 Kronobergs län med 9 karaktärsområden som sammanfaller med regionala landskapstyper. Underlagskarta är en relief som visar sjöar i blått och höjdparter med skog i brunt. Teddykarta från "Översiktlig landskapskaraktärsanalys, Södra Sverige", Trafikverket 2015	50
Figur 61 De skogsdominerade landskapen omfattar de fyra regionala landskapstyperna Kuperat skogsdominerat landskap, Flackt till småkuperat skogsdominerat landskap, Höglänt flackt skogsdominerat landskap, Småkuperat myr- och skogsdominerat landskap.	51
Figur 62 Utsikt över det kuperade skogsdominerade landskapet i länets nordligaste del. Här höjs topografin länets huvudsakligen flacka och låglänta delar och övergår i det sydsvenska Höglandet.	52
Figur 63 Lädja, Växjö kommun med utsikt mot de kuperade skogsdominerade landskapet längst upp i bilden. Fotograf Bergslagsbild AB. Bilden är beskuren. (Flygfotografering genomförd den 10 april 2011)	52
Figur 64 Skog och äldre kulturmiljöer i lyckor i skogen präglar det kuperade skogslandskapet. Lanthandeln i Tolg drivs som en fristående butik och är ett exempel på ett hur lokala satsningar bidrar till ett aktivt bisamhälle som skapar arbetstillfällen och service.	54
Figur 65 Lyåsa, Alvesta kommun med utsikt mot det flackt till småkuperade skogsdominerade landskapet. Bebyggelse ligger längs drumlinen. Fotograf Bergslagsbild AB. Bilden är beskuren. (Flygfotografering genomförd den 10 april 2011).....	55
Figur 66 Områdets barrskogsdominans bryts av uppodlade marker med inslag av lövträd.	56
Figur 67 Granhult, Uppvidinge. Flackt skogslandskap. Fotograf Bergslagsbild AB. (Flygfotografering genomförd den 10 april 2011)	57
Figur 68 Kosta, Lessebo kommun. En industriort i glasriket beläget i det flacka skogsdominerade landskapet. Fotograf Bergslagsbild AB. (Flygfotografering genomförd den 10 april 2011).....	57
Figur 69 Stocksmyr, Lessebo kommun. Foto Thorsten Zaar	59
Figur 70 Storgatan Kosta, Foto Bernt Fransson Wikimedia commons. Vy över sjöarna i det skogsdominerade landskapet i Uppvidinge kommun Foto Thorsten Zaar.	59
Figur 71 Det småkuperade myr- och skogsdominerade landskapet innehåller stora arealer av myrmarker.	60
Figur 72 Myrar dominerar området. Foto Thorsten Zaar. Här finns också stora områden med det kulliga moränbacklandskapet. Foto Tobias Noborn.	61
Figur 73 Karaktärskarta där de Mosaiklandskapen är färgade i gult.....	62
Figur 74 Römningensområdet, Älmhults kommun beläget i det flacka mosaiklandskapet. Fotograf Bergslagsbild AB. (Flygfotografering genomförd den 10 april 2011).....	63
Figur 75 Älmhults stationssamhälle, Ikea i Älmhult bredvid södra stambanan i det flacka mosaiklandskapet. Fotograf Bergslagsbild AB. (Flygfotografering genomförd den 10 april 2011)	63
Figur 76 Möckeln ligger omgiven av lövskogsridåer och har en stor potential att utvecklas för bostäder och friluftsliv, Foto L-BBE Wikimedia commons.	66
Figur 77 Åsnen, Tingsryds kommun. Småkuperat mosaiklandskap. Fotograf Bergslagsbild AB. (Flygfotografering genomförd den 10 april 2011).....	67
Figur 78 Blidingsholm vid Mörrumsån, Tingsryds kommun. Småkuperat mosaiklandskap. Fotograf Bergslagsbild AB. (Flygfotografering genomförd den 10 april 2011).....	67
Figur 79Korrö, Tingsryds kommun. Småkuperat mosaiklandskap. Fotograf Bergslagsbild AB. (Flygfotografering genomförd den 10 april 2011).....	68

Figur 80 Det småkuperade landskapet som huvudsakligen täcker Tingsryds kommun är en sammansättning av odlingsmark, skogar, sjöar och de karaktäristiska ängsfruktodlingarna söder om Åsnen.....	70
Figur 81 Bergkvara, Växjö kommun. Storgård vid Bergkvarasjön i storskaligt mosaiklandskap. Fotograf Bergslagsbild AB. (Flygfotografering genomförd den 10 april 2011).....	71
Figur 82 Benestad, Alvesta kommun. Vid sjön Salen i det storskaliga mosaiklandskapet. Fotograf Bergslagsbild AB. (Flygfotografering genomförd den 10 april 2011).....	71
Figur 83 Det storskaliga mosaiklandskapet är centralbygd i länet med stort inslag av odlingslandskap med rika natur- och kulturmiljöer med stort tidsdjup.....	74
Figur 84 Trotteslöv, Ljungby kommun. Vid Lagan i det mosaiklandskapet med tydliga riktningar. Fotograf Bergslagsbild AB. (Flygfotografering genomförd den 10 april 2011).....	75
Figur 85 Det riktade mosaiklandskapet följer Lagans dalgång. Här finns en lång kontinuitet av mänsklig närvaro med orter och industrier. E4:an går parallellt med Lagan men från vägen är det svårt att uppleva det rika kulturlandskap som ligger på andra sidan skogen.....	78
Figur 86 Flygfoto över Lagans dalgång. I kanten mot Hallands län bildar älven en djup dalgång. Här har kraftverk, industrier och järnväg byggs ut parallellt med vattendragets riktning. Skärmsklipp från Google.	79
Figur 87 Sprickdalslandskapet präglas av en kuperad terräng och Lagan som får en succesivt mer dramatisk dalgång västerut. E4:an är en stor transportled som tillsammans med Lagan skapar en barriär genom landskapet för östvästliga rörelser.....	81

Kartbilaga